

Seniori a komunitné služby

edícia
DIALÓGY

Renáta Jamborová

Seniori a komunitné služby

**Dobrá kniha
Trnava 2015**

© PhDr. Renáta Jamborová, PhD., 2015
© Teologická fakulta Trnavskej univerzity, 2015

Trnavská univerzita v Trnave, Teologická fakulta
Kostolná 1, P. O. Box 173
814 99 Bratislava
tel.: +421 2/52 77 54 10
e-mail: sekretariat@tftu.sk
www.tftu.sk

Vedeckí recenzenti:

prof. ThDr. Ladislav Csontos SJ, PhD.
doc. PhDr. Mária Šmidová, PhD.

Prvé vydanie

ISBN 978–80–7141–967–9

Obsah

Úvod	7
1 Miesto a postavenie seniora v spoločnosti	9
1.1 Zmeny prichádzajúce s vekom	9
1.2 Adaptácia seniorov na zmeny.	11
1.3 Kvalita života staršieho človeka.	13
1.4 Potreby a ich hierarchia	14
1.4.1 Špecifikácia potrieb seniorov	16
1.4.2 Signalizácia a hodnotenie potrieb seniora.	18
1.5 Spolupatričnosť k miestu s dôležitosť sociálnej siete seniora	22
2 Komunita v vzťahu k sociálnym službám	25
2.1 Komunita a komunitná práca	25
2.2 Sociálne potreby seniorov vo vzťahu ku komunitným službám.	27
2.3 Senior a rodinné väzby vo vzťahu k službám	28
2.4 Sociálna sieť seniora vo vzťahu ku komunitným službám.	30
2.5 Monitoring a analýza potrieb občanov v nepriaznivej životnej situácii	31
3 Sociálna práca v komunite a komunitné plánovanie	33
3.1 Princípy komunitného plánovania	33
3.2 Dôležitosť plánovania zameraného na klienta	36
3.3 Komunitné plánovanie a modely plánovania služieb v komunite.	37
3.4 Rozvoj a prínos komunitných služieb v obci	40
3.5 Strategické plánovanie v komunite.	42
4 Výskumná sonda spokojnosti a potrieb občanov seniorov	53
4.1 Ciele a metodika zberu údajov	54
4.2 Použité metódy a organizácia výskumu.	54
4.3 Opis skúmaných obcí N1, N2, N3, N4	55
4.4 Grafické vyhodnotenie respondentov a interpretácia výsledkov.	57
4.5 Diskusia a zhodnotenie stanovených cieľov.	68

Odporúčania pre teoretickú a praktickú aplikáciu	73
Záver	77
Zoznam grafov	81
Zoznam diagramov	81
Zoznam príloh	81
Literatúra	83
Summary	87
Prílohy	89

Úvod

Sociálne služby majú svoje stabilné miesto v sociálnej politike štátu, samosprávy verejných aj neverejných poskytovateľov. Komunitné plánovanie je súčasťou koncepcie rozvoja nových trendov sociálnej práce a sociálnej politiky. Predkladáme monografiu, ktorá sa zaoberá postavením a životom seniora v komunite. Cieľom monografie je ponúknuť komplexnejší pohľad na komunitné plánovanie a faktory, ktoré s komunitným plánovaním súvisia. Monografia ponúka bazálny a nevyhnutný rámec pre vzájomnú spoluprácu jednotlivých subjektov, ktorí žijú v danej lokalite, v obci či mestskej časti. V rámci monografie sme si zvolili skúmať a špecifikovať sociálne potreby seniorov, ktorí žijú v obci a chcú byť súčasťou participácie komunitného plánovania v súvislosti s rozvojom sociálnych služieb. V predkladanej monografii dávame do pozornosti postavenie obce a jej miesto pri plánovaní sociálnych služieb. Monografia predkladá možné modely vzájomnej spolupráce a sieťovania v súvislosti s plánovaním sociálnych služieb v komunite. Súčasťou monografie je empirická časť – výskumná sonda v troch obciach Slovenska, ktorá poukazuje na sociálne potreby seniorov vo vybratých obciach a usiluje sa zakomponovať zistenia do krátkodobého alebo strategického plánovania komunitného plánu. Cieľom komunitného plánovania je efektívnejšie a adresnejšie pracovať s komunitou, a tak zlepšovať sociálne prostredie pre občana v danej lokalite.

Občan je subjekt, ktorý vníma svoje potreby a nevyhnutne by mal byť aj súčasťou procesu komunitného plánovania a služieb, ktoré sú pre neho pripravované alebo ktoré bude v budúcnosti potrebovať.

Komunitné plánovanie by malo reagovať na typické a neopakovateľné podmienky miestnej obce úplne jedinečným a osobitným spôsobom. Práve spoluúčasť občana na tomto plánovaní vytvára záruku, že plán sa stane dokumentom, ktorý komunita prijme, osvojí si ho a bude ochotná na pláne participovať, a tak vytvárať komunitu – obec, ktorá má rozvojový charakter s pohľadom nasmerovaným na prítomnosť, ale aj na život v budúcnosti.

Dôležitým faktorom v uvedenom procese je tiež postavenie obce. Obec podľa zákona o sociálnych službách a na základe národných priorít rozvoja sociálnych služieb vypracúva a schvaľuje komunitný plán,¹ čím sa zaväzuje, že bude hľadať zdroje a možnosti rieše-

¹ ZÁKON č. 448/2008 Z. z. *O sociálnych službách v znení neskorších predpisov*. § 83. Komunitný plán sociálnych služieb a koncepcia rozvoja sociálnych služieb.

nia sociálnej situácie pre občanov, ktorí v obci žijú. Komunitné služby splňajú komunitný charakter vtedy, keď sú zriadené inkluzívnym spôsobom, teda občan zostáva vo svojom prostredí, ale zároveň využíva aj iné verejné služby a priestory, ktoré sa v jeho okolí nachádzajú. Financovanie je kombinované – viac zdrojové, poskytované ambulantnou aj terénnou službou. Komunitné služby sú potrebné a nevyhnutné, pretože posilňujú silné stránky a existujúce vnútorné zdroje seniora, rodiny aj miestneho spoločenstva. Komunitné plány si postupne nachádzajú svoje miesto pri plánovaní v jednotlivých obciach, mestách a mestských častiach. Hoci sme stále iba v počiatočných fázach realizácie komunitného plánovania a komunitných plánov hlavne v menších obciach už teraz sa javí ako nevyhnutné trvať na ich vyhodnocovaní a evaluovaní, monitorovaní malých úspechov a prehodnocovaní poskytovaných služieb. Komunitné služby dovoľujú inovovať poskytované služby. Dobrým príkladom sú služby, ktoré vznikajú ako prvé pilotné projekty realizované už aj na Slovensku, napr. sú to pomoc seniora seniorovi alebo dobrovoľníka seniorovi, alebo rodina v susedstve, ktorá pomáha seniorovi. Tieto služby dávajú predpoklad vytvárania širšej siete pomoci a hlavne pomáhajú sieťovať potreby ľudí, nezostať v anonymite, ale citlivo reagovať na vlastné potreby a potreby iných v našom okolí.

Dúfame, že predkladaná monografia bude prínosom na hlbšie nahliadnutie do danej problematiky pre sociálnych pracovníkov, starostov obcí, komunitných pracovníkov, a všetkých, ktorých sa dotýka výzva zlepšovania kvality sociálnych služieb z pohľadu legislatívnej povinnosti, ako aj štandardov kvality sociálnych služieb v záujme rozvoja a skvalitňovania sociálnych služieb na Slovensku.

1 Miesto a postavenie seniora v spoločnosti

Starnutie je špecifický biologický a nezvratný proces, pri ktorom vznikajú zmeny organizmu v závislosti od pôsobenia vonkajších aj vnútorných faktorov. Sila medzigeneračného puta a miera možností pre zabezpečenie starostlivosti a služieb o svojich rodičov či starých rodičov sa výrazne prejavuje v období staroby. Starší ľudia prispievajú nespočetnými spôsobmi k ekonomickému rozvoju spoločnosti, preto ich dôležitosť pre spoločnosť je nenahraditeľná aj vo vyššom veku. Svoju produktivitu už nemôžu síce merať fyzickou silou, ale môžu byť rovnako prínosom pre rodinu, vzťahy či sociálne okolie svojimi skúsenosťami a prítomnosťou. Podľa Tirpáka a Pilipinskej² ľudská populácia pravdepodobne ešte nikdy nestála pred takým problémom, aký sa ukazuje v dôsledku objektívnej reality dneška – demografického fenoménu staroby a zvyšovaniu pretrvávajúceho počtu populácie starších ľudí v porovnaní so zvyškom populácie.

V liste starším ľuďom, Sv. Otec Ján Pavol II. hovorí: „Pre očividnú psychologickú potrebu samotného staršieho človeka, tým najprirodzenejším miestom na prežívanie údelu staroby ostáva prostredie, v ktorom je „doma“, teda medzi príbuznými, známymi a priateľmi; tam, kde ešte môže nejakú poslúžiť. Predlžovanie priemerného veku seniorov vedie k nárastu počtu starších ľudí v spoločnosti, a preto je stále aktuálnejšia potreba podporovať kultúru, v ktorej je staroba prijímaná a oceňovaná, a nie odsúvaná na okraj spoločnosti.”³

1.1 Zmeny prichádzajúce s vekom

Starnutie je vekové obdobie, ktoré núti človeka vyrovnávať sa s vonkajšími aj vnútornými zmenami. Tieto zmeny sú v úzkej súvislosti s prijatím konečnosti života.⁴ Zmenami podmienenými vekom sa zaoberajú viaceré teórie, napr. teória nepoužívania alebo hypotéza rýchlosti, ktorá vychádza z príčin spomalenia nervového procesu. Zmeny v štruktúre aj funkciách organizmu v období staroby majú somatický, psychický,

² Porov. TIRPÁK – PILIPÍNSKA. In Koval, Š. *Týranie starých ľudí*. Košice : 2001, s. 17-18

³ JÁN PAVOL II. *List starším ľuďom*. Trnava : SSV. 1999, [online]. [cit.2014.06.03]. Dostupné na internete : <http://www.kbs.sk/?cid=1117287380>

⁴ Porov. JAROLÍMOVÁ, 2006 s. 2. In Hrozenská, M. a kol. *Sociálna práca so staršími ľuďmi*. 1. vyd. Martin : Osveta, 2008. 20 s.

emocionálny aj sociálny charakter.⁵ Starnutie je poslednou fázou „vývoja“, ktorú prežíva a bude prežívať každý jedinec.⁶

Podstatným znakom všetkého živého je teda zmena. To je podstata živého aj podstata biológie. Starnutie v biológii reprezentuje časovú dimenziu, ktorá sa dotýka všetkých aspektov a fungovania organizmu. Stretne každého bez ohľadu na to, či to chceme alebo nechceme. Nikto si to nemusí priať, jednoducho sa to deje.⁷

Fyziologické zmeny – sa vyznačujú predovšetkým poklesom buniek, ku ktorým sa pridáva znížená výkonnosť buniek, ktoré sú funkčné. Všeobecne dôsledkom starnutia je zhoršovanie energetického zásobovania mozgu. Dochádza k oslabenému vnímaniu zmyslového sveta. Medzi fyziologické zmeny nevyhnutne patria poruchy zraku a sluchu, ochabnutie svalstva, vráskavenie kože, šedivenie vlasov, rast tukovej a ubúdanie kostnej hmoty, zmeny hormonálnej produkcie, rýchlejšia únava dýchacej sústavy a iné. Niektoré z týchto znakov môžu zapríčiniť vyčlenenie staršieho človeka z jeho okolia. Zhoršenie zraku a sluchu veľmi vážne postihuje niektorých starších ľudí a veľmi vážne ovplyvňuje ich prežívanie okolitého sveta, ale aj ich jazykových schopností. Fyzická sila a tiež výdrž výrazne klesajú už v strednom veku. S pribúdajúcim vekom strácajú kosti pružnosť, pevnosť a stabilitu.⁸

Psychologické zmeny – podľa Eriksonovej ontogenézy človek prechádza ôsmymi životnými štádiami:

1. základná dôvera proti základnej nedôvere,
2. autonómia proti hanbe a nedôvere,
3. iniciatíva proti vine,
4. pričinenie (aktivita) proti menejcennosti,
5. identita proti nejasnosti rolí,
6. intimita proti izolácii,
7. generativita proti stagnácii,
8. ego integrita proti zúfalstvu.

Každé štádium je charakterizované novými kvalitami, ktoré voľne môžeme interpretovať ako prvé štádium nádeje, druhé štádium posilňovania vôle, tretie štádium rozvoja zameranosti, štvrté rozvoj schopnosti, piate dôležitosť vernosti, v šiestom štádiu otvorenie sa pre pravú lásku, v siedmom múdrosť a ôsme štádium je obdobím integrity.

Celistvosť alebo integrita má v senu prvé miesto. Dosiagnúť integritu všetkých predchádzajúcich období ukazuje na zrelosť seniora a jeho duševné zdravie.

Celistvosť podľa Řičana má štyri základné prvky:

1. *Pravdivosť k sebe samému* – poznať, o čo v živote človeka išlo.

⁵ Porov. HROZENSKÁ M. a kol. *Sociálna práca so staršími ľuďmi*. 1.vyd. Martin : Osveta, 2008. 20 s.

⁶ Porov. IAN STUART-HAMILTON. *Psychologie stárnutí*. edit. Praha: Portál, 1999. 22 s.

⁷ Porov. GRUSS, P. *Perspektivy stárnutí*. (ed.) Praha : Portál, 2009. 28 s.

⁸ Porov. HROZENSKÁ, M. a kol. *Sociálna práca so staršími ľuďmi*. 1.vyd. Martin : Osveta, 2008. 8 s.

2. *Zmierenie so všetkým, čo bolo.* Starší ľudia často hovoria: „Prežil som dobré aj zlé. Je to uzatvorená kapitola a bol to dobrý príbeh.“
3. *Ide o domov, miesto, kam človek patrí a kam vždy patril.* Sú to ľudia, ktorých má alebo na ktorých spomína. Pre človeka sa stáva domovom všetko, s čím žil, miesta, ktoré si obľúbil, verše, ktoré rád čítal. Všetko, kde a k čomu zapustil korene.
4. *Životná filozofia – múdrosť, ku ktorej sa človek dopracoval, pochopenie životných hodnôt, ku ktorým sa človek dopracoval aj tvárou v tvár smrti.*
Súhrne možno konštatovať, že uvedené polarily hovoria o prispôbení alebo neprispôbení sa človeka voči prežitému životu.⁹

Sociálne zmeny – so starnutím úzko súvisí aj zmena sociálneho statusu. Moderná spoločnosť je dynamická, stále sa mení. Jedným zo statusových medzníkov je aj odchod do dôchodku. Moment, ktorý prináša pre seniora množstvo zmien a problémov. Podľa Litomeřického¹⁰ spôsobuje odchod do dôchodku:

Stratu prestíže – prestíž súvisí so sociálnym statusom ako je ekonomika, postavenie a moc.

Stratu sociálnych kontaktov – ktoré počas budovania kariéry dosiahol.

Dostatok voľného času – stráca aktivitu.

Strata predchádzajúcej sociálnej pozície je pre mnohých seniorov prežívaná ako poníženie, zranenie, zníženie sebaúcty. Pre mužov predstava odchodu do dôchodku môže byť horšia ako predstava smrti. Problémom malých miest a dedín často býva, že nemajú dostatok služieb pre dôchodcov, ktoré by im poskytovali aktívne vyplnenie času. Starnutie je komplexný proces tvorený viacerými položkami, ako sú genetické predispozície, vplyv vonkajšieho prostredia, adaptačná schopnosť a iné. Sociálna príprava na starnutie znamená prípravu na zabezpečenie organizácie zmeny práce, prechod od pracovného tempa k pokojnejšiemu spôsobu života. Tvorivá schopnosť, ktorá v človekovi stále je, môže mať vo vyššom veku rôzne podoby a môže mať viac úrovní: vytvárať ručné práce, maľovať, venovať sa remeselníckym prácam, ale rovnako nekončí ani schopnosť osvojovať si nové vedomosti prostredníctvom kurzov, vzdelávania, prednášok, univerzity tretieho veku či akadémie.¹¹ Schopnosť seniora nezostať pasívny, ale aktívne sa zapájať do potrieb, ktoré sú v jeho okolí, alebo ktoré rozvíjajú jeho osobné kvality poukazuje na zrelosť seniora integrovať vonkajšie a vnútorné skutočnosti do svojho života.

1.2 Adaptácia seniorov na zmeny

Prvým predpokladom a pozitívnym prístupom je prijatie skutočnosti, že sa stávam starším. Povedať „áno“ novému obdobiu života. Ak muž či žena objavia osobitné nové

⁹ Porov. ŘÍČAN, 1998 s. 421. In Hrozenková, M. a kol. *Sociálna práca so staršími ľuďmi*. 1. vyd. Martin : Osveta, 2008. 20 s.

¹⁰ Porov. LITOMEŘICKÝ, Š. In Balogová, B. *Senior v spektre súčasného sveta*. 2.dopl. vyd. Prešov : Akcent, 2009. 13 s.

¹¹ Porov. HROZENSKÁ, M. a kol. *Sociálna práca so staršími ľuďmi*. 1.vyd. Martina : Osveta, 2008. 24-26 s.

možnosti tohto obdobia, potom nebudú pasívne znášať uvedené obdobie ako nevyhnutnosť a príťaž, ale odvážne prejdú bránou k záverečnému obdobiu ľudskej úplnosti. Naučiť sa odpútaniu, strácaniu a zomieraniu tvorí perlu životnej múdrosti seniora.

Nájsť novú perspektívu aj v dôchodkovom období! Ak človek nájde stav odpútania a slobody mladšia generácia, bude k seniorovi prichádzať a hľadať u seniora pomoc, alebo radu. Staršia osoba je pozvaná v tomto období zmeniť svoj trón moci za stoličku múdrosti, z ktorej sa môže prejaviť ako človek, ktorý chápe mladšiu generáciu. Ak takáto osoba objaví svoju vlastnú hodnotu, budú si ju vážiť všetci, čo majú menej životných skúseností a sú ochotní počúvať prameň rozvážnej múdrosti.

Problém samoty môže byť ďalší aspekt, s ktorým sa bude musieť starší človek vyrovnáť. Zostarnutý človek by sa ale nemal úťahovať do samoty. Naopak, mal by byť disponibilný pre iných, udržiavať spojenie so svojimi blízkymi a tiež by mal rozširovať svoje vzťahy. Poznanie samoty nemusí byť iba negatívnou skúsenosťou, práve naopak. Môže otvoriť srdce človeka a urobiť ho vnímavejším na prítomnosť Boha, ktorý rozpráva v mlčaní. Poznanie človeka, že je sám, ho môže zbaviť masky, aby sa stretol sám so sebou, s tým, aký je. Samota tak môže byť aj požehnaním.¹²

Mnohí ľudia sa možno aj na začiatku tešili na dôchodok, tešili sa, že keď už nebudú pod tlakom, nebudú sa musieť podriaďovať požiadavkám a rozmarom svojich šéfov, nebudú musieť ráno zavčas vstávať, budú si môcť svoj denný poriadok a program usporiadať podľa seba. Keď prišiel ten očakávaný deň, cítili sa naozaj zvláštne slobodní, voľní, nezávislí, ale aj tak trochu prázdni. Postupne euforická fáza odíde a príde obdobie „symptómov sénia“. Začínajú prichádzať utrpenia rôzneho charakteru a intenzity. Starobu a „symptómy sénia“ nemožno celkom eliminovať. Starobu treba akceptovať, zmieriť sa s tým, že veci už nebudú ako voľakedy. Aktivita je jedným z účinných prostriedkov riešenia problémov a to hlavne kombináciou telesnej a psychickej aktivity. Rozumná aktivita naozaj spomaľuje involučné zmeny psychické aj telesné. Žiadna životospráva ani žiadny liek nezastaví proces starnutia, môže ich čiastočne oddialiť alebo zmierniť, alebo môžeme problémy urobiť znesiteľnejšími, ale nevyhneme sa im.¹³

Sociálny kontext staroby je rovnako významný vo všetkých etapách života človeka. Starostlivosť o svoj vzhľad, obliekanie, životný štýl často nechce korešpondovať s tým, aby sme boli uznaní za starých ľudí. Pretože staroba sa dnes už veľmi nenesie, a tak sa väčšina seniorov snaží, aby si postavenie „byť starým“ vyslúžila čo najneskôr.¹⁴ Adaptácia na novú situáciu a sociálnu pozíciu je často nechcená a tiež veľmi bolestivá. Keď zhrnieme všetky zmeny, ako sú odchod detí z rodiny, zníženie príjmu, zhoršovanie zdravotného stavu a bývania, odchod z práce a pretrhnutie pracovných a spoločenských väzieb, zistujeme, že prechod do staroby je radikálny v živote človeka a veľmi náročný na adaptáciu. Pod vplyvom nezvratných procesov starnutia na viacerých rovinách, ale aj stresu, ktorý

¹² Porov. DEEKEN A. *V jeseni života*. 1. vyd. Trnava : Dobrá kniha, 1995. 21-26 s.

¹³ Porov. BENJAN, M.B. *Starnutie a staroba – príčiny, príznaky, problémy prevencia a pomoc pri problémoch*. 1.vyd. Zvolen : Bratia Sabovci s.r.o. 2009, 3 s.

¹⁴ Porov. KOVEROVÁ, Š. *Sociológia životného cyklu*. 1.vyd. Bratislava : Občianske združenie sociálna práca, 2003. 122 s.

spôsobuje „nový život“, sa starší ľudia stávajú viac zmätenými a závislými od svojho okolia. A nás ostatných pri tom prekvapí, že tí, o ktorých sme sa doposiaľ opierali, sa zrazu začínajú opierať o nás.¹⁵

1.3 Kvalita života a starší človek

Kvalita života je široký pojem veľmi ťažko jednoznačne definovateľný.¹⁶ Podľa definície WHO je kvalita života „spôsob, akým jednotlivec vníma svoje postavenie v živote v kontexte kultúrneho a hodnotového systému, v ktorom žije, ako aj vo vzťahoch k svojim osobným cieľom, očakávaniam, normám a záujmom. Ide o široký pojem, ktorého obsah je mnohako ovplyvňovaný viacerými faktormi, ako sú telesné zdravie, psychický stav, osobné presvedčenie, sociálne vzťahy, ale aj iné faktory spojené s prostredím.“¹⁷

Kvalitu života môžeme hodnotiť z perspektívy viacerých väzieb. Patria medzi ne základné schopnosti a faktory, akými sú napr. autonómia, sebestačnosť, schopnosť rozhodovať sa, zachovanie zmyslových schopností, istý finančný štandard, pocit užitočnosti pre iných, udržanie sociálneho podporného systému, pocit šťastia, morálky a pod. Tieto základné väzby sú dôležité v živote človeka. Kvalita života môže znamenať rôznorodé hodnoty pre rôzne osoby, je výsledkom vzájomného pôsobenia - sociálnych, zdravotníckych, ekonomických, dokonca aj environmentálnych podmienok ľudského a spoločenského života. Kvalitu života možno chápať aj ako objektívno-subjektívny konštrukt, kde sú na jednej strane uznané podmienky dobrého života a druhej strane je to kategória naozaj subjektívna, keď jedinec hodnotí „dobrý“ život. V objektívnej rovine nazeráme skôr z pohľadu potrieb človeka. Z tejto perspektívy sú dôležité indikátory, ktoré hovoria o ekonomickej a spoločenskej participácii, úrovni vzdelania, bezpečnosti a pod. Z pohľadu subjektívnej kvality života klient skôr vyjadruje svoje emocionálne prežívanie spokojnosti s prostredím, s ľuďmi, vecami.¹⁸

Sociálna práca však už zo svojich etických dôvodov nemôže merať kvalitu života len z pohľadu objektívnych ukazovateľov rentability, ale dôležitejšie sú práve celému spoločenstvu slúžiace kategórie, ako sú sebaorganizovanie, autonómia, osobná spokojnosť, zdravie, sociálny rozmer, spoločenská súdržnosť, spojenie individuálneho a spoločenského blaha.¹⁹ Dôležitosť vedieť rozumieť aspektom kvality života je pre seniorov vysoko opodstatnená. Práve skutočnosti ako odchod do dôchodku, strata blízkeho človeka, samota a izolácia sú charakterizované ako významné faktory ovplyvňujúce kvalitu a samotný život starších ľudí. Preto osobný pohľad na kvalitu ich života by mal byť pre nás veľmi dôležitý už v mladšom veku. Kvalita života vždy súvisí s jednotlivými pohľadmi,

¹⁵ Porov. KOVEROVÁ, Š. *Sociológia životného cyklu*, s.128-129

¹⁶ Porov. HROZENSKÁ, M. a kol. *Sociálna práca so staršími ľuďmi*. 1. vyd. Martin : Osveta 2008. 57s.

¹⁷ Porov. KAILING, P. *Kvalita života*, školiaci seminár : „Školenie pracovníkov úradov práce a vytypovaných zamestnávateľov pre spoluprácu s občanmi so ZPS alebo ŤZP. Bratislava 1998. 1-3 s.

¹⁸ Porov. HROZENSKÁ, M. a kol. *Sociálna práca so staršími ľuďmi*. 1. vyd. Martin : Osveta, 2008. 57, 47 s.

¹⁹ Porov. KRUPA a kol. *Kvalitné sociálne služby I*, 1.vyd. Bratislava : Rada pre poradenstvo v sociálnej práci, 2000. 26 s.

úrovňami a vrstvami mnohých hľadísk, preto je dôležité hovoriť o kvalite nie iba vo všeobecnosti, ale vždy v spojení určitého stavu a programových cieľov a hlavne v kontexte otázky: „Aká kvalita a pre koho?“²⁰

Z pohľadu kvality života a kvality sociálnych služieb je individuálne plánovanie a zapojenie samotného staršieho človeka do procesu hodnotenia kvality života a služby zásadným a východiskovým bodom na dosiahnutie zmeny a mapovanie reálnej situácie človeka.

Podľa Krupu²¹ kvalita poskytovaných sociálnych služieb úzko súvisí s možnosťou poskytovania takých služieb, ktoré udržujú, podporujú a posilňujú fungovanie užívateľa v prirodzenom prostredí, v prirodzenej sieti sociálnych vzťahov. Kvalita vzťahov sociálnej siete je dôležitým faktorom udržateľnosti a fungovania užívateľa v pôvodnej komunite.

Spolu rozhodovanie užívateľa služby, resp. niekedy aj jeho právnych zástupcov, je veľmi dôležité nielen pre samotný typ služby, ale tiež pre rozhodovanie a výber druhu služby. Súčasne platná legislatíva komunitných plánov, komunitného plánovania a strategického plánovania sociálnych služieb môže byť veľmi progresívnym krokom smerom ku kvalite života starších občanov a tiež ku kvalite poskytovaných služieb.

„Sú teda chvályhodné všetky tie iniciatívy, ktoré starším ľuďom pomáhajú udržať si dobrú telesnú a intelektuálnu kondíciu, živé vzťahy s okolím, byť užitoční pre druhých, dávať k dispozícii druhým svoj čas, svoje schopnosti a skúsenosti. Takýmto spôsobom sa nielenže neumenšuje, ale ešte narastá chuť do života, ktorý je základným Božím darom. Na druhej strane takáto chuť do života nie je v protiklade s túžbou po večnosti, ktorá dozrieva v tých, čo prežívajú hlbokú duchovnú skúsenosť, ako nám to dobre dosvedčujú životy svätých.“²²

1.4 Potreby a ich hierarchia

Pojem „potreba“ sa pomerne ťažko definuje. Často je však spájaná práve s poskytovaním sociálnych služieb alebo pri plánovaní sociálnych služieb pre klienta v rámci komunitného plánovania.²³

Podľa Učiteľskej psychológie sú potreby charakterizované ako nedostatok niečoho, čo je pre život človeka nevyhnutné a dôležité:

- ako určitá sila, ktorá človekom hýbe, posúva ho smerom k človeku, predmetu alebo činnosti;
- sú charakterizované zameranosťou (predmetovosťou) a dynamikou;

²⁰ Porov. HROZENSKÁ, M. a kol. *Sociálna práca so staršími ľuďmi*. 1. vyd. Martin: Osveta, 2008. 59 s.

²¹ Porov. KRUPA, S. Aktuálne k zákonu o sociálnych službách. In : *Integrácia*, Interdisciplinárny odborný časopis o inováciách riešení nepriaznivých sociálnych situácií občanov, 2008, č. 3. 3s.

²² JÁN PAVOL II. *List starším ľuďom*. Trnava : SSV. 1999, [online]. [cit.2014.06.03]. Dostupné na internete : <http://www.kbs.sk/?cid=1117287380>.

²³ Porov. ZATLOUKAL, L.- HAVLÍK, M.- DOLEČEK, Z.- ŠOTOLA, J. Komplexní posudzování potřeb klientu v rámci poradenského rozhovoru z hlediska přístupu zaměřeného na řešení. In . *Sociální práce*. 2011, roč.11.č.1, s.82

- delia sa na primárne a sekundárne.²⁴

Podľa A. Maslowa, základné alebo deficitné potreby sú tie, ktoré vyrastajú z nejakého zjavného nedostatku, deficitu človeka (fyziologické potreby, bezpečie, spolupatričnosť, láska, ocenenie).

Deficitné potreby

Existenčné potreby základného charakteru, ktoré musia byť uspokojené k samotnému prežitiu (hlad, smäd, spánok, oblečenie, bývanie). Sú pomerne stabilné a ich uspokojenie väčšinou nie je spojené s ťažkosťami.

Potreba bezpečia – týka sa fyzického, ekonomického aj sociálneho bezpečia a je spojená s postavením jednotlivca.

Potreba spolupatričnosti a lásky – je napĺňaná predovšetkým kontaktmi s okolím (rodina, priatelia, spoločnosť, ich absencia môže byť veľmi frustrujúca).

Potreba ocenenia – má formu očakávania rešpektu, dobrého hodnotenia a úcty.

Potreby sebaaktualizácie a metapotreby sú spojené s rozvojom osobnosti a realizáciou individuálneho psychického a sociálneho potenciálu. Metapotreby vyjadrujú najvyššie ľudské kvality. Medzi ne patrí potreba transcencie, prekročenie hraníc vlastnej osobnosti a priblíženie sa k spirituálnemu svetu.

Ak sú podľa Maslowova deficitné potreby viac-menej uspokojené, objavujú sa metapotreby, čiže rozvojové potreby. Rozvojové potreby súvisia s ľudskou potrebou sledovať ciele a prekračovať ich, stávať sa niekým lepším a hodnotnejším. Mnohotvárne ľudské potreby sú hierarchicky usporiadané.

Metapotreby

Metapotreby nie sú hierarchicky usporiadané. Môžu sa vzájomne nahrádzať. Sú ľudským bytostiam vrodene tak, ako základné potreby. Ak nie sú uspokojené, človek sa môže stať obeťou sebeckta, nenávisťi, apatie, straty zmyslu pre humor, odcudzenia, zúfalstva a pod.

Potreba sebaaktualizácie je strešná potreba, ktorá v sebe obsahuje 17 metapotrieb alebo hodnôt bytia.

1. Pravda – česťnosť, realita, jednoduchosť, čistá nefalšovaná kompletnosť;
2. Dobrota – správnosť, želateľnosť, spravodlivosť;
3. Krása – forma životaschopnosti, jednoduchosť, jedinečnosť;
4. Celistvosť – jednota, integrácia, vzájomná prepojenosť, poriadok, synergia;
5. Rozdvojenie – nepodmienenosť – akceptovanie, integrácia, synergia;
6. Životaschopnosť – spontánnosť, plné fungovania, vyjadrenie vlastnej podstaty;
7. Jedinečnosť – individualita, neporovnávanie sa, kvalita bytia, ktorá je neporovnateľná s ničím na svete;
8. Perfektnosť – kompletnosť, nič nechýbajúce;

²⁴ Porov. DRLÍKOVÁ, E. a kol. *Učiteľská psychológia*. 1.vyd. Bratislava : SNP, 1992. 90- 91s.

9. Nevyhnutnosť – nutná požiadavka, aby niečo bolo práve také, aké je;
10. Kompletnosť – ukončenie, naplnenie;
11. Spravodlivosť – slušnosť, nevyhnutnosť;
12. Poriadok – zákonitosť, správnosť, usporiadanie;
13. Jednoduchosť – stav, pri ktorom nie je nič extra alebo navyše;
14. Bohatstvo – stav, pri ktorom nič nechýba a nie je skryté, všetko je dôležité;
15. Nenútenosť – ľahkosť, nepreťaženosť, nádherné fungovanie;
16. Hravosť – radosť, zábava, humor, veselosť;
17. Sebestačnosť – autonómia, potreba byť samým sebou.²⁵

1.4.1 Špecifikácia potrieb seniorov

Východiskovým bodom pre prácu a plánovanie služieb so staršími ľuďmi sú práve potreby. Niektoré sú typické pre všetkých, iné sú vysoko individuálne. Všetky ľudské potreby tvoria celok, ktorý spája fyzickú, psychickú aj sociálnu stránku človeka. Maslow sformuloval teóriu ľudskej motivácie, kde potreby hierarchicky usporiadal.

Sociálne potreby tvoria tretí stupeň Maslowovej pyramídy. Človek nemôže žiť dlhodobo sám, potrebuje kontakt, komunikáciu s inými. Potrebuje cítiť, že je súčasťou domova, mať istotu, že niekam patrí. Človek môže fungovať v spoločnosti za predpokladu, že sú naplnené jeho sociálne potreby:

- *byť informovaný* – vedieť, čo sa deje okolo človeka v okolitom svete;
- *prináležať k skupine* – byť členom skupiny, rodiny, priateľov, klubu;
- *byť milovaný* – mať niekoho rád a prijímať tento pocit aj od iných;
- *vyjadrovať sa a byť vypočutý* – mať možnosť s niekým hovoriť, vyjadriť svoj názor.²⁶

Seniori prechádzajú významnými fyziologickými, psychickými, sociálnymi zmenami, ktoré určujú mieru intenzity a obsah napĺňania potrieb. Historicky sa tiež mení vzťah prostredia k ľuďom v staršom veku. Pocit nedostatku informácií, zrýchlenia času, osamotení, absencia komunikácie s prostredím a zmeny vzťahu spoločnosti k starším ľuďom sú rizikovými faktormi, ktoré vplyvajú na adaptáciu a vyrovnávanie sa s novou situáciou pre každú generáciu.

Podľa Hrozenkej je prežívanie staroby vo veľkej miere ovplyvnené fyzickými či psychickými dispozíciami seniora, ktoré závisia od prostredia, ako aj od prípravy na starobu. Jedným z hlavných problémov staršieho človeka je osamelosť, ktorá prichádza bezprostredne s vekom. Týka sa hlavne vnímania sociálnych interakcií, zapojenia sa do sociálnych vzťahov. Nie je ani tak dôležitý rozsah sociálnej siete, ale hlavne jej kvalita. Pri charakterizovaní osamelosti vychádzame z troch základných znakov :

- Osamelosť je subjektívny pocit, ktorý pochádza z nedostatočnosti interpersonálnych vzťahov a vyznačuje sa nepríjemným pocitom.

²⁵ Porov. MASLOW, A. In. Machálová, M. *Biodromálna psychológia*, 1.vyd. Brno : Institut mediodborových studií, IMS, 2010, 159-163 s.

²⁶ Porov. HROZENSKÁ, M. a kol. *Sociálna práca so staršími ľuďmi*. 1.vyd. Martin. Osveta, 2008.78-80 s.

- Ženy aj muži prežívajú svoju osamelosť približne v rovnakej miere, ženy však o nej skôr rozprávajú, kým muži ju skôr popierajú.
- Vplyv osamelosti sa prejavuje na fyzickej, psychickej, ale aj sociálnej situácii jedinca, je charakterizovaná sprievodnými znakmi, ako sú unavenosť, úzkosť, chorobnosť, strata sociálnych kontaktov.²⁷

Sociálna opora poskytnutá seniorom prispieva k vyrovnávaniu sa s osamelosťou, pocitom neužitočnosti, opustenosti a samoty. Môže byť efektívne poskytovaná vtedy, keď citlivo monitorujeme a zachytávame signály aktuálnych potrieb seniorov.

Křivohlavý²⁸ uvádza zo psychologického hľadiska vo vzťahu k starnúcim ľuďom štyri druhy sociálnej opory :

- *instrumentálna* – konkrétna forma pomoci, napríklad vybavenie záležitostí, ktoré si postihnutý nemôže sám vybaviť, zaobstaranie potrebných vecí,
- *informačná* – postihnutému je poskytnutá informácia, ktorá by mu mohla byť nápomocná pri orientovaní sa v náročnej situácii, dostáva rady od tých, ktorí už mali podobnú osobnú skúsenosť,
- *emocionálna* – človeku je ponúkaná a sprostredkovaná emocionálna blízkosť, láskavým správaním, ktorým sa naznačuje prajná náklonnosť, podávaná ruka. Starší človek je neistý, preto sa potrebuje presvedčať o tom, že ho majú radi,
- *hodnotiacia opora* – odráža správanie sa voči seniorovi s dôrazom na úctu, takt a rešpekt. Posilňuje sa jeho sebadôvera, sebahodnotenie, sebavedomie. Sebavedomie podporuje jeho snahu o riadenie vecí podľa jeho želania.

Sociálna opora môže byť dôležitá pri uspokojovaní týchto sociálnych potrieb:

- potreba afiliácie – sociálny kontakt s inými, styk s ľuďmi,
- potreba sociálneho vzťahu – mať človeka, ktorému možno dôverovať,
- potreba sociálneho pripútania,
- potreba vzájomnosti – byť v starostlivosti, o niekoho sa starať,
- potreba sociálnej komunikácie,
- potreba sociálneho porovnávania,
- potreba spolupráce,
- potreba sociálneho bezpečia proti nežiaducim útokom druhých,
- potreba sociálneho hodnotenia,
- potreba sociálneho zaradenia,
- potreba sociálnej identity,
- potreba lásky, potreba niekoho milovať.

Sociálna opora je chápaná podľa Křivohlavého ako jeden z najdôležitejších pozitívnych faktorov modifikujúcich nepriaznivý vplyv rôznych negatívnych životných situácií na psychickým fyzický aj zdravotný stav človeka a má vplyv aj na kvalitu jeho života.²⁹

²⁷ HROZENSKÁ, M. a kol. *Sociálna práca so staršími ľuďmi*, 26-27 s.

²⁸ Porov. KŘIVOHLAVÝ, J. In Lešková, L. *Polia sociálnej práce, vybrané kapitoly III*. Košice : Viena, 2009. 63-64 s.

²⁹ KŘIVOHLAVÝ, J. In Lešková, L. *Polia sociálnej práce, vybrané kapitoly III*, 63s.

Podľa Žilovej dôležitým predpokladom práce so seniormi v komunite sú nasledovné oblasti:

- *bytová výstavba a infraštruktúra komunity* – ktorá rešpektuje a uspokojuje potreby starších. Dôležitý je charakter a usporiadanie domov, veľkosť, štruktúra, dostupnosť sociálnych kontaktov, komunikácie, služieb, predmety kultúrneho a umeleckého charakteru,
- *materiálne potreby* – priestory, základné prostriedky, vybavenie technickými pomôckami, opatrovateľskými a ošetrovateľskými službami,
- *úprava priestorov a fyzického prostredia* – ktoré by uľahčili mobilitu a orientáciu starších osôb, označovanie objektov symbolmi, znakmi, farebné rozlíšenia tak, aby označenia boli viditeľné a dosiahnuteľné aj pre imobilne pohybujúcich sa občanov na vozíku,
- *informácie, komunikačné prostriedky* – informačné kanály, ktoré by boli prístupné, zrozumiteľné v dostatočnom množstve,
- *prostriedky podporujúce interpersonálne vzťahy* – priestory na spoločenské stretávanie, architektonická úprava, primerané rozmiestenie objektov spoločenského využívania, ale aj obytných priestorov či nákupných centier.³⁰

1.4.2 Signalizácia a hodnotenie potrieb seniora

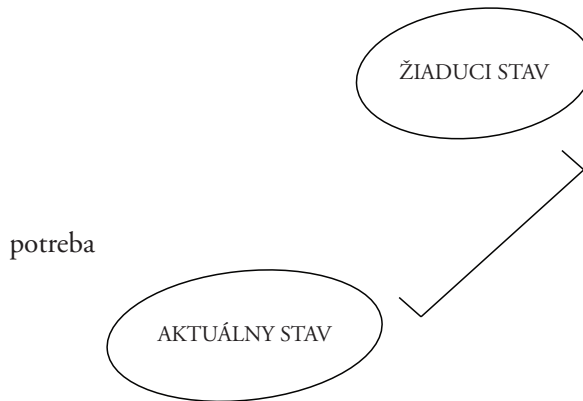
K hodnoteniu potrieb seniorov obyčajne využíva sociálny pracovník rozhovor, vlastné pozorovanie správania sa starších klientov a prostredia, v ktorom sa senior nachádza. Zdravotníci majú k dispozícii aj diagnostické testy, ktoré umožňujú stanoviť stupeň závislosti na každodenných činnostiach pri sebaobslužbe a tiež úroveň jeho kognitívnych činností, ktoré tiež môžu byť využiteľné pre sociálneho pracovníka. Pri hodnotení potrieb je dôležité brať do úvahy funkčnosť rodiny a komunity (sociálnej siete), úroveň aktivity a sebastačnosti seniora, ekonomickej situácie, vhodnosť domáceho prostredia z hľadiska bezpečnosti fyzickej aj psychickej. Vyhľadávaniu a sledovaniu ohrozených starších ľudí nie je dnes venovaná dostatočná pozornosť.³¹ Uvedený stav je na druhej strane dôvodom pre aktivizáciu organizácií a štátov západného aj východného bloku o zlepšenie sociálneho statusu starších ľudí v spoločnosti. Jedným z príkladov môže byť Svetová zdravotnícka organizácia a jej program : „Age Friendly Cities“.³² V rámci uvedenej organizácie sa hodnotenie potrieb seniorov zameriava na niekoľko oblastí života: doprava, bývanie, sociálna a zdravotná starostlivosť, rešpekt a snaha pomôcť, aktivity a zamestnanosť, vonkajšie priestory a budovy, účasť na spoločenskom živote, komunikácia a informácie.

Všeobecne „potrebu“ možno definovať ako rozdiel medzi aktuálnym a žiaducim stavom.

³⁰ Porov. ŽILOVÁ, A. *Význam komunity pre osoby vyššieho veku*. In Kvalita života a rovnosť príležitostí – z aspektu vzdelávania dospelých a sociálnej práce : Prešov, 2005. 402 s.

³¹ Porov. MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. 1.vyd. Praha : Portál, 2005. 172-176 s.

³² WORLD HEALTH ORGANISATION. Commission on Social Determinants Health. *Closing the Gap in a Generation*, Final report. Geneva. 2008.: [online]. [cit.2014.15.03]. Dostupné na internete http://www.searo.who.int/LinkFiles/SDH_SDH_FinalReport.pdf

Diagram 1. Znázornenie potreby

Zdroj: časopis *Sociální práce/Sociálna práca*³³

Komplexné posudzovanie potrieb klienta v oblasti sociálnych služieb sa iste odohráva v rozhovore so sociálnym pracovníkom, poradcom alebo kľúčovým pracovníkom. Podľa Zatloukala je užitočné rozlišovať dva druhy mapovania potrieb klientov:

- prístup zameraný na problém;
- prístup zameraný na riešenie.

Obidva prístupy vychádzajú z terapeuticko-poradenských prístupov a majú svoje východiská buď v dynamicky orientovanom prístupe zameranom na riešenie problému, alebo skôr preferujú zameranie na riešenie problému (Eriksonove prístupy alebo systematický prístup).³⁴

1. Prístup zameraný na problém:

Tento prístup vychádza z dôkladnej definície problému či deficitu problému (aktuálny stav), ktorý sa porovnáva s objektivizovanou normou, ako je napríklad citový stav. Posudzovanie potrieb v rámci prístupu zameraného na problém znamená napr. ak klient nemá trvalé bývanie, je posudzovaný ako bezdomovec, normou je stále bývanie, intervencia smeruje k tomu, aby si klient našiel stále bývanie a aby si ho vedel udržať.

Zisťovanie potrieb v prístupe zameranom na problém

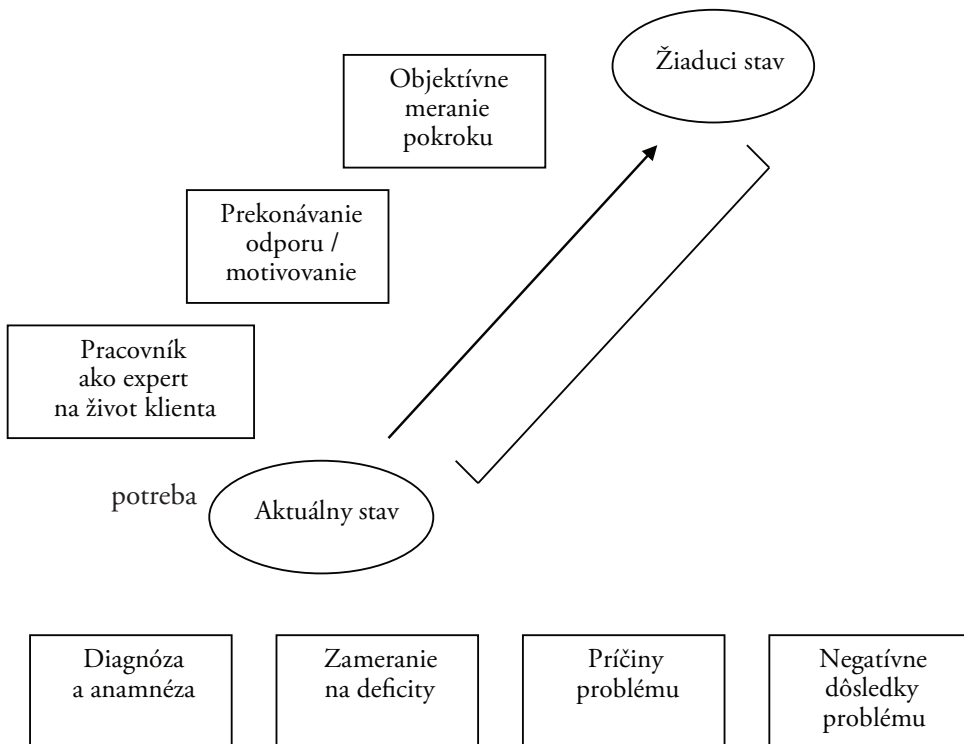
- Naviazanie vzťahu ku klientovi** – cieľom je naviazanie vzťahu a dôvery, aby sa klient otvoril a hovoril o svojich problémoch.
- Dôkladné zisťovanie informácií o klientovi** – pracovník zbiera informácie o rodine, z jeho detstva, štúdiá, práce, zdravotného stavu, rodinného stavu. Zisťuje maximum informácií od klienta a overuje si ich aj z iných zdrojov.

³³ ZATLOUKAL, L. - HAVLÍK, M. - DOLEČEK, Z. - ŠOTOLA, J. *Komplexní posuzování potřeb klientu v rámci poradenského rozhovoru z hlediska přístupu zaměřeného na řešení*. In *Sociální práce*. 2011, roč.11.č.1, s.82

³⁴ ZATLOUKAL, L. - HAVLÍK, M. - DOLEČEK, Z. - ŠOTOLA, J. *Komplexní posuzování potřeb klientu v rámci poradenského rozhovoru z hlediska přístupu zaměřeného na řešení*, 87-88 s.

- c) **Definícia problému alebo stanovenie diagnózy** – je to presné a objektívne určenie aktuálneho deficitného stavu a normy. Kľúčové sú otázky „čo je to za problém, aké má symptómy?“
- d) **Nájdienie príčiny problému** – vychádzame z predpokladu, že ak nájdeme príčinu problému, problém bude tiež adekvátne odstránený. K tomuto prístupu patrí istý okruh otázok - Ako dlho problém trvá? Ako vznikol? S čím súvisí? Čo by klient stratil, ak by sa problém vyriešil?
- e) **Negatívne dôsledky problému** – zvažujú sa možné riziká problému, klient je povzbudzovaný k zmenám.
- f) **Práca s odporom** – väčšinou všetky koncepcie zamerané na riešenie problému prechádzajú fázou odporu. Je to proces, ako klienta motivovať k zmenám a aké techniky použiť z hľadiska pripravenosti na zmenu.
- g) **Overenie intervencie** – pracovník by mal zvoliť „správnu“ (najlepšie výskumom overenú a potvrdenú) intervenciu, použiť ju a overiť jej úspešnosť v procese definovania potrieb.

Diagram 2. Zisťovanie potrieb v prístupe zameranom na problém

Zdroj: časopis *Sociální práce/Sociálna práca*³⁵

³⁵ ZATLOUKAL, L. - HAVLÍK, M. - DOLEČEK, Z. - ŠOTOLA, J. *Komplexní posuzování potřeb klientu v rámci poradenského rozhovoru z hlediska přístupu zaměřeného na řešení*. In *Sociální práce*. 2011, roč.11.č.1, s.82

Tento prístup zväčša očakáva väčšina klientov. Verí, že práve takto bude spolupráca s pracovníkom prebiehať. Má však svoje úskalía, napr. riešenie problému často nezávisí od príčin ich vzniku, ale skôr na možnostiach a zdrojoch. Klient, ktorý má problém so splácaním dlhov, môže vysvetliť svoj problém nezodpovednou výchovou rodičov, ale môžu ho tiež viesť k možným novým zdrojom riešenia, ako finančná pomoc alebo plánovanie výdavkov. Uvedený problém skôr riešime v prístupe zameranom na riešenie.

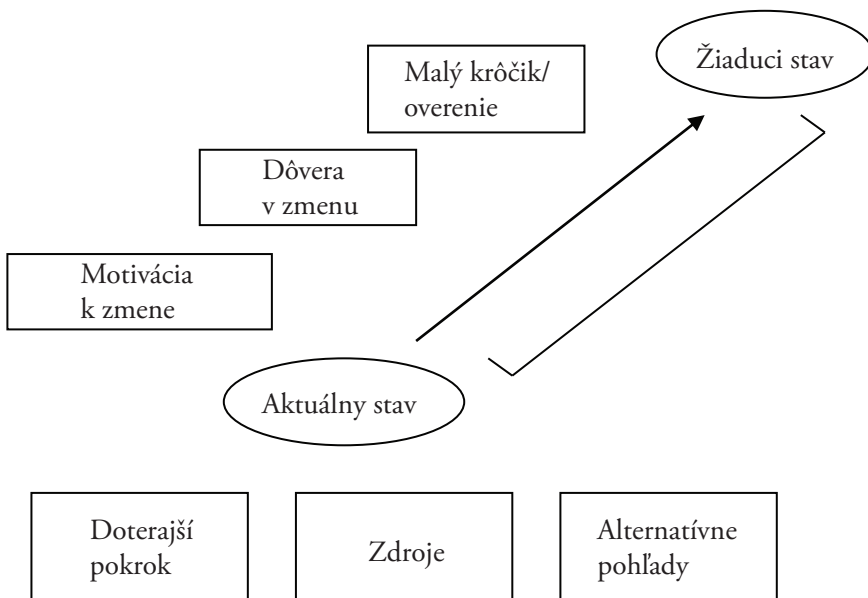
2. Prístup zameraný na riešenie

V tomto prístupe kladieme dôraz na jasné stanovenie cieľov a na zisťovanie a rozvíjanie zdrojov klienta (schopnosti, znalosti, zručnosti, silné stránky, podpora okolia...) Smery, ktoré podporujú tento prístup, vychádzajú z postmoderného myslenia – Glaserová terapia, existenčné a humanistické smery, ktoré dávajú do popredia slobodu a zodpovednosť človeka. Programovo sa však zameriavajú viac na riešenie problému ako na samotný problém.

Zisťovanie potrieb v prístupe zameranom na riešenie

- Prípojenie ku klientovi** – vytvorenie spolupracujúceho vzťahu s klientom, nezhodnotenie jeho pohľadu potreby zo strany pracovníka.
- Orientácia na kontext** – zisťovanie, kde je zapojený do problémového systému, aké má očakávanie a prania.
- Vízia definovania budúcnosti a cieľov** – detailné popísanie aktuálneho stavu a formulovanie cieľov do budúcnosti, ktoré musia byť jasne definované.

Diagram 3. Zisťovanie potrieb v prístupe zameranom na riešenie

- d) *Monitorované doterajšieho pokroku a výnimiek* – čo klient vykonal a ako sa posunul smerom k cieľom, kedy problém bol častý alebo menej častý, stanovenie kľúčových otázok, škálovanie otázok.
- e) *Zisťovanie zdrojov* – popis schopností, zručností, ktoré umožnili klientovi zlepšiť situáciu alebo udržať sa na rovnakej úrovni. Skúmanie motivácie klienta na zmenu a dôvera k zmene.

V tomto prístupe je v rozdiel medzi žiaducim a aktuálnym stavom dôležitá motivácia klienta k zmene a dôvera v zmenu. Skúmajú a vyzdvihujú sa zdroje od malých krôčikov smerom k cieľu.³⁶

1.5 Spolupatričnosť k miestu a dôležitosť sociálnej siete seniora

Miesto, kde starší ľudia žijú a sociálna sieť, do ktorej patria, tvorí významnú časť ich osobnej identity. Autori Berger a Luckmann interpretujú spolupatričnosť v súvislosti s každodenným životom, ktorý sa javí ako realita, ktorú ľudia nejakým spôsobom vykladajú a ktorý má pre nich subjektívny význam ako určitý logický, súdržný svet.³⁷ Títo autori spájajú spolupatričnosť, teda uvedomovanie si subjektívnej skutočnosti, s „internacionalizáciou“, ktorá je „východiskovým bodom“ tohto procesu – bezprostredným vnímaním či interpretáciou objektívnej udalosti ako udalosti, ktorá má význam, teda ako prejavu subjektívnych procesov iného človeka, pričom zároveň význam tohto prejavu prijímu subjektívne za svoj.³⁸ Spolupatričnosť k miestu je prioritne viazaná na sociálny vzťah, interakciu a tiež prostredie, v ktorom prebieha. U starších občanov sú vyrovnané sociálne vzťahy a stabilné prostredie predpokladom prežívania bezpečia a istoty. Strata spolupatričnosti a miesta, kde starší ľudia žijú, vedie naopak k prežívaniu ohrozenia a neistoty. Spolupatričnosť je vyjadrením skutočnosti, že človek patrí do konkrétneho prostredia, na konkrétne miesto, ktorého súčasťou je subjektívne zmysluplná komunikácia, vzájomné dávanie a prijímanie, uvedomovanie si individuálnej slobody a spoluzodpovednosti.

Matoušek vymedzuje sociálnu sieť ako „množinu jednotlivcov a osobných väzieb, ktoré presahujú hranice formálnych a neformálnych skupín, obvykle označuje sieť klientových vzťahov, pričom v sociálnej práci sa výraz sociálna sieť používa v širšom význame t. j. zahrňuje do siete tiež organizácie, služby, informácie a stavby.“³⁹

³⁶ Porov. ZATLOUKAL, L. - HAVLÍK, M. - DOLEČEK, Z. - ŠOTOLA, J. Komplexní posudzování potřeb klientu v rámci poradenského rozhovoru z hlediska přístupu zaměřeného na řešení. In: *Sociální práce/Sociální práce* 2011, roč.11, č.1, s. 87-89.

³⁷ Porov. BERGER, P. I. – LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality*. Praha : 1999. 25 s.

³⁸ Porov. BERGER, P. I. – LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality*. Praha : 1999. 128 s.

³⁹ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1.vyd. Praha : Portál, 2003, 200 s.

Strieženec pod sociálnou sieťou uvádza „celý súbor vzťahov v spoločnosti, jedinca s rôznymi pozíciami, ktoré osoba zaujíma“⁴⁰ a tiež „sieť sociálnu, záchrannú – systém opatrení, ktorými štát garantuje všetkým občanom minimálnu úroveň pomoci v závažných sociálnych situáciách.“⁴¹ Sociálna sieť je pre seniora zároveň sociálnym zdrojom pre každodenný život. Spolupatričnosť je úzko prepojená s fungovaním, resp. nefungovaním sociálnej siete. Stratou alebo znížením kvality sociálnej siete, prirodzených sociálnych vzťahov s rodinou a miestnou komunitou, do ktorej patria susedia, priatelia, služby, sa môže senior dostať do nepriaznivej sociálnej situácie alebo krízy. Naopak fungujúca sociálna sieť pomáha k adaptácii staroby a môže tiež pomôcť s vyrovnávaním sa existenčialnej otázky konečnosti fyzického života.

Podľa Šmidovej sa súčasný svet ocitá na križovatke myslenia a utvárania nových princípov chápania hodnôt, tradícií a potrieb. Hodnoty, ktoré sú prirodzené a sú tradičnými hodnotami, si musíme chrániť. Ochrana nie je iba vecou spoločnej diskusie, ale hlavne zodpovednosťou súčasnej generácie, ktorá musí premostovať a chrániť otázky rodiny a spolupatričnosti k miestu a rodinným tradíciám. Životné aj dejinné skúšky preverujú spoločný postoj k uchovaniu hodnôt a medzigeneračnej súdržnosti.⁴²

⁴⁰ STRIEŽENEC, Š. *Slovník sociálneho pracovníka*. 1.vyd. Trnava: Sapiencia, 1996. 195 s.

⁴¹ Porov. STRIEŽENEC, Š. *Slovník sociálneho pracovníka*. 1.vyd. Trnava: Sapiencia, 1996. 196 s.

⁴² Porov. ŠMIDOVÁ, M. *Dozrievanie v láske*. Trnava : Dobrá kniha, 2014, s. 11.

2 Komunita

vo vzťahu k sociálnym službám

Spoločné vzťahy vznikajú na základe potrieb a záujmov jednotlivých skupín v spoločnosti. Majú byť odrazom fungovania spoločnosti a vyjadrením existencie spoločnosti ako sociálneho systému. Uspokojovanie potrieb a rozvoj služieb nemôžu byť determinované legislatívnym vymedzením, ale musia vychádzať z konkrétnych potrieb špecifických skupín žijúcich na danom území. Komunitné služby a ich plánovanie majú byť v súlade s tým, čo ľudia v danej žijúcej komunite naozaj potrebujú vzhľadom na ich špecifické potreby pri zohľadnení podmienok v danej lokalite.

2.1 Komunita a komunitná práca

Komunitná práca spočíva vo vzájomnom zapájaní ľudí do problémov, ktoré ovplyvňujú ich životy. Má niekoľko znakov.

- Meniť spoločné, sociálne a ekonomické aj politické systémy tak, aby členovia získali nad nimi kontrolu. Cieľom je vytvárať rovnováhu moci a tvoriť participované ekonomické štruktúry. Komunitná práca sa sústreďuje na vzťah medzi ľuďmi, inštitúciami a tými, ktorí rozhodujú a ovplyvňujú život ľudí.
- Oceňovať a uznávať vedomosti a zručnosti, ktoré ľudia získavajú pri riešení problémov.
- Všímať si nerovnosti a diskriminácie rasy, triedy, pohlavia, veku a prispieť k riešeniu začiatočných problémov v komunite.

Komunitná práca je proces, ktorý sa skladá z uvedených prvkov, má svoje korene v potrebách susedstva a komunít. „Komunita“ nemusí pritom vždy znamenať geografickú oblasť, ale aj rôzne skupiny ako sú starší občania, ľudia trpiaci duševnými chorobami, ženy, všetci, ktorí by mohli mať z komunitného procesu prospech.⁴³

Podľa Hartla je cieľom komunitnej práce ovplyvňovanie sociálnych zmien v určitej lokalite alebo organizácii utváraním žiaducích vzťahov medzi existujúcimi skupinami v danej komunite. Sociálny pracovník musí v komunite počítať so stálym napätím medzi členmi komunity a možnými zdrojmi ich uspokojovania. Cieľ komunitnej práce možno definovať aj ako usilovanie o sociálnu zmenu, ktorá sa uskutočňuje prostredníc-

⁴³ HARTL, P. *Komunita občianska a komunita terapeutická*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997. 145 s.

tvom dvoch procesov, analýzou sociálnej situácie, utváraním vzťahov sociálneho pracovníka a komunity a vzájomnými vzťahmi medzi skupinami vo vnútri komunity.⁴⁴

Komunitný rozvoj sa realizuje prostredníctvom komunitnej práce. Existujúca prax sociálnej práce je založená na modeloch „sociálnej starostlivosti“, ktoré riešia problémy jednotlivcov, rodín alebo komunít. Takýto prístup vedie k rozvoju programov, ktoré sú zamerané na nápravu, kontrolu alebo korekciu.⁴⁵ Podľa Koškovej a Antalovej komunitná práca vychádza z celkom odlišnej paradigmy. Ide o prácu s komunitou a pre komunitu. Proces, ktorý prebieha v komunitnej práci, spočíva v jednotlivom na seba nadväzujúcich krokoch. Úlohou komunitného pracovníka je pomôcť komunite definovať:

- čo sú problémy, ktorým komunita čelí,
- prečo tieto problémy existujú,
- ako môže byť uskutočnená pozitívna zmena.

Komunitná práca vychádza zo zangažovania ľudí o záležitosti, ktoré ovplyvňujú ich životy. Komunitná práca je rozvojový proces, ktorý je zároveň kolektívnou aj individuálnou zodpovednosťou. Uskutočňuje sa v rôznych prostrediach, všade tam, kde sa spoločne zídu ľudia, aby identifikovali, čo je pre ich skupinu dobré.⁴⁶ Podľa Strieženca je zameranie a konkrétna činnosť komunitnej práce určovaná konkrétnymi podmienkami a možnosťami spoločnosti. Úspešnosť zmeniť existujúci stav, doterajšie fungovanie a zlepšiť podmienky vychádza z nasledovných faktorov:

- zmenou sociálno-politických procesov vo vnútri komunity,
- zmenou identifikácie individualít v komunite a ich aktivizáciou.

Prácu s komunitou možno zhrnúť do niekoľkých okruhov:

- poznanie sociálnych potrieb a problémov v komunite,
- spracovanie návrhov na riešenie, s ktorými komunita súhlasí a je ochotná spolupodieľať sa na jej riešení.

Úlohou je vždy zapojenie všetkých schopných obyvateľov a využitie dostupných prostriedkov do sociálnej aktivity.⁴⁷

Z uvedeného je zjavné, že jedna z najdôležitejších stránok a podnetov komunity je práve spolupráca a podnecovanie prirodzenej autority, čo môže najlepšie a najúčinnšie podporovať a vyvolávať aktivitu členov komunity.

⁴⁴ Porov. HARTL, P. *Komunita občianska a komunita terapeutická*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997. 68 s.

⁴⁵ Porov. KOŠKOVÁ, Š - ANTALOVÁ, I. *Príručka objavovateľa stratených území*. Manuál pre všetkých, ktorí sa venujú komunitnému rozvoju. 1.vyd. Bratislava : Nadácia Milana Šimečku, 2003. 18 s.

⁴⁶ Porov. KOŠKOVÁ, Š - ANTALOVÁ, I. *Príručka objavovateľa stratených území*. Manuál pre všetkých, ktorí sa venujú komunitnému rozvoju. 1.vyd. Bratislava : Nadácia Milana Šimečku, 2003. 19 s.

⁴⁷ Porov. STRIEŽENEC, Š. *Úvod do sociálnej práce*. 2 vyd. Trnava : Tripsoft, 2001.

2.2 Sociálne potreby seniorov vo vzťahu ku komunitným službám

Pojem sociálne potreby je zvlášť dôležitý hlavne v súvislosti s „efektívnym dopytom“. V opačnom prípade sú ponuky neefektívne alebo vlastne neexistujú. Podľa Hartla môžeme rozpoznať 4 druhy sociálnych potrieb, ktoré sú charakterizované takto:

- **Normatívne potreby**

Normatívna potreba je tá, ktorú pociťujeme v danej situácii. Vychádza z istého „požadovaného“ štandardu. Ak je tento štandard nenaplnený, dochádza k nerovnováhe, čím vzniká potreba. Normatívne štandardy podliehajú času a zmenám a menia sa podľa nášho poznania spoločenských hodnôt.

- **Pocitované potreby**

Hovoríme o želaní a chcení. Ak ľudia v komunite žiadajú nejakú službu, je tu najskôr otázka, či je tu adekvátna potreba. Pocitovaná potreba má ale úskalie, že môže byť vnímaná iba jednotlivcom, a teda iba zo subjektívneho hľadiska.

- **Vyjadrené potreby**

Je požiadavkou, ktorá je vyjadrená činom. Termín vyjadrená potreba sa bežne používa v zdravotníckych službách, kde je list čakajúcich a ten je považovaný za meradlo neuspokojenej potreby. Takéto zoznamy však môžu vznikáť z najrozličnejších potrieb a zahŕňajú škálu od preventívnych až po prepuknuté príznaky.

- **Komparatívne potreby**

Meradlom týchto potrieb je charakteristika populácie, ktorá prijíma nejakú službu. Sú to ľudia rovnakých charakteristík, ktorí však neprijímajú žiadnu službu, ale následne majú jej potrebu. Táto definícia sa využíva na určenie potrieb ako jednotlivcov, tak aj celej oblasti. Patria sem ľudia závislí na alkohole, drogách, ktorí však nie sú evidovaní, alebo utajené obete znásilnenia a pod.⁴⁸

Kombináciou týchto štyroch charakteristík môžeme získať 12 variantov vnímania a pociťovania sociálnych potrieb. Uvedené charakteristiky možno spájať podľa jednotlivých vzťahov a podľa toho, v akej sú kombinácií môžeme hovoriť o potrebách, ktoré sú objektívne videné odborníkmi, ale nemusia byť pociťované.

Podľa Edwardsa (1981) poznáme štyri druhy sociálnych ukazovateľov potrieb, ktoré sú usporiadané podľa spôsobu ich použitia:

- Informatívne ukazovatele – ich účelom je popisovať sociálne systémy.
- Predikatívne ukazovatele – tvoria súčasť teoretickej koncepcie, ktorá umožňuje vytvoriť prognózu z výsledkov minulých a súčasných meraní.
- Ukazovatele zamerané na problémy – zisťujú typy sociálnych problémov a určujú, ako k nim pristupovať a následne ich programovo riešiť.
- Ukazovatele programových hodnotení – pomocou nich môžeme merať pokroky istých programov.

⁴⁸ HARTL, P. *Komunita občianska a komunita terapeutická*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997. 48 - 49 s.

Tieto ukazovatele sa aktuálne využívajú na hodnotenie sociálnych potrieb. Ich výber závisí na konkrétnej situácii a stanovených cieľoch.⁴⁹

Ďalšia možnosť je podľa autorov Corbeta a Fikkerta⁵⁰ prístup zameraný na mapovanie potrieb, ktorý vychádza z poznania fundamentálnych potrieb na stanovenie najoptimálnejších riešení. Tento model mapovania potrieb vychádza z rozvoja komunity a z mapovania potrieb zdrojov jednotlivca. Pri mapovaní potrieb väčšinou hovoríme o tom, čo v komunite alebo jednotlivcovi chýba, ale v modeli podľa Corbeta a Fikkerta je dobré pozeráť sa na človeka z pohľadu zdrojov, či je to senior či jednotlivec, ktorý je v sociálnej núdzi. Teda je potrebné rozmýšľať smerom: „*Aké sú ešte tvoje schopnosti, možnosti?*“ Podľa uvedených autorov je dôležité pozeráť sa na zdroje a pýtať sa seniorov alebo občanov komunity: „*Aké potreby sú pre vás dôležité?*“ Seniori sú zdrojom informácií, ktoré môžeme zbierať a identifikovať. Ako môžeme využiť vaše zdroje, aby sme našli zdroje na riešenie problémov? Hovoríme teda o participácii, ktorá dáva seniora na úplne inú rovinu, nie na rovinu odberateľa, ale na rovinu partnera, ktorý v komunite žije a je spoluvorcom zdrojov v každom období svojho života.

Podľa autorov Corbeta a Fikkerta je absolútne kľúčové, aby komunita pri potrebách definovala a zhodnotila, či potrebuje klient úľavu, nápravu alebo rozvoj.

Úľava je dočasná a zahŕňa prvú pomoc. Náprava sa začína vtedy, keď podporuje, obnovuje dôstojné postavenie a život občana v komunite. Rozvoj je proces premeny, ktorý posúva všetkých zainteresovaných, pomáhajúcich, aj tých, ktorí pomoc prijímajú.⁵¹

2.3 Senior a rodinné väzby vo vzťahu k službám

Druhá polovica 20. storočia je charakterizovaná prechodom od moderny cez neskorú modernu až k postmodernej spoločnosti. Tento proces, ktorý sa dotýka kultúry spoločnosti, urýchľuje a zvyšuje nerovnosti medzi mestami, regiónmi, štátmi. Postmoderný svet sa dnes zaoberá riešením problému, ako zvládnuť nastupujúce životné štýly a trendy, ako si dobre a užitočne žiť svoj život. Všetky tieto zmeny sa premietajú do individuálneho života ľudí a predovšetkým do života rodín. Súčasná rodina je podľa Hrozenkej poznamenaná najmä štyrmi základnými skutočnosťami:

- a) znížená stabilita manželských zväzkov,
- b) úbytok detí v rodine,
- c) rozpad viacgeneračného spolužitia,
- d) zníženie úmrtnosti a predlžovanie veku.

⁴⁹ Porov. HARTL, P. *Komunita občianska a komunita terapeutická*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladateľství, 1997. 47-51 s.

⁵⁰ Porov. CORBET, S. - FIKKERT, B. *Keď pomoc škodí*. Bratislava : Porta Libri, 2012. 137 s. Americkí autori predkladajú pohľady na riešenie otázok chudoby v komunite v publikácii, ktorá sa zaoberá chudobou a postavením chudobných v komunite: Ako pracovať s chudobnými bez toho, aby sme ublížili chudobným a tým, ktorí s nimi žijú, v zmysle ich rozvojového potenciálu.

⁵¹ CORBET, S. - FIKKERT, B. *Keď pomoc škodí*, 116-117 s.

Uvedené skutočnosti vedú k postupne prevládajúcej tendencii izolovanosti, nezávislej existencie detí od rodičov, hoci sú tu snahy zachovať si vzájomné kontakty. Od viac-generačných rodín sa postupne životný štýl seniorov posúva k predstave samostatného bývania seniorov, ktorá sa často spája s predstavou vlastnej domácnosti v blízkosti detí a príbuzných. Preferovaná je menšia vzdialenosť od miesta, kde bývajú ich deti, podľa možnosti taká, ktorá umožňuje časté kontakty. Starí ľudia obývajú väčšinou staršie byty a domy, kde hrozí zvýšené riziko úrazov. Limitujúcim faktorom samostatného bývania býva cenová nedostupnosť, nízka bezpečnosť bývania hlavne vo väčších mestách, zhoršený zdravotný stav, nedostatočná infraštruktúra a nedostupnosť ďalších potrebných služieb. Jednou z najpodstatnejších znakov medzigeneračného vzťahu je potreba citového zázemia. V spoločnosti boli, sú a budú dospelí aj starší jednotlivci. Dominantné postavenie má generácia dospelých s ich hodnotami, pravidlami, normami, možnosťami či záujmom zúčastňovať sa na spoločenskom živote. Mladým a starším sú pripisované isté viac-menej jednoznačné role. Mladej generácii pripadá skôr rola rebelov, ktorí sa búria proti zaužívaným poriadkom, ktoré zaviedli ich otcovia a matky. Staršia generácia stojí na druhom póle ako ochranca starých poriadkov. Uvedené navzájom sa odsudzujúce sociálne pozície sú a bývajú zároveň prepájané a spájané, nakoľko v dnešnom svete plnom aktivít a pracovných povinností rodičov môžu byť starí rodičia oporou a pomocnou rukou pri výchove a starostlivosti o deti. Poslaním staršej matky v modernej spoločnosti je udržať vzťahy, kontakty medzi dospelými deťmi a ich rodinami. Byt, dom starej mamy môže byť miestom, kde sa dospelé deti, synovia, dcéry a nevesty, zaťovia pravidelne schádzajú, zdôverujú sa so svojimi problémami a povzbudzujú sa navzájom. Rodina je pre vnúťatá školou medziľudských vzťahov. Na začiatku nášho života nás utvárajú hlavne ľudia, ktorí sú v našej blízkosti. Dieťa vidí, ako sa majú dospelí v rodine radi, vníma vzťahy a atmosféru medzi jednotlivými členmi rodiny. Vidí, ako sa vedú dohodnúť, dorozumieť, zladíť svoje osobné želania a možnosti so želaním a možnosťami iných. V každodennom spolunažívaní svojich blízkych prijíma svoj budúci model správania sa. Vďaka prítomnosti starších rodičov či prarodičov sú mýty o umieraní a smrti človeka odtabuizované. Dieťa poznáva, že starší človek niekedy zoslabne, potrebuje pomoc, prípadne aj odbornú starostlivosť. Staršia generácia odovzdáva skúsenosti, pomáha človekovi, aby sa zakorenil, a tak mohol rásť. Starší ľudia sú učiteľmi životnej múdrosti. Majú veľa skúseností, vedú z nich urobiť poučenia a odovzdať ich iným. Počúvať staršieho človeka môže byť zaujímavejšie ako čítať knihy. To však predpokladá, že si mladý človek dokáže nájsť čas a má záujem počúvať starších ľudí a zhovárať sa s nimi.⁵²

Vek sám osebe nie je dôvodom zvýšenej starostlivosti o starších ľudí. Potreba sociálnej práce so staršími ľuďmi sa objavuje až v mimoriadnych situáciách, ktoré sú zapríčinené zdravotnými či sociálnymi zmenami. Sociálna práca a služby musia byť zamerané hlavne na najviac ohrozených starších ľudí, osamelo žijúcich, krehkých a zmätených, trpiacich demenciou, vystavených zlému zaobchádzaniu, ponížovaniu a segregácii. Služby a pomoc sa musia sústreďovať hlavne na seniorov, ktorých zdravotný stav je spojený s po-

⁵² Porov. HROZENSKÁ, M. a kol. *Sociálna práca so staršími ľuďmi*. 1. vyd. Martin. Osveta, 2008. 32-36 s.

klesom funkčných schopností a sebestačnosti. Pomoc a služby potrebujú vtedy, keď ich schopnosti uspokojovať svoje každodenné potreby, naplňovať osobné plány a ambície, udržiavať kontrolu nad svojím životom už nie je možné v tej miere, ako boli v mladšom veku zvyknutí.⁵³

Obyvatelia sú zvyčajne súčasťou siete vzťahov a kontaktov. Táto sieť zahŕňa vzťahy s rodinou, susedmi, priateľmi. Sú to dôležité zdroje podpory a síl v komunite. Komunitná sieť má preto veľmi dôležitú úlohu v plánovaní a tiež uspokojovaní potrieb obyvateľa na danom území. Adekvátne znalosti o hodnotách a tradíciách v danej lokalite môžu byť tiež dobrou podporou pre zostavenie plánovania služieb v komunite, samozrejme, dáta o ľuďoch sú pre oblasť plánovania služieb veľmi dôležité. Potrebne sú nielen pre pochopenie povahy komunity, ale tiež môžu pomôcť preniknúť do skutočných potrieb ľudí v danej komunite.⁵⁴ Ľudia, ktorí sú odhodlaní pracovať na báze susedstva, musia byť optimistickí a otvorení, keď ide o hodnoty a ciele iných. Musia dať jasne najavo, že najpodstatnejšou úlohou je, aby sa ľudia v komunite stali aktívnymi. Povzbudzovanie ľudí ku kolektívnej práci je pre komunitu dôležitým aspektom komunitného pracovníka, ako aj princípu spolunažívania. Práca v susedstve znamená zainteresovať ľudí zdola na rozhodnutí a stratégiách, ktoré budú mať na nich vplyv.⁵⁵

2.4 Sociálna sieť seniora vo vzťahu ku komunitným službám

Sociálnu sieť môžeme podľa Fyrenda definovať ako sieť, ktorá pozostáva z neformálnych vzťahov medzi ľuďmi, ktorí prichádzajú do vzájomného kontaktu viac alebo menej pravidelne. Dobrá sociálna sieť má pre kvalitný život veľký význam. Jedným zo spôsobov ako rozvíjať sociálnu sieť je pomôcť vytvárať nové priateľstvá na základe obľúbenej aktivity. Preto, aby sme mohli podporovať spoločné aktivity, musíme poznať potreby a želania klientov.⁵⁶

Vstúpiť do prirodzeného sveta druhého človeka znamená porozumieť významovým súvislostiam jeho videnia a prežívania sveta ako celku – vedieť sa pozerať na svet „jeho očami“ a vedieť sa orientovať a pohybovať v jeho kultúrnom prostredí, čo je v prípade dôležitosti komunitného prístupu veľmi dôležité.

Aby sme porozumeli existencii druhého človeka, musíme sa vedieť orientovať v jeho prirodzenom svete. *Prirodzený svet* - rozumieme celok našich vzťahov k veciam, priesto-

⁵³ Prov. MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. 1.vyd. Praha : Portál, 2005. 163 s.

⁵⁴ Porov. HENDERSON, P. a THOMAS, D.N. *Zručnosti komunitnej práce v susedstvách*. Nitra : Slovak edition, 2007. 69-70 s.

⁵⁵ Porov. HENDERSON, P. a THOMAS, D.N. *Zručnosti komunitnej práce v susedstvách*, Slovak edition, Nitra : 2007. 40- 41s.

⁵⁶ Porov. KRUPA a kol. *Rozvoj komunitných sociálnych služieb*, 1.vyd. Bratislava : Rada pre poradenstvo v sociálnej práci, 2006. 84 s.

ru, ľuďom, hodnotám i k našim vlastným možnostiam. *Mať vzťah* - znamená rozumieť a pripisovať význam všetkému, s čím sa vo svete stretávame.⁵⁷

Starutím sa mení oblasť motivácie a hodnotového systému seniora. Starší ľudia sa na jednej strane stávajú labilnejšími, citlivejšími na svoju osobu, majú sklon k depresívnosti, úzkostiam, uzatvárajú sa do seba, strácajú záujem o vonkajší svet. Na druhej strane sa v nich posilňuje trpezlivosť, rozvážnosť, stálosť, zvyšuje sa obozretnosť a opatrnosť. Niektorí sú rýchlo zraniteľní, majú sklon k slzám rýchlejšie v nich prichádza k dojatiu, nemajú radi konflikty a prílišný stres.⁵⁸

Postoj úcty je prvou podmienkou, aby sme mohli komunikovať a pozitívne vnímať iného. Je to dar dôvery. Dar, ktorý nie je láskavou snahou nechcieť vidieť zlo a myslieť si za každú cenu o druhom len dobre, ale jasný a pozitívny úsudok o partnerovi, ako schopnosť objaviť jeho objektívnu hodnotu bez ohľadu na jeho správanie a postoje.⁵⁹

Podľa Fyrandá⁶⁰ môže byť sociálna sieť:

- **osobná** – znamená, že je zameraná na komplexnosť človeka, jeho priame kontakty, rôzne skupiny a pod. Hlavne sa sústreďuje na kontakty, ako dobre sa poznajú, vzájomnosť, hustotu a iné,
- **totálna** – jedná sa o skupinu alebo nejaký systém, informácie o sociálnom živote medzi ľuďmi vo vybranej skupine,
- **čiasťočná** – vychádza z totálnej sociálnej siete, napr. sieť rodiny v dedine, zdravotnej sestry v nemocnici, vychádza zo vzťahov medzi jednotlivcami, skúma sociálne vzory, ktoré sa vytvárajú, keď sú ľudia na seba naviazaní z rôznych dôvodov.

Pri mapovaní sociálnej siete je dôležité:

- nájsť zdroje, ktoré by sme mohli využiť pri riešení problému,
- nájsť súvislosti medzi vlastnosťami sociálnej siete a aktuálnym problémom,
- vytvoriť základ pre intervenciu – buď udržať, alebo vytvoriť novú sociálnu sieť.⁶¹

2.5 Monitoring a analýza potrieb občanov v nepriaznivej životnej situácii

Sociálny pracovník pomáha pri mobilizovaní schopností a možností človeka k tomu, aby sa eliminovala jeho sociálna patológia, zvýšila sa jeho nezávislosť na iných, aby osobne rástol. Pomáha mobilizovať jeho okolie k aktívnej pomoci pri riešení sociálneho

⁵⁷ Porov. KLENOVSKÝ, L. *Terénna sociálna práca*. 1. vyd. Bratislava : Občianske združenie Sociálna práca, 2006. 12 s.

⁵⁸ Prov. MICHANČOVÁ, S. Spôsob trávenia voľného času u seniorov, In Paľa, G. *Voľný čas seniorov na počiatku 21. storočia*. Zborník prednášok z vedeckej konferencie, Prešov : 2009. 151 s.

⁵⁹ Porov. KLENOVSKÝ, L. *Terénna sociálna práca*, 1. vyd. Bratislava : Občianske združenie Sociálna práca, 2006. 8-9 s.

⁶⁰ FYRAND, L. *Sociálna sieť – teória a prax*. Otta: Tato, 1998. 76s.

⁶¹ Porov. KRUPA a kol. *Rozvoj komunitných sociálnych služieb*, 1. vyd. Bratislava : Rada pre poradenstvo v sociálnej práci, 2006. 85 s.

problému klienta. Sociálny systém klienta sa nachádza v jeho teritóriu, v jeho životnom prostredí, v sociálnom teréne.⁶²

Monitoring a analýza slúžia ako dobrý podklad pre územné plánovanie služieb. V polovici deväťdesiatych rokov SOCIOKLUB vypracoval metodiku socio-demografickej analýzy zameranej na vybavenosť územných celkov pre poskytovanie sociálnych služieb, v závislosti od demografickej a sociálne skladby obyvateľstva.

Bez dôkladnej analýzy nie je možné efektívne riadiť ani spravovať územné celky. K dobrej analýze potrebujeme poznať:

- a) demografiu regiónu, obce,
- b) konkrétny obsah sociálnych potrieb obyvateľstva,
- c) štruktúru potrieb,
- d) priestorové rozloženie potrieb,
- e) preferencie uspokojovania obyvateľstva pri ich uspokojovaní,
- f) očakávania, týkajúce sa populácie, voči ktorej má subjekt sociálnu povinnosť.

Analýza je pre subjekt dobrým zdrojom informácií pre efektívne projektovanie, plánovanie, voľbu najvhodnejších sociálnych nástrojov pri budovaní účinného systému sociálnych služieb, definovanie reálnych potrieb a tvorbu rozpočtu. Analýza dáva informácie:

- a) *dovnútra* – o stave a potrebách obyvateľstva,
- b) *von* – o útvaru ako takom, v porovnaní s iným útvarom.

Možnosť porovnania v našom prípade z pohľadu kvality služieb tiež zvyšuje hodnotu analýzy a zaručuje predpoklad plánovania, ktoré je v súlade s občanmi – voličmi a ich očakávaniami.⁶³

Sociálno-demografická analýza umožňuje rýchly a podložený odhad potrebných sociálnych služieb. Ale nie vždy jej údaje musia byť presné, pretože nevie predvídať externé faktory, ako sú: ekonomické zmeny, zmeny domácej legislatívy, ktoré majú vplyv na štruktúru služieb, regionálne rozdiely. Rovnako nemusia byť vždy presné ani štatistické vstupy. Do plánovania služieb nie sú prostredníctvom analýzy zapojení samotní ľudia, občania alebo poskytovatelia služieb, preto je potrebné uvažovať aj o iných možnostiach zberu údajov.

⁶² Porov. KOŠKOVÁ, Š. - ANTALOVÁ, I. *Príručka objavovateľa stratených území*. Manuál pre všetkých, ktorí sa venujú komunitnému rozvoju. 1.vyd. Bratislava : Nadácia Milana Šimečku, 2003. 27s.

⁶³ Porov. BRENKUS, J. a kol. *Sociálna práca v obci*. Študijné texty č. 2. Bratislava: ŠEVT, 2005. 46- 47 s.

3 Sociálna práca v komunite a komunitné plánovanie

Podľa Zákona o sociálnych službách č. 448/2008 Z.z. je komunitná práca a komunitný rozvoj súčasťou komplexného rozvoja poskytovania sociálnych služieb. Obec utvára podmienky na podporu komunitného rozvoja v oblasti poskytovania sociálnych služieb za účelom predchádzania alebo zhoršenia nepriaznivej životnej situácie občana.

Komunitná práca je v oblasti poskytovania sociálnych služieb podporou aktivít členov miestnej komunity k svojpomocnému riešeniu sociálnych problémov, v rámci miestneho spoločenstva.⁶⁴

3.1 Princípy komunitného plánovania

Podľa Wolekovej a Mezianovej musí byť komunitné plánovanie zamerané najmä na rozvoj komunitných sociálnych služieb a musí vychádzať z nevyhnutých princípov spolupráce. Služby musia byť poskytované takým spôsobom, aby obyvatelia obce, mesta zotrvali vo svojom prirodzenom sociálnom prostredí a pritom boli uspokojené ich potreby. Ako základné princípy komunitného plánovania autorky uvádzajú:

- *Vytvoriť partnerstvo medzi všetkými účastníkmi* – potreby a ciele všetkých účastníkov majú rovnakú váhu. Názorom všetkých účastníkov musí byť venovaný rovnaký priestor.
- *Zapojenie miestneho spoločenstva* – pri zapájaní miestnej komunity obyvateľov je potrebné hľadať rôzne metódy a formy oslovenia a zapojenia tak, aby ponuka na spoluprácu bola zrozumiteľná. Nikto nemá byť diskriminovaný ani vylučovaný.
- *Hľadanie nových ľudských a finančných zdrojov* – nie je možné zabúdať na spoluprácu s podnikateľmi, ktorí sa už angažovali v danej oblasti, na dobrovoľníkov, na svojpomocné skupiny, susedskú výpomoc. Komunitné plánovanie sociálnych služieb je jedným z nástrojov na celkové zlepšenie kvality života ľudí v obci/ meste.
- *Práca s informáciami* – je nevyhnutné zabezpečiť rovnaký prístup k informáciám pre všetkých, ktorí sa plánovania zúčastňujú, a zabezpečiť odovzdávanie informácií verejnosti. Ak budú informácie pravidelne odovzdávané, bude možné tiež očakávať relevantné pripomienky a podnety a potom s nimi adekvátne pracovať.

⁶⁴ ZÁKON č.448/2008 Z. z. O SOCIÁLNYCH SLUŽBÁCH

- *Priebeh spracovania komunitného plánu* je rovnako dôležitý ako výsledný dokument. Proces komunitného plánovania znamená vyhľadávanie, zapájanie a diskusiu rôznych skupín ľudí. Tento proces umožňuje, aby navrhnutý systém sociálnych služieb bol šitý na mieru a zodpovedal miestnym podmienkam a potrebám.
- *Zohľadnenie už vytvorenej a osvedčenej spolupráce* – dobre fungujúca spolupráca môže byť inšpiráciou pre ostatných účastníkov komunitného plánovania. Spolupráca medzi všetkými účastníkmi prináša kvalitnejšiu ponuku služieb.
- *Kompromis priani a možností* – výsledkom komunitného plánovania je vždy kompromisné riešenie medzi tým, čo chceme a tým, čo máme k dispozícii. Možnosti sa týkajú oblastí materiálnych, finančných a ľudských zdrojov, ale tiež dohody, kto a ako sa bude na komunitnom pláne podieľať.⁶⁵

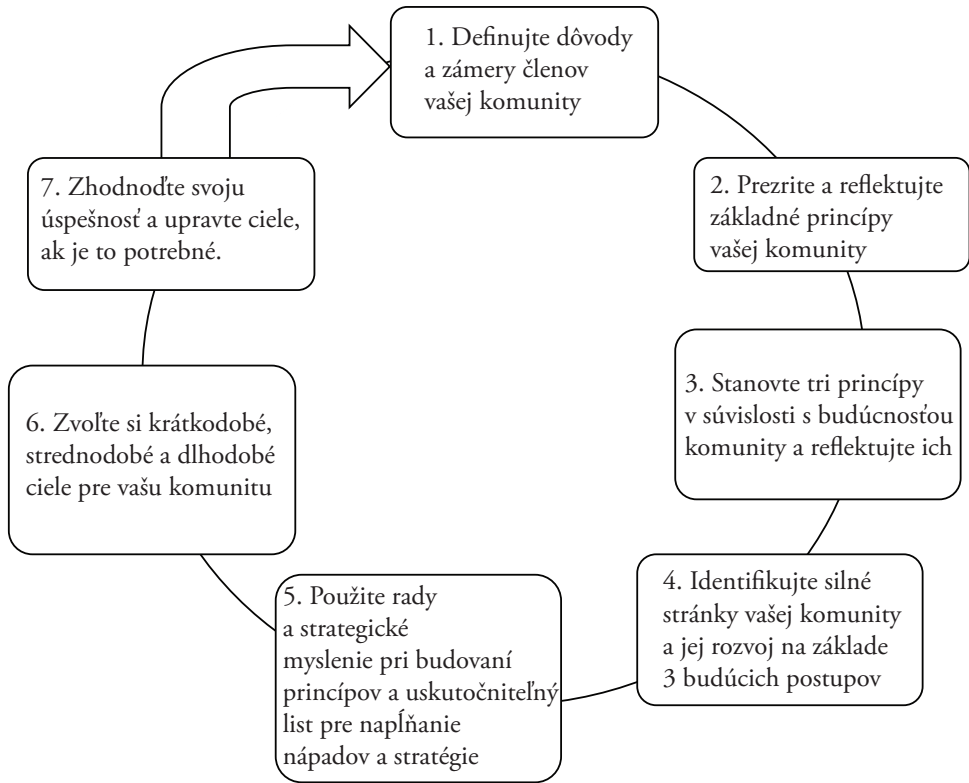
V Českej republike je rozvoj komunitných služieb rovnako ako na Slovensku spojený s transformačným a decentralizačným procesom. Veľkou podporou sú Európske štrukturálne fondy, postupne definovaná a rozvíjajúca sa legislatíva smerom ku komunitným službám a komunitným plánom, aktivity neziskového sektora, spolupráca s Ministerstvom práce a sociálnych vecí Slovenskej republiky. Inšpiráciou sa nám stali komunitné služby rozvíjané v Centre komunitných služieb v Ústí na Labem. Centrum je zamerané na podporu miestneho a regionálneho rozvoja. Svoju činnosť začalo roku 1998. Centrum komunitných služieb v Ústí nad Labem stálo pri zrode metódy komunitného plánovania v Českej republike a spracovalo metodiku Deset kroků procesem komunitního plánování.⁶⁶ Rozvoj centra a inšpiráciu pre nové inovatívne programy komunitného charakteru čerpá z tradície komunitných služieb z Anglicka, Belgicka a Holandska.⁶⁷

V regióne Ontário v Kanade je proces komunitnej práce, komunitného rozvoja a služieb vysoko rozvinutý, sieťovaný a stále modifikovaný podľa potrieb občanov a cieľových skupín, vďaka dlhoročnej tradícii služieb a komunitného myslenia. Za inšpiráciu sme si vybrali model plánovania komunitných služieb pre seniorov, ktorý hovorí o siedmych krokoch plánovania v komunite a komunitnej službe.

⁶⁵ WOLEKOVÁ, H. *Minipríručka pre Komunitné plánovanie sociálnych služieb*. Bratislava : SOCIA – nadácia na podporu sociálnych zmien, 2004. 10 s.

⁶⁶ Metodický zošit *Deset kroků procesem komunitního plánování*, bol vytvorený v rámci projektu EQUAL EU č.0076. Metodika komunitného plánovania je spracovaná do 10 brožúr, ktoré podrobne zachytávajú proces komunitného plánovania od prípravy prostredia až po jeho konečnú realizáciu. Metodické zošity sú vhodnou inšpiráciou pre pracovný postup, vzdelávateľov a organizátorov komunitných plánov a služieb aj na Slovensku. Metodika bola vydaná centrom komunitnej práce v Ústí nad Labom v spolupráci s národnými a medzinárodnými partnermi projektu. Európsky dom – Europa House.

⁶⁷ Porov. KRBCOVÁ-MAŠIOVÁ, L. *Centrum komunitných služieb Ústí nad Labem*. In *Sciálna práca/sociální práce*. 37s.

Diagram 4. Kroky plánovania v komunite

Zdroj: Internetový zdroj, starnutie v priateľskej komunite, v rámci projektu “Becoming an age-friendly community”⁶⁸

V rámci projektu Plánovanie zamerané na obdobia v priateľskej komunite (Age-friendly communities) je potrebné zohľadňovať všetky potreby, ktoré občania na danom území majú. Pri plánovaní služieb pre seniorov, je potrebné venovať pozornosť nasledovným oblastiam:

- vonkajším priestorom a budovám,
- doprave,
- projektovaniu domov,
- sociálnej spolupráci a vzťahom,
- úcte, rešpektu a sociálnej inklúzii,
- občianskej participácii a zamestnávaníu,
- komunikácii a informovanosti.⁶⁹

⁶⁸ NIAGARA REGION. Ontario, Canada. [online]. [cit.2015.06.07]. Dostupné na internete : <http://www.niagararegion.ca/living/seniors/Niagara-Age-Friendly-Community-Initiative.aspx>

⁶⁹ NIAGARA REGION. Ontario, Canada. [online]. [cit.2015.06.07]. Dostupné na internete : <http://www.niagararegion.ca/living/seniors/Niagara-Age-Friendly-Community-Initiative.aspx>

Zodpovednosť za riešenie rôznych problémov je predmetom diskusií v každej krajiny. Vyváženosť v poskytovaní služieb medzi ústrednou štátnou správou a miestnou samosprávou stále hľadá svoju rovnováhu. Hoci sa systémy snažia decentralizovať služby vždy bude kľúčovým vplyv aktuálnej vlády a jej sociálnej politiky. V polovici 60-tich rokov minulého storočia prišla ochota uznať, že zaujímavé impulzy prichádzajú priamo od ľudí. Vo svete sa rozvinuli programy miestneho rozvoja a komunitných aktivít.⁷⁰ Tieto impulzy položili základy rozvoja komunitných služieb, osobite komunitnému plánovaniu s dôrazom na klienta a jeho individuálne potreby.

3.2 Dôležitosť plánovania zameraného na klienta

Plánovanie pomáha nachádzať v živote orientáciu a nestrácať zmysel. Bez plánovania život stráca zmysel – či sme mladí alebo starší platí, že ak človek nevie kam ide nepríde nikam. Osobitne to platí v obdobiach našich životných zmien, v čase, keď začíname či končíme školu, alebo keď opúšťame domov, alebo keď sa zdá, že človek už nie je pracovne produktívny pre spoločnosť. Práve v zlomových obdobiach je plánovanie dôležitým procesom, ktorý umožňuje objaviť a preskúmať naše ďalšie skryté možnosti či úlohy, ktoré sme ešte doposiaľ nerealizovali. Plánovanie nám pomôže, aby sme mali nadhľad nad našimi rozhodnutiami, aby sme uvažovali o tom ako byť užitoční, ako môžeme ešte využiť naše tvorivé schopnosti. Plánovanie nie je len o tom, čo sa bude robiť, ale aj o tom, ako to môžeme urobiť, a tým nám pomáha osobnostne rásť. Najlepší spôsob práce na našej osobnosti je objavovať cestu, skryté možnosti.

- Plánovanie je dôležité, pretože v živote prichádzajú zmeny.
- Jednotlivec a jeho rodina vnímajú výzvy a spoločne hľadajú odpovede.

Každý máme svoju vlastnú cestu, celý život objavujeme seba cez maličkosti, učíme sa. Nato aby každý z nás našiel sám seba, potrebuje blízkosť iných, potrebuje cítiť, blízkosť podporu, reflektuje čo o nás hovoria iní. Tieto rozmery nášho rastu sa nekončia ani v staršom veku.

Plánovanie pomáha:

- sprehľadniť minulosť a postaviť si ešte plány do budúcnosti,
- utvárať si nadhľad a vyberať si z alternatív,
- sprehľadňuje to, čo sa v našom živote udialo, čo nás motivovalo k zmenám a rozhodnutiam,
- pomáha sieťovať vzťahy tak, aby boli podporou,
- plánovanie pomáha premýšľať o našich vzťahoch a pomáha človeku zistiť či a ako mu jednotlivé väzby pomáhajú, kto je pre človeka kľúčovou osobou v podpore a čo sa stane ak túto osobu stratíme,
- plánovanie pomáha usmerňovať našu službu.

⁷⁰ Porov. BEBLAVÝ, M. a kol. *Manuál pre tvorbu verejnej politiky*. Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť. Bratislava : Róbert Vico. 2002. 40- 41s.

Plánovanie môže dať odpovede na to, čo bolo pre človeka pomocou, kto je jeho podporou, čo je pre neho prekážkou, čo ho demotivuje. Pomáha zhodnotiť výhody a nevýhody jednotlivých možností. Umožňuje pozrieť sa na veci z rôznych uhlov pohľadu.

Plánovanie pomáha usmerňovať mieru pomoci ľuďom, ktorí sú nám oporou a ktorí nám poskytujú služby. Podporuje, aby iní mohli odvieť čo najlepšiu prácu, ale tiež, aby porozumeli skutočným potrebám, ktoré v danej chvíli starší človek má. Pomáha usmerniť pomoc tak, aby zabezpečila podporu a zároveň podporila schopnosti a osobnú autonómiu jednotlivca.

Niekoľko pravidiel týkajúcich sa plánovania zameraného na človeka

- Proces plánovania sa netýka iba samotnej osoby, ale aj jeho príbuzných, rodiny, priateľov.
- Používajme jazyk, ktorý je každému zrozumiteľný.
- Neurýchľujme proces, dávajme čas každej fáze, kráčajme tempom klienta.
- Byť tvorivý, hlavne skupina môže mať až neuveriteľné zdroje.
- Skutočná hodnota plánovania je osožná iba do tej miery, pokiaľ prináša výsledok pre klienta.
- Chráňme dôvernú informáciu.⁷¹

Myslieť a pracovať so zameraním na osobu znamená poznať všeobecný rámec situácie. Dôležité je vytýčiť rámec ako má individuálna práca so seniorom vyzeráť, tak aby pomáhala uvoľňovať vnútorné zdroje a rozvíjať schopnosti účastníkov plánovania. Mať koncepciu znamená mať priestor pre spontánnosť, ale tiež poznať je rámec aj hranice. Koncepcia vždy zaisťuje kontinuitu. Táto kontinuita by mala ponechať priestor pre individuálne rysy, ale tiež dať priestor aj novým možnostiam a zmenám. Koncepcia v našom ponímaní plánovania dáva priestor pre ľudskú nápaditosť, iniciatívu, bdelosť aj pozornosť osobnosti človeka a jeho potrebám.⁷²

3.3 Komunitné plánovanie a modely plánovania služieb v komunite

Komunitné plánovanie je komplexný interdisciplinárny proces. Vzniku komunitného plánu služieb pre seniorov musí predchádzať detailné zmapovanie potrieb seniorskej populácie v danej obci či kraji. Je potrebné poznať ľudí nad 65 rokov, ich zdravotný stav, prognózu vývoja, socioekonomickú situáciu staršej populácie a jej požiadavky na domáce, rezidenčné alebo stacionárne služby. Mala by byť presne zmapovaná ponuka zdravotných a sociálnych služieb v danej lokalite, ponuka ceny, kvality, dostupnosti,

⁷¹ Porov. ŠTETINOVÁ, H. Prečo je plánovanie dôležité. In *Integrácia 2008*, č. 1- 2, 8-11s.

⁷² Porov. PORTNER, M. *Na osobu zameraný prístup v práci s ľuďmi s mentálnym postihnutím a s klienty vyžadujúcimi trvalou péču*. 1. vyd. Praha : Portál, 2009. 16-18 s.

využitia a pod. Z tejto analýzy potom vyplynie potreba rozvoja služieb pre seniorov v rámci miesta, formy a kvality. Sem by potom mali smerovať aj finančné zdroje, ktoré obec má a ktoré v danom období plánuje investovať. Starší ľudia by mali byť pravidelne informovaní o sieti sociálnych a zdravotníckych služieb tak, aby v prípade potreby, ak sa zmení ich zdravotný stav, mohli byť pripravení na riešenie svojej situácie, a tak sa mohli pripraviť na prípadnú zmenu alebo služby. Sociálny pracovník by mal byť tým kľúčovým pracovníkom, prípadne v pravidelnom kontakte s rodinou pri odprevádzaní a hľadaní podpory a rozhodovaní výberu služby.⁷³

Matoušek uvádza princípy komunitnej práce so seniormi:

- počítat s heterogenitou staršej populácie, rozdiel medzi „mladými“ seniormi a „staršími“ seniormi môže byť až 20-30 rokov, čo zahŕňa v sebe odlišné skúsenosti, iné životné štýly, módu, iné vzdelania, odlišné zamestnania,
- integrovať seniorov do spoločnosti, podporovať integračné programy, nevytvárať „ge-ta“ starších ľudí, otvárať zariadenia verejnosti, ťažiť z toho, čím môže jedna generácia obohať druhú, nepripustiť sociálnu izoláciu seniorov,
- podporovať sebestačnosť a aktivitu seniorov,
- podporovať vzdelávanie a rozvoj kognitívnych aktivít (využívať internet, e-mail, mobilný telefón, videokameru, cestovanie),
- služby musia prichádzať za seniormi, tomu musí tiež odpovedať ponuka služieb, ich dostupnosť, kompenzačné pomôcky, zaistenie informovanosti, možnosti tiesňového volania,
- dôraz musí byť kladený tiež na bezpečnosť a pocit istoty, nízkoťahovosť, dopravnú bezpečnosť, dôveryhodnosť,
- potrebná je tiež interdisciplinárna spolupráca, prepojenie služieb medzi zdravotníckymi a sociálnymi službami, služby by mali ísť za seniorom do jeho vlastného sociálneho prostredia,
- rezidenčné služby by mali byť súčasťou komunity, systémom otvorenosti s rodinným spôsobom života.⁷⁴

Plánovanie služieb v komunite veľmi úzko súvisí z individuálnymi potrebami klientov na danom území – komunite, resp. s posudzovaním životnej situácie klienta.

Podľa autorov Smale a Tusona je možné vymedziť tri modely posudzovania služieb v rámci kontextu životnej situácie jednotlivca a jeho životnej situácie: 1. Výmenný model. 2. Dotazovací model. 3. Procedurálny model.

1. **Výmenný model** – základná rola pracovníka je pôsobenie ako facilitátor, ktorý je garantom výmeny informácií. Táto činnosť je založená na vzájomnom rešpekte a dôvere. Klient je v tomto modeli chápaný ako človek, ktorý najlepšie pozná svoju situáciu, pozná seba samého, svoje vzťahy, prania a potreby. Podstatou uvedeného modelu je,

⁷³ Porov. MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. 175-176 s.

⁷⁴ Porov. MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*, 177 s.

aby boli ľudia vedení k získavaniu zručností riešiť vlastné problémy, nie riešiť tieto problémy namiesto nich.

2. **Dotazovací model** – základná rola pracovníka je diagnostická. Úlohou pracovníka je posúdiť a zhodnotiť danú situáciu a previesť vhodný postup. Tento model predpokladá, že pracovník je expert na ľudí a ich potreby. Pri posudzovaní kladie pracovník otázky, ktoré reflektujú skúsenosť a jeho vlastný pohľad, pričom vychádzajú z predpokladu, že pracovník je odborník a posudzuje dané potreby objektívne. Posudzovanie z tohto pohľadu je relatívne rýchle a nekomplikované.
3. **Procedurálny model** – základná úloha pracovníka je vedená systémom zhromažďovania informácií, či klient spĺňa kritériá pre oprávnenosť danej služby. V tomto modeli je pozornosť sústredená na posudzovanie potrieb, problémov s cieľom odvodiť závislosť jedinca na pomoci. Je potrebné získať predstavu, akú pomoc je potrebné doručiť. Model je zaradený medzi jednoznačný a pomerne jednoduchý postup riešenia situácie klienta.⁷⁵

Tanner a Haris uvádzajú, že profesionálne pracovať so seniormi znamená pracovať na partnerskom princípe, to znamená vedieť porozumieť životu v seniorskom veku, a tiež plánovať a vytvárať služby so seniormi znamená mať vysoký kredit, profesionálne skúsenosti a využívať ich na partnerskom princípe. To vyžaduje vysoký stupeň praxe a stability u sociálneho pracovníka. Uvedený princíp náročnosti zrelosti sociálneho pracovníka najviac korešponduje práve s výmenným modelom poskytovania služby. Pre seniora má vždy veľký význam hovoriť o svojich potrebách, deliť sa o dôležité okolnosti zo svojho života, ktoré sa týkajú rodiny, priateľov, doterajších zážitkov, pocitu spolupatričnosti k miestu, kde žije.⁷⁶

Autori Stark a Faulkner⁷⁷ v súvislosti s kvalitou života rozlišujú nasledujúce stupne podpory a formy sociálnych služieb.

1. **Nárazová pomoc** – občasná podpora poskytovaná v čase potreby. Občan potrebuje pomoc krátkodobo v hraničných životných situáciách, ako sú návrat z nemocnice, strata životného partnera, strata práce. Táto forma pomoci môže mať vysokú alebo nízku intenzitu.
2. **Limitovaná pomoc** – pravidelná podpora na krátky časový úsek. Občan potrebuje pomoc napr. pri pracovnom výcviku alebo prechodnú podporu medzi ukončením pracovného pomeru a novou formou samostatného života. Vyžaduje si menej pracovníkov a finančných nákladov ako dlhodobá intenzívna pomoc.

⁷⁵ SMALE,G – TUSON,G. In Kubalčíková, K. *Individuální plánování v sociálních službách pro seniory*: Příklad vybrané organizace Pečovatelské služby. In *Sociální práce/Sociální práce*, 2001, roč. 11, č. 3. 59 s.

⁷⁶ TANNER, D. - HARRIS, J. *Working with Older People*. Routledge Abingdon : Oxfordshire, 2008

⁷⁷ STARK,J - FAULKNER,E. Sledovali kvalitu života občana a na základe sledovania životného cyklu človeka, vytvorili koncepciu, ktorá súvisí s hodnotením kvality života a rozvojom služieb. Svoje zistenia a koncepciu ponúkajú v publikácii : *Quality of Life across the Life Span*, vydanú v roku 1996.

3. **Extenzívna pomoc** – stála denná podpora vo viacerých prostrediach, časovo neobmedzená. Dlhodobá podpora pri prevádzke domácnosti, podpora pri výkone práce, pri preprave, nie je však viazaná na inštitúciu.
4. **Úplná pomoc** – stála podpora vo všetkých oblastiach. Tento typ podpory si vyžaduje viac personálu a poskytuje sa prevažne v inštitúciách.⁷⁸

Z uvedenej koncepcie pomoci je zjavné, že potrebujeme poznať človeka a jeho potreby, aby sme vedeli odpovedať adekvátne na dopyt po službách, ktoré budú posilňovať sebestačnosť jednotlivca v jeho prirodzenom prostredí. Občan, resp. jeho príbuzní, by mali hľadať pomoc formou rezidenčných služieb až po vyčerpaní menej nákladných foriem služieb, pretože rezidenčné formy sú vždy finančne najnákladnejšie a najmenej podporujú nezávislosť a autonómiu človeka.

Podľa Tokovskej pre plánovania komunitných služieb je kľúčovou analýza stavu, mapovanie potrieb a požiadavky komunity. Dôležité je určenie cieľov, stanovenie časového plánu a následné sledovanie a hodnotenie poskytovaných a naplánovaných služieb. Podľa autorky prehodnocovanie aktuálneho stavu prináša nové informácie prispievajúce k plánovaniu sociálnych služieb konkrétnej skupine občanov, ako sú seniori, zdravotne postihnutí občania alebo rodiny v krízovej situácii.⁷⁹

3.4 Rozvoj a prínos komunitných služieb v obci

Komunitná vízia a strategické plánovanie je proces, v ktorom komunitní spoluúčastníci vzájomne plánujú budúcnosť a pripravujú stratégie na dosiahnutie budúcnosti. Sú to konkrétne naplánované úlohy, v ktorých sa hľadajú cesty, ktoré naznačujú a vedú komunitu k tomu, čo môžu spolu urobiť a čo môžu spolu dosiahnuť. Tento proces zahŕňa:

- aktivity domácich účastníkov,
- spoločné miesto, spoluprácu a partnerstvo,
- dlhodobé plánovanie,
- nebáť sa spoločne snívať o nových možnostiach,
- víziu úspešnosti,
- podmienky a prostredie vonkajších aj vnútorných faktorov komunity,

⁷⁸ Porov. HOLÚBKOVÁ, S. Sociálne služby pre občanov. Manuál pre obecné a mestské úrady. Bratislava : Rada pre poradenstvo v sociálnej práci, 2001. 6-7 s.

⁷⁹ Porov. TOKOVSKÁ, M. Zavedenie nástroja samohodnotenia CAF ako podkladu na skvalitnenie a rozšírenie sociálnych služieb. In. Komunitné plánovanie sociálnych služieb v Ružomberku. Zborník z vedeckej konferencie. Ružomberok : Verbum. 2011. s. 38. ISBN 978-80-8084-661-9 Uvedený príspevok tiež pojednáva o kvalite sociálnych služieb v súvislosti so sebahodnotením poskytovanej sociálnej služby. Autorka uvádza model CAF (Common Assessment Framework), ktorý vychádza z Dánskeho hodnotiaceho systému kvality služieb. Uvedený model stanovuje kritéria a subkritéria hodnotenia poskytovaných služieb formou hodnotenia silných a slabých stránok poskytovaných služieb a poukazuje na oblasti, ktoré je potrebné zlepšovať.

- identifikáciu a riešenie strategických úloh,
- vytvoriť taký spoločný model stratégie, ktorý bude zameraný na konkrétne činy.⁸⁰

Kvalitné sociálne služby vo vzťahu k odberateľovi (seniorovi) sú vždy tie, ktoré riešenia jeho sociálnu situáciu a ku ktorým odberateľ zaujíma postoj spokojnosti. Sociálny pracovník alebo osoba zodpovedná za služby nemôže obísť názor odberateľa služby. Komunikácia zameraná na riešenie sociálnej situácie medzi odberateľom služieb je vždy jedinečná, špecifická a výnimočná. Je tomu tak, lebo každá ľudská komunikácia je špecifická a má v sebe neopakovateľný kontext jedinečnosti. Práve preto je projektovanie a plánovanie služieb – vytváranie produktu – komplikovaný a zložitý proces. Sociálne služby projektujeme na základe sociálnych potrieb občana a tento fakt predpokladá, že služby budú riešiť sociálnu situáciu, v ktorej sa aktuálne občan nachádza.⁸¹

Komunitný proces a jeho rozvoj prebieha podľa Schuringa v troch fázach, môžeme ho nazvať aj „trojfázový model rozvoja komunity“:

1. *Zapojenie sa* – cieľom je vzájomne poznávanie sa budovanie spoločnej dôvery, sebadôvera, posilnenie sebaúcty a vytvorenie prvej organizačnej štruktúry. V zapájaní sa ľudia investujú do komunitného rozvoja svoj čas, energiu aj prostriedky. V tejto fáze je potrebné ľudí nadchnúť pre rozvoj komunity, pre nové služby a spoločný cieľ. Vytvára sa v nej zvyčajne aj iniciačná skupina, ktorej úlohou je občanov mobilizovať, podnecovať aj aktivovať.
2. *Postupný nárast organizácie* – cieľom je vytvorenie stabilnej organizačnej štruktúry posilňovanie schopnosti občanov danej komunity. Nárast organizácie prichádza vtedy, ak iniciačná skupina posilnila svoju pozíciu. Úlohou je zobrať zodpovednosť za aktivitu informovať a aktivizovať ľudí v komunite. V tejto fáze sa téma aktivít ešte viac mení na vzdelávanie, vzájomnú dohodu či vytváranie dobrých a pevných vzťahov.
3. *Činnosť smerujúca k nezávislosti* – cieľom je vybudovanie stabilnej a demokratickej štruktúry. Štruktúry, ktorá má stabilné väzby pre komunitu aj mimo nej. V tejto fáze by sa mala stabilizovať dobrá organizačná štruktúra. Otvárajú sa komplikované témy, obyvatelia vzájomne diskutujú, potreby seniorov sú počuté a následne sa realizujú nové služby, sú tu výzvy nových podnetov a ich realizácie. V tejto fáze sú občania samostatní vedia vyjednať aj komplikovanejšie problémy. Obyvatelia majú pozitívne skúsenosti, že ich potreby sú vypočuté, realizované vedú k novým podnetom a zapojeniu sa.⁸² Uvedený model je použiteľný za predpokladu, že vzťahy v komunite sú vzájomne fungujúce a jednotlivé subjekty spolu vedia dobre komunikovať. Komunita je tak vedome mobilizovaná, uvedomuje si svoju situáciu, rozvojový potenciál, aktivizuje

⁸⁰ Porov. MIKOVÁ, K. *Community Visioning and Strategic Planning Process*. Three Baltimore's Case Studies Baltimore 1998. 11 s.

⁸¹ Porov. KRUPA, S. a kol. *Kvalitné sociálne služby II*. 1. vyd. Bratislava: Karnat, Košice. Rada pre poradenstvo v sociálnej práci. 2003. 8 s.

⁸² Porov. GOJOVÁ, A. a kol. *Komunitní práce-cesta od nadávání k lepšímu bydlení*. In *Sociální práce/ sociálna práca*. Asociácia vzdelávateľa v sociálnej práci. 2012 č. 1. roč. 12. 83-84s.

sa smerom k potrebám občanov a cieľových skupín, sieťuje sociálne štruktúry ako sú susedské vzťahy, seniori, pracovná skupina, miestna rada, resp. zastupiteľstvo.

3.5 Strategické plánovanie v komunite

Filozofiu a kultúru spoločnej práce v komunite tvorí najmä *vlastníctvo* (ľudia musia zohrávať dôležitú úlohu v súvislosti s prioritami), *inkluzívnosť* (všetky zainteresované strany musia spolupracovať), *transparentnosť a zodpovednosť* (budovanie kapacity v komunitách). Iniciačná skupina (formálna alebo neformálna) by mala reprezentovať orgány a osoby, ktoré majú na komunitu vplyv. Po identifikácii iniciačnej skupiny sú stretnutia s komunitou lepšie zorganizované a ľudia z komunity vnímajú problematiku serióznejšie. Dôležité je vždy vychádzať zo zásady zdola – nahor, následné zoradenie komunitných potrieb a priorít, zadefinovať plánované projekty i možných predkladateľov.

Podľa Johna Brysona strategické plánovanie je založené na krokoch, ktoré sú pre plánovanie kľúčov, definuje ich ako:

- iniciovanie a odsúhlasenie procesu strategického plánovania,
- identifikácia poslania komunity,
- objasnenie a hodnôt komunity,
- zhodnotenie vonkajšieho a vnútorného poslania komunity,
- identifikovanie strategických otázok, pred ktorými komunita stojí,
- sformulovanie stratégií a plánov,
- prehodnotenie a prijatie stratégie a plánu,
- stanovenie efektívnej vízie komunity,
- vypracovanie efektívneho procesu, zavedenie do praxe.⁸³

Strategické plánovanie v komunite je prirodzenou súčasťou života. Každý deň sa rozhodujeme, čo urobíme dnes, čo urobíme zajtra a čo urobíme v nasledujúcom období, počas ďalších 5-10 rokov. Strategicky plánujeme vtedy, keď hľadáme jasnú predstavu o našej budúcnosti z dlhodobého cieľa. Pojem stratégia môže mať rôzne vysvetlenia, od predstáv plánovania na isté časové obdobie cez sled krokov a aktivít, ktoré je potrebné urobiť v istom časovom období. Pod stratégiou môžeme tiež rozumieť proces spoločného hľadania strategického plánu. Tohto procesu by sa mali zúčastniť osoby, ktorých sa hľadanie a definovanie strategického plánu bude dotýkať. Preto je potrebné poznať nástroje a dôležitosť plánovania, pretože sa dotýka budúcnosti a zodpovednosť nielen za návrh, ale aj za jeho realizáciu.⁸⁴

⁸³ Porov. MARGOVÁ, J. Tímová práca a budovanie komunitného partnerstva v sociálnej práci. In Integrácia, 2008, č. 3. 32-33 s.

⁸⁴ Porov. ONDRUŠEK, D. a kol. *Čítanka pre neziskové organizácie*. 1.vyd. Bratislava : Centrum pre prevenciu a riešenia konfliktov, Partners for democratic Change, 1998. 53-54 s.

Na základe predložených bodov môžeme kroky strategického plánovania sumarizovať do nasledovných fáz :

- *príprava procesu* – organizovanie celého procesu plánovania, dohodnutie času, konzultantov, plánovacieho tímu,
- *analýza prostredia* – zhodnotenie minulých a súčasných zdrojov služieb alebo komunity,
- *tvorba stratégie* – smer rozvoja služieb. Zahŕňa v sebe tvorbu možných scenárov, ako by mala komunita v budúcnosti vyzeráť, stanovenie kritických bodov a následne stanovenie cieľov. Tvorba stratégie by mala končiť realistickým obrazom budúcnosti,
- *spracovanie strategického plánu* – písomné vytvorenie plánu, realizačný projekt rozvoja služieb v komunite,
- *realizácia strategického plánu*.

Súčasťou komunitného aj strategického plánovania sú vždy analýzy. Jedna z najčastejších využívaných analýz je SWOT analýza.

SWOT analýza – vychádza z anglických výrazov (Strengths, weaknesses, oportunities, threats), pričom rozbor vnútorných a vonkajších podmienok je veľmi dôležitým faktorom pre plánovanie služieb v komunite. Komunita si tak spoločne definuje svoje silné stránky, slabé stránky, príležitosti, ktoré môžu komunite pomôcť, aby sa rozvíjala a ohrozenia, ktoré bránia komunite, aby realizovala svoje ciele.⁸⁵

Plánovanie služieb v komunite veľmi úzko súvisí s individuálnymi potrebami klientov na danom území – komunite, resp. s posudzovaním životnej situácie klienta.

Plánovanie komunitných služieb v obci podporuje dialóg a spoluprácu medzi obyvateľmi, zvyšuje efektívnosť ich využitia, umožňuje obciam združovať existujúce zdroje, zvyšuje dostupnosť a kvalitu sociálnych služieb a rozširuje ich ponuku, zaisťuje, aby boli dostupné na lokálnej úrovni, zvyšuje efektívnosť investovaných finančných prostriedkov, pretože ich vynakladá len na také služby, ktoré sú potrebné.

Ďalšou z metód plánovania v komunite môže byť využitie sociálno-demografickej analýzy.

Sociálno-demografická analýza je postup, „ktorý umožňuje odhadnúť aktuálnu potrebu sociálnych služieb a do istej miery túto potrebu predikuje pre blízku budúcnosť.“⁸⁶

Postup sa podľa Matouška opiera o „normatívy“, pod čím rozumieme pomer medzi celkovým počtom obyvateľstva na vymedzenom území (štát, kraj, obec) vo vzťahu ku počtu ľudí v sledovanej cieľovej skupine. Podľa Matouška je iným typom „normatív“, ktorý odporúča vybavenosť územnej jednotky definovanej počtom obyvateľov sociálnymi službami určitého typu. Tieto normatívy umožňujú plánovať sieťovanie služieb tak, aby boli dostupné a dostatočné. Existuje ešte tretí typ „normatív“, ktorý navrhuje distribúciu sociálnych služieb podľa správneho delenia štátu.⁸⁷

⁸⁵ Porov. ONDRUŠEK, D. a kol. *Čítanka pre neziskové organizácie*, 56-58 s.

⁸⁶ Porov. MATOUŠEK, O. *Sociální služby*. 1.vyd. Praha. Portál, 2007. 108 s.

⁸⁷ MATOUŠEK, O. *Sociální služby*, 108-111 s.

Pri sociálno-demografickej analýze obce sú uvádzané nasledujúce charakteristiky: vekové zloženie obyvateľov, zamestnanosť, pracovná sila, veková štruktúra zamestnaných, mzdy, cudzinci na trhu práce, registrovaná miera nezamestnaných a počet zamestnaných, voľné pracovné miesta, štruktúra uchádzačov o zamestnanie, príjmy rodín, sociálne dávky.

Presná kvantitatívna analýza, ktorá vychádza z verifikovaných, aktuálnych údajov je dobrý základ pre komunitné plánovanie. Častým problémom býva, že kvantitatívne údaje nie sú presné alebo bývajú neúplné. Normatívy nie vždy zohľadňujú špecifiká analyzovanej lokality, napr. z hľadiska nezamestnanosti, ktorá kolíše podľa vybavenosti obce, regiónu.⁸⁸

Sociálno-demografická analýza je kompletná vtedy, keď vychádza z normatívov. Obsahom normatívov je vybavenosť obce sociálnymi službami. Normatívy uvádzajú optimálnu hustotu sociálnej siete, ktorá je pre občanov dostupná a dostatočná.

Komunitné plánovanie v súvislosti s legislatívou a sociálnou politikou

Sociálne služby a komunitné plánovanie spadajú do širšieho rámca sociálnej politiky. Súčasťou sociálnej politiky je zaistenie pomoci sociálnych služieb tým osobám, ktoré nie sú schopné zaistiť si plnohodnotný každodenný život bez podpory a zásahu štátu, resp. regionálne politiky.⁸⁹ Štát preniesol svoje kompetencie decentralizačným procesom na nižšie subjekty, ako sú vyššie územné celky či obce. Prenosom kompetencií sa ale stále nepreniesli všetky princípy spoluzodpovednosti za plánovanie a rozvoj života jednotlivca. Kľúčová je legislatíva, resp. zákon následnej kompetencie územnej a miestnej samosprávy. Nie menej dôležitá je však aj osobná zangažovanosť jednotlivých subjektov a skupín do procesu zmien a pohybu smerom ku komunitnému rozvoju. Pozrime sa na niekoľko východiskových princípov v súvislosti s posilnením a prenesením kompetencií na regionálnu a miestnu úroveň.

A. Prvý dôležitý východiskový princíp:

Posilňovanie zodpovednosti a pôsobnosti obce v sociálnej oblasti, osobitne v oblasti sociálnych služieb.

Princíp uplatňovania a posilňovania zodpovednosti obce naráža často na paternalistické koncepcie pôsobenia štátu, v lepšom prípade krajov. V skutočnosti je práve obec prirodzenou komunitou, ktorá vznikla na základe rozhodnutia ich obyvateľov, teda ľudí, ktorí na území obce založili svoju existenciu, bývanie, prácu. Preto je často potrebné viesť otvorený dialóg o prednostiach a rizikách, či slabých stránkach pri posilňovaní zodpovednosti obce.

Častým argumentom obecných úradov sú ekonomické argumenty, nakoľko prevádzkovanie sociálnych služieb je nákladné a v predchádzajúcich rokoch centralisticky orientovaného štátneho aparátu obce nepočítali s uvedenou položkou. Dôsledkom obchá-

⁸⁸ MATOUŠEK, O. *Sociální služby*. 111 s.

⁸⁹ Porov. PRUDKÁ, Š. *Sociální služby pro seniory v kontexte sociální politiky*. Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2015. 14.-16 s.

dzania zodpovednosti obce za poskytovanie sociálnych služieb pre jej obyvateľov bolo, že občanom boli poskytované sociálne služby mimo ich bydliska, čo bolo a ešte stále aj je so stratou alebo obmedzením, pretrhnutím sociálnych vzťahov s blízkymi rodinnými príslušníkmi, priateľmi, susedmi. Prenesenie zodpovednosti poskytovania sociálnych služieb na obec určuje zákon č. 448/2008 o sociálnych službách v § 75 finančná podpora neverejného poskytovateľa sociálnej služby poskytujúceho sociálnu službu vo verejnom záujme a v § 80 pôsobnosť obce⁹⁰. Zákon určuje, ktoré sociálne služby zriaďuje obec. Obec uzatvára zmluvu s prijímateľom sociálnych služieb.

Obec má tiež „vyhľadávaciu“ povinnosť, t. j. „vyhľadáva fyzické osoby, ktorým treba poskytnúť sociálnu službu“ (§80/s), a „poskytuje štatistické údaje z oblasti poskytovania sociálnych služieb štátnym orgánom“ (§80/f), ktoré sú dôležité tiež pre sociálno- demografické analýzy.

V § 75 je určená zodpovednosť obce za financovanie sociálnych služieb z hľadiska druhu (nocľaháreň, nízkoprahové denné centrum, nízkoprahové denné centrum pre deti a rodinu, zariadenie pre seniorov, zariadenie opatrovateľskej služby, denný stacionár (§75/1a, 1 – 6), tiež opatrovateľskú službu (§75/1/c) a prepravnú službu (§75/1/d) a zodpovednosť obce za poskytnutie finančných prostriedkov v prípade, že poskytovanie sociálnej služby zabezpečuje neverejný poskytovateľ sociálnych služieb: zariadenie pre seniorov, zariadenie opatrovateľskej služby, denný stacionár, opatrovateľskú službu.

Z uvedeného obsahu zákona je zrejmé, že kompetencie a zodpovednosť obce za poskytovanie sociálnych služieb sa výrazne posilnili. Právny stav ale zaostáva za právnym vedomím obecných úradov a stále pretrváva tendencia presúvať priamu zodpovednosť obce na samosprávne kraje. Nízke právne vedomie predstaviteľov obcí, nedostatok finančných prostriedkov v rozpočte obcí spôsobuje, že aj prevádzkovatelia sociálnych služieb obchádzajú obecné úrady a v konečnom dôsledku aj samotní občania vyhľadávajú sociálne služby mimo obce, kde žijú i keď im zákon zaručuje, že majú nárok na služby v mieste bydliska.

B. Druhý východiskový princíp:

Akceptovať právo na informácie, poskytovanie základného poradenstva, odborné poradenstvo tak, aby bolo poskytované v kontexte rozlohy obce.

Širšie súvislosti a právo na informácie občanov v obci sú vytvorené prijatím zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám.⁹¹ Zákon stanovuje obecným úradom „povinnosť sprístupňovať informácie o hospodárení s verejnými prostriedkami, nakladaní s majetkom štátu, plnení a činnostiach vykonaných na základe uzatvorenej zmluvy (§3/2). V komunitnej práci v obci je dominantnou povinnosťou a metódou pre zabezpečovanie podmienok právo na informácie „základné sociálne poradenstvo“ (Zákon o sociálnych službách 448/2008, § 80/f).

⁹⁰ ZÁKON č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách

⁹¹ ZÁKON č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám

Gabura uvádza definíciu sociálneho poradenstva ako výmenu informácií medzi poradcom a klientom alebo ako fenomén ľudskej interakcie. Podľa Gaburu je poradenstvo pomáhajúca ľudská aktivita realizovaná prostredníctvom zvláštneho typu vzťahu medzi poradcom a klientom, je to nástroj, ktorý pomáha človeku rozhodovať sa, konať spôsobom, ktorý je zmysluplný, konštruktívny a spoločenský užitočný. Umožňuje mu napĺňať sociálne potreby ľuďom, ktorí sa cítia ohrození, izolovaní, nepochopení, zmätení, frustrovaní alebo aj stratení vo svete.⁹²

Z uvedeného definovania základného sociálneho poradenstva je možné vidieť, že úloha a povinnosť obce v tomto smere je skutočne náročná. Sociálne poradenstvo zo strany obce občanovi umožňuje získať potrebné informácie a prijať rozhodnutie, akým spôsobom bude riešiť nepriaznivú situáciu, v ktorej sa nachádza.

Podľa Schavela má byť sociálne poradenstvo pre občanov v staršom veku poskytované na úrovni sociálnych rezidií, v rámci klubov dôchodcov, v rámci svojpomocných skupín, v rámci komunálnej práce, v rámci štátnej či verejnej správy. Takýto typ základného sociálneho poradenstva sa má orientovať na sociálno-právne zabezpečenie v starobe, na sprevádzanie starého človeka pri riešení jeho problému, na problémy umiestnenia starého človeka v sociálnej či zdravotníckej rezidencii, na problémy starého človeka s vlastnou rodinou, na problémy týkajúce sa izolovanosti, nepotrebnosti, nevládnosti, problémy adaptácie na komplikovanejší zdravotný stav.⁹³ Výhodou obce s nižším počtom obyvateľov je osobná známosť občanov, susedov, a tým aj vedomosť o sociálnej situácii, v ktorej sa nachádzajú, a v prípade sociálnych problémov je aj informovanie obecného úradu rýchlejšie, promptnejšie a efektívnejšie. Predpokladáme, že najmä v obci s menším počtom obyvateľov, funguje svojpomoc prostredníctvom rodín a susedov.

C. Tretí východiskový princíp:

Zodpovednosť obce za napĺňanie sociálnych potrieb občanov nebude vnímaná tak, že obec je povinná zabezpečiť všetky sociálne aktivity vlastnými silami, ale aby potrebné sociálne aktivity boli občanom dostupné i keby ich poskytoval ktokoľvek.⁹⁴

Tretí princíp poukazuje na funkciu obce pri zabezpečovaní sociálnych služieb. Podľa Zákona o sociálnych službách č.448/2008 Z. z. § 80/c je obec správnym orgánom v konaniach o odkázanosti na sociálnu službu v zariadení pre seniorov, v zariadení opatrovateľskej služby, v dennom stacionári, o odkázanosti na opatrovateľskú službu a odkázanosti na prepravnú službu, to znamená, že obec posudzuje odkázanosť na pomoc inej osobe v zmysle § 84/18, kde sú určené podmienky pre lekársku posudkovú činnosť. Zákon umožňuje obci § 80/f poskytovať alebo zabezpečovať poskytovanie aj iných druhov služby podľa § 12 (aktivačný príspevok) a poskytuje „finančný príspevok pri odkázanosti fyzickej osoby na pomoc inej fyzickej osoby pri úkonoch sebaobsluhy a finančný príspe-

⁹² Porov. GABURA, J. *Sociálne poradenstvo*. 1.vyd. Bratislava : Občianske združenie Sociálna práca, 2005. 27 s.

⁹³ Porov.SCHAVEL, M. In Gabura, J. *Sociálne poradenstvo*. Občianske združenie Sociálna práca. 1.vyd. Bratislava, 2005. 44 s.

⁹⁴ SOCIOKLUB. *Obce, mestá, regióny a sociálne služby*, Sociopress, Praha, 1997. 48s.

voľ na prevádzku poskytovanej sociálnej služby neverejnému poskytovateľovi sociálnej služby“ (§ 80/l).⁹⁵

Tretí princíp pre spracovanie sociálno-demografickej analýzy počíta s tým, že obec nemusí poskytovať sociálne služby priamo, teda tým, že zriaďuje z vlastných finančných, materiálnych prostriedkov a personálnych zdrojov sociálne služby, ale má možnosť zabezpečovať tieto služby sprostredkované cez neverejných poskytovateľov sociálnych služieb. Túto možnosť tiež potvrdzuje § 80/m, podľa ktorého môže obec poskytovať finančný príspevok na prevádzku poskytovanej sociálnej služby neverejnému poskytovateľovi sociálnej služby (podľa § 75, ods. 7) a podľa § 80/n, môže poskytovať podľa § 75 ods. 8 finančný príspevok pri odkázanosti fyzickej osoby na pomoc inej fyzickej osoby pri úkonoch sebaobsluhy a finančný príspevok na prevádzku poskytovania sociálnej služby neverejnému poskytovateľovi sociálnej služby.⁹⁶ V tejto súvislosti upozorňuje Matoušek na „štruktúru regionálnych, krajových a obecných analýz“, v ktorej vystupuje obec ako základná jednotka verejnej správy, kraj, v ktorom majú obce z hľadiska poskytovania sociálnych služieb významnú úlohu, ďalej región, ktorý spravidla ohraničuje väčší územný celok dvoch alebo viacerých krajov a štát.⁹⁷

V minulosti, keď bol sociálny systém centralizovaný štátom sa kompetencie a zodpovednosť za poskytovanie dostatočnej sociálnej siete podľa potrieb občanov prenášala na štátnu správu a tým sa zároveň oslabovala sociálna funkcia obce.

V súčasnosti sú najsilnejším článkom riadenia sociálnych služieb samosprávne kraje – vyššie územné celky, obce. Finančné možnosti krajov sú však neporovnateľne lepšie, ako sú finančné možnosti obcí. Z ekonomického hľadiska existuje v Slovenskej republike nevyvážený stav poskytovania finančných prostriedkov pre poskytovateľov sociálnych služieb, ktorých zriaďovateľom je obec, nakoľko viacerým je poskytovaný finančný príspevok z prostriedkov Ministerstva financií Slovenskej republiky. Prevádzkovatelia, ktorí sú financovaní z prostriedkov samospráv obcí, hlavne menších obcí, čo do počtu obyvateľstva, sú z uvedeného dôvodu v značnej nevýhode. Obce, ktoré sú pripravené kontrahovať neverejných poskytovateľov na zabezpečenie sociálnych služieb, nemajú vytvorené dostatočné finančné zdroje. Tým dochádza k tomu, že občania sú nútení vyhľadávať sociálne služby mimo miesta obce u iných poskytovateľov. Komunitná práca, komunitné plány, sociálno-demografické analýzy sú dôležitými nástrojmi na to, aby sa posilňovalo poskytovanie sociálnych služieb v mieste bydliska občana a tým miestom je obec. Analýza vedie k tomu, aby bolo možné porovnať požiadavky starších občanov na služby a možnosti ponuky, ktoré sú reálne pre občanov k dispozícii. Podľa Wolekovej je potrebné dodržiavať isté jasné zásady rozvoja komunitných služieb, ktoré by zabezpečilo rozvoj komunitných služieb v jeho kontinuite a vyváženej spolupráci. Je potrebné vytvoriť vyvážený akreditovaný vzdelávací systém manažmentu komunitných služieb pre sociálnych pracovníkov miest a obcí, nezriaďovať jednotlivé služby oddelene, ale vo vzá-

⁹⁵ ZÁKON č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách v znení neskorších predpisov.

⁹⁶ ZÁKON č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách v znení neskorších predpisov.

⁹⁷ Porov. MATOUŠEK, O. *Metódy a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. 292-293 s.

jomnej spolupráci, hlavne v malých obciach a mestách. Účelne kombinovať a plánovať profesionálne služby spolu s členmi rodiny a dobrovoľníkmi, zlepšiť koordináciu služieb, na úrovni miest a obcí, vychádzať z komunitných princípov aj na úrovni služieb Vyššieho územného celku.⁹⁸

D. Štvrtý východiskový princíp:

Deklarovania podpory štátu neštátnym subjektom za jasne stanovených podmienok.⁹⁹

V Slovenskej republike majú charitatívno-zdravotnícke organizácie dlhodobú tradíciu.¹⁰⁰ Za zlatý vek rozvoja spolkovej činnosti sú považované roky 1918 – 1939, ktoré historici označujú ako „vek združovania“. V tom čase na našom území pôsobili tiež zahraničné nadácie a počet domácich, občiansky organizovaných aktivít sa pohyboval okolo šesťnásttisíc. V rokoch 1951 – 1954 boli nástupom komunistickej vlády tieto združenia postupne zlikvidované a viaceré osobnosti, ktoré sa angažovali v spolkovej činnosti, boli perzekvované a odsúdené. Na konci osemdesiatych rokov neexistovali okrem prokomunisticky orientovaných združení žiadne neziskové organizácie, ktoré by boli iniciované na základe slobodnej vôle občanov. Zlom nastal až po roku 1989. Definíciu tretieho sektora sformulovali Salamon a Anheier, v ktorej uvádzajú, že mimovládne neziskové organizácie majú formálnu štruktúru, súkromný = neštátny charakter, nemajú za cieľ vytvárať zisk, sú nezávislé a majú dobrovoľný charakter, ktorým v spoločnosti vytvárajú alternatívu, ktorá je často označovaná ako „tretí sektor“.¹⁰¹

Podľa Nižňanského procesom decentralizácie prišlo k presunu úloh zo štátnej správy na obce v oblasti samostatnej pôsobnosti obce. V tejto súvislosti narastá význam postavenia starostu v obci, ktorý nie je len štatutárnym orgánom, ale aj správny orgánom. Komunálna reforma pozostáva z 3 reforiem – úprava rozdelenia kompetencií, úprava financovania a nové územnosprávne usporiadanie. Komunálna reforma je projekt reformy na miestnej úrovni. Pri určovaní schopnosti poskytovať služby z pozície obce, je potrebné posúdiť, či obec je schopná plniť takéto kompetencie. Vyžaduje si to skutočnú „blízkosť“ k občanovi. Autor vo svojej štúdií uvádza pojem „ideálna obec“, ktorá je schopná poskytovať všetky komunálne úlohy. Uvádza, že malá, finančne slabá obec nie je schopná zabezpečovať mnohé úlohy a zase veľká, finančne silná obec môže mať v kompetencii aj komplexnejšie úlohy.¹⁰² Zabezpečovanie úloh nie je problémom v mes-

⁹⁸ Porov. WOLEKOVÁ, H. *Komunitné sociálne služby na Slovensku*. In. Humanita plus. 3/2014. Špecializovaná príloha pre zdravotne postihnutých a znevýhodnených ľudí. In. Časopis Humanita, Slovenská humanitná rada, Bratislava: Versus. a. s. ISSN 1336-2208. Príspevok bol súčasťou konferencie: *Posilňovanie komunitných služieb jedna z podmienok úspechu decentralizácie*. Organizovaný v rámci 6. fóra Asociácie poskytovateľov sociálnych služieb pre osoby zo zdravotným postihnutím. (EASPD) a nezávislej platformy SocioFóra.

⁹⁹ Porov. SOCIOKLUB. *Obce, města, regiony a sociální služby*. 1. vyd. Praha: Sociopress, 1997. 49 s.

¹⁰⁰ Porov. CANGAR, M. - KRUPA, S. *Mimovládne neziskové organizácie*. Bratislava: SOCIA, 2006. 6 s.

¹⁰¹ Porov. ONDRUŠEK, D. a kol. *Čítanka pre neziskové organizácie*. Bratislava: Centrum prevencie a riešenia konfliktov, 1998. 12s.

¹⁰² Porov. NIŽNANSKÝ, V. a kol. *Medziobecná spolupráca a zlučovanie obcí na Slovensku*. Výskumná štúdia. Bratislava: Merkury s.r.o. 2009. 21 s.

tách, ale vo vidieckom osídlení. Preto je dôležité hovoriť o vzájomnej spolupráci hlavne menších obcí pri napĺňaní kompetencií a rozvoji služieb. Zákon č. 369/1990 Z. z.,¹⁰³ umožňuje obciam spolupracovať v istých úlohách, samozrejme, na základe dobrovoľnosti. V tejto súvislosti je však potrebné poznamenať, že na Slovensku zvíťazila myšlienka zachovať „rovnosť“ obcí, teda nedeliť obce na schopné či neschopné, malé či slabé. Tým sa napĺňanie možností rozvoja služieb pre niektoré obce s pohľadu rozvoja služieb stáva takmer nedostupné.¹⁰⁴

Miesto a kontrahovanie služieb prostredníctvom neziskových organizácií, resp. tretieho sektora v tomto kontexte, sa preto javí ako veľmi dôležité až nevyhnutné. Vzájomná spolupráca a vytváranie mikroregiónov, ktoré spolu plánujú a rozvíjajú sociálne služby, môže iba posilniť dostupnosť služieb v rámci teritoriálnej blízkosti smerom k občanovi, a tým zabezpečiť dostupnosť služby v blízkosti svojej komunity.

Evaluácia procesu komunitného plánovania

Rovnako dôležitým aspektom ako je plánovanie komunitného procesu je i jeho evaluácia. Evaluácia sa týka kvalitatívnych aj kvantitatívnych ukazovateľov. Prináša informácie o priebehu tvorby a implementácie komunitného plánu v praxi. Evaluácia nám môže poskytnúť informácie o procese komunikácie medzi cieľovými skupinami, poskytuje spätnú väzbu medzi všetkými zainteresovanými skupinami, ako sú aktéri, zadávateľia, poskytovatelia aj užívatelia služieb. Poskytuje informácie o alternatívnych postupoch, dáva možnosti iných riešení, pomáha identifikovať problém. Prináša informácie, či komunitný plán bol tvorený efektívne, za akých finančných nárokov, či dostatočne reflektoval a zapájal do spolupráce jednotlivé skupiny a subjekty vyskytujúce sa v danej lokalite.

Evaluáciu komunitného plánovania je možné realizovať v každej fáze komunitného plánovania:

- vo fáze plánovania komunitného plánu,
- vo fáze formatívnej, teda v priebehu napĺňovania plánu, napr. v ročnom medziobdobí,
- vo fázy implementačnej – sledovanie napĺňovania jednotlivých krokov,
- vo fáze posunu – teda vývoj, ktorý uskutočnili aktéri vo fáze realizácie,
- ako sumarizačná evaluácia – zhodnotenie po ukončení implementačného procesu.

Evaluácia sa môže týkať druhu informácií, ktoré majú charakter získavania informácií o napĺňaní cieľov, procesov aj kvalitatívnych zmien. Pre všetky evaluačné prístupy môžeme využiť informácie podľa metodickéj príručky *Desať kroku komunitného plánovania*.¹⁰⁵ V uvedenej príručke v časti Evaluácia možno hodnotiť nasledujúce oblasti :

- formulovať evaluačné otázky,

¹⁰³ ZÁKON č. 369/1990 Z. z. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov.

¹⁰⁴ Porov. NIŽNANSKÝ, V. a kol. *Medziobecná spolupráca a zlučovanie obcí na Slovensku*. Výskumná štúdia. Bratislava : Merkury s.r.o. 2009. 21,31, 37 s.

¹⁰⁵ Porov. MAŠINOVÁ, L. akol. *Desať kroku procesom komunitného plánovania – krok 9. Evaluace procesu komunitného plánování*. Centrum komunitní práce Ústí nad Labem. Programový tím projektu EQUAL EU č. 0076.

- definovať spôsob zberu údajov a dát,
- priradovať vhodné techniky zberu údajov a otázok,
- analyzovať a interpretovať dáta,
- poskytovať informácie cieľovým skupinám.

Formulácia evaluačných otázok

Evaluačné otázky sú zamerané na zisťovanie informácií, čo si ľudia myslia, cítia, robia a ako sú informovaní. Pri formulovaní otázok je vždy dôležité odpovedať na otázky: „*Čo sa chceme evaluáciou dozvedieť? Čo potrebujeme zistiť? Prečo ju robíme? Čo je jej cieľom?*“ Otázky môžu mať charakter otvorených, zatvorených, hypotetických, zložených otázok a pod.

Ďalšou formou evaluácie sú dotazníky. Prostredníctvom dotazníkov môžeme získať informácie od relatívne veľkého počtu respondentov. Potom to môžu byť rozhovory, pozorovania a analýzy dokumentov.

Otázky môžeme formulovať hlavne z pohľadu troch parametrov:

- kvalifikovanosť,
- transparentnosť,
- otvorenosť pri rozhodovaní.

Pri tvorbe každého komunitného plánu sa môžeme pýtať nasledujúce otázky:

Aké rozhodovacie nástroje boli použité? Aké cieľové skupiny boli prizvané na rozhodovacích sedeniach, aké sa stretli pri tvorbe analýz? Na základe čoho sa rozhoduje? Hlasuje sa? Vytvára sa konsenzus? Aké sú pravidlá rozhodovania? Je o hlasovaní alebo rozhodovaní spracovaný zápis?

Otázky sú modifikovateľné podľa vízie a stratégie komunitného plánu. Môžu byť doplnené o časový, prípadne aj finančný rozmer.

Cost-Benefit analýza¹⁰⁶

Je metóda, v ktorej sa analyzujú náklady a úžitok priebehu komunitného plánovania a realizácia jednotlivých projektov cieľových skupín. Analýza odpovedá na otázku: *Čo prináša realizácia aktivity alebo projektu? Čo berie?*

Dopady sú sumarizované do finančnej roviny a ukazujú na efektívnosť vynaložených finančných prostriedkov. Zisťujú, či daná aktivita prináša v konečnom dôsledku prínos alebo nie.¹⁰⁷ Metóda sa využíva na hodnotenie verejno-prospešných projektov. Je vhodná vtedy, keď potrebujeme zhodnotiť širší spoločenský prospech realizovaného projektu v súvislosti s nefinančným benefitom a zároveň potrebujeme zistiť celkové finančné vyjadrenie realizovaného plánu alebo projektu.

¹⁰⁶ Zvyčajne sa používa skratka **CBA**. Slúžia na hodnotenie projektov predovšetkým z verejnej sféry a obsahuje postup riešenia problémov, ktoré sú s týmito projektmi spojené. Metóda porovnáva **benefity** (benefits), ktoré vyjadrujú akékoľvek pozitívne efekty s nákladmi alebo **ujmy** (costs), ktoré postihujú negatívne efekty investície. [online]. [2015.04.10] Dostupné na internete <https://managementmania.com/sk/analyza-nakladov-a-prinosov-cba-cost-benefit-analysis>.

¹⁰⁷ Porov. [online]. [2015.04.10] Dostupné na internete <https://managementmania.com/sk/analyza-nakladov-a-prinosov-cba-cost-benefit-analysis>. 31-32

Audit komunity

Ďalšou z foriem evaluácie môže byť podľa Hendersona a Thomasa prieskum verejnej mienky, ktorý môžeme realizovať prostredníctvom auditu komunity. Podľa uvedených autorov je to pravdepodobne najlepší spôsob, ako získať reprezentatívnu vzorku spokojnosti komunity. Prieskum môže prebiehať zberom informácií v štandardnom formáte buď vyplnením dotazníka respondentom, alebo rozhovorom. Je dobré vytvoriť auditovú skupinu, ktorá musí uviesť zoznam otázok, ktoré chce pokryť a informácií, ktoré chce prieskumom získať. Dĺžka prieskumného dotazníka a jeho predstavenie sú veľmi dôležité. Dotazník sa musí dať ľahko vyplniť, musí byť zaistená dôverynosť informácií a tiež jasné inštrukcie vyplnenia. Prieskumný dotazník spokojnosti môže byť zacielený na jednotlivcov aj cieľové skupiny alebo domácnosti, ktoré sa v komunite nachádzajú a sú súčasťou komunitného plánovania a služieb.¹⁰⁸

Proces a výsledky evaluácie by sa mali otvorené a reflektované v rámci sedenia prípravnej aj realizačnej skupiny, ktorá komunitný plán pripravovala aj realizovala. Výsledky evaluácie by mali byť rovnako zverejnené aj pre širšiu verejnosť a samotnú komunitu, ktorej sa komunitný plán dotýka s využitým vývesnej tabule, webových stránok a iných propagačných a informačných prostriedkov tak, aby získané výsledky mohli byť implementované do nových podnetov a zmien v komunitnom pláne.

¹⁰⁸ Porov. HENDERSON, P.-THOMS D. *Zručnosti komunitnej práce v susedstvách*. 3. vydanie. Nitra : Centrum komunitného rozvoja. 2007. 261-263s.

4 Výskumná sonda spokojnosti a potrieb občanov seniorov

Sociálne služby pre seniorov a ich potenciálny rozvoj stále hľadá stabilné miesto pri riešení problémov obce. Hoci zákon o sociálnych službách prenáša kompetencie hlavne v službách o seniorov na obec, ich napĺňanie a rozvoj je v porovnaní s mestami vo veľmi rozvojovej fáze. Na tento jav vplýva iste viacero faktorov. Jedným z najčastejších je nedostatok finančných prostriedkov, či veľkosť obce alebo demografické zloženie obyvateľov a iné. Napriek tomu, že Zákon o sociálnych službách č. 448/2008 ukladá obciam povinnosť vytvárať komunitné plány a premýšľať v dlhodobějších parametroch rozvoja služieb, aktivity sú len v začiatkoch a komunitné plány sa stávajú istou, zákonom predpísanou formalitou.

Často ponuka služieb pre seniorov v obci nezodpovedá dopytu a individuálnym potrebám seniorov v takom rozsahu, ako sa demograficky ukazuje. Rovnako samotní príbuzní seniora nedisponujú možnosťami ani informáciami, ako by vedeli a mohli riešiť situáciu svojich rodičov alebo prarodičov, nehovoriac o samotných senioroch a ich často beznádejnom hľadaní informácií ohľadne možností poskytovania služieb alebo nárokových príspevkoch na kompenzáciu zdravotného postihnutia či sociálnej služby. Vychádzajúc z praktických skúseností, pozorujeme, že po nadobudnutí legislatívnej povinnosti, podľa Zákona o sociálnych službách vytvárať komunitné plány na úrovni obce, väčšina obcí stále nemá spracovaný komunitný plán, alebo ak sa jej to už podarilo, nedisponuje nástrojmi evaluácie či hodnotenia jednotlivých etáp realizácie a uskutočňovania komunitného plánu v obci. Komunitné plány sa stávajú bremenom, ktoré musí obec vytvoriť, administratívne zdokumentovať a schváliť zastupiteľstvom. V praxi sa však realizujú iba minimálne zmeny v systéme služieb, nehovoriac už o zapájaní jednotlivca, rodiny či verejného alebo neverejného poskytovateľa sociálnej služby. V realite je to iba záťaž, ktorú obec vníma ako administratívny dokument budúcnosti, ktorý je finančne len ťažko realizovateľný. Komunitný plán preto často vytvorí zadávacia organizácia na základe demografických podkladov bez osobnej participácie účastníkov obce, pričom s jej s výsledkom sa zastupiteľstvo stotožní alebo ho odmietne, neschváli. Takto zastavený plán však stráca svoje opodstatnenie, pretože každá obec má svoje špecifiká a odlišnosti ako regionálne, územné, tak aj kultúrne. Na základe uvedenej skutočnosti sme sa rozhodli realizovať sondu spokojnosti a sociálnych potrieb v súvislosti s realizáciou komunitných plánov a plánovania komunitných služieb v štyroch vybraných obciach Slovenska.

4.1 Cieľ a metodika zberu údajov

Hlavným cieľom výskumu bolo zistiť, aké sú sociálne potreby seniorov žijúcich v obci, v porovnaní s aktuálnym stavom poskytovania služieb v obci. Zistiť, ktoré sociálne potreby sú pre seniorov dôležité v ich seniorskom veku v súvislosti s plánovaním sociálnych služieb, do akej vzdialenosti sú ochotní seniori cestovať, resp. odísť z miesta bydliska za rezidenčnými službami. Zároveň sme hľadali odpoveď na otázku, aké miesto majú susedské vzťahy a väzby ku komunite, kde senior žije, s možnosťami rozvoja služieb v budúcnosti. Uvedený cieľ sme rozdelili na nasledovné parciálne ciele:

1. Zistiť preferencie rodinných a susedských väzieb v súvislosti s potrebami a rozvojom služieb v obci.
2. Zistiť, ktoré sociálne potreby seniori považujú za vysoko dôležité a ktoré určujú kvalitu ich života v seniorskom veku.
3. Porovnať poskytované služby vo vybraných skúmaných obciach so skúmanými potrebami a reálnymi službami, ktoré sú v obci poskytované.
4. Zistiť spokojnosť s informovanosťou o možnostiach sociálnych služieb v obci, z pohľadu seniora.
5. Stanoviť priority sociálnych potrieb seniorov v rámci skúmanej vzorky, smerom k rozvoju služieb v skúmaných obciach.

Prieskumné otázky

- Q 1** Aké sú preferencie seniorov v súvislosti s miestom poskytovaných služieb v mieste bydliska alebo aj na inom mieste, akú vzdialenosť pokladajú seniori za prijateľnú?
- Q 2** Obracajú sa seniori v prípade potreby viac na členov svojej rodiny alebo na služby, ktoré poskytuje obec, resp. alebo iný subjekt?
- Q 3** Aké hodnotové preferencie sú dôležité pre seniora?
- Q 4** Aké miesto má susedská pomoc pri pomoci seniorom v rámci obce?

4.2 Použité metódy a organizácia výskumu

V rámci empirickej časti výskumnej sondy sme využili dotazníkovú formu zbierania informácií. Dotazník pozostával zo 14 otázok, ktoré mali charakter otvorených a polo-otvorených otázok. Súčasťou boli aj otázky, ktoré mali charakter kvalitatívneho zberu dát. Využili sme formu likertovej škály¹⁰⁹, prostredníctvom ktorej sme skúmali názory respondentov v súvislosti s najdôležitejšou a prioritnou oblasťou záujmu občanov v seniorskom veku.

¹⁰⁹ Porov. PAVLÍČEK, J.- DOBRÍKOVÁ, P. *Sociálny výskum a štatistické spracovanie dát*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n.o. 2007. 41 s. Likertove škály sa používajú na meranie postupov a názorov ľudí, ktoré sa skladajú z istého výroku a stupnice. Na stupnici človek vyjadří svoj stupeň súhlasu alebo nesúhlasu. Výrok môže byť formulovaný v pozitívnom alebo negatívnom význame.

Výskumná sonda bola realizovaná v období 10-tich mesiacov počas roka 2013, v štyroch obciach Slovenska, pričom sme zvolili jednu obec v západnej časti Slovenska, jednu v strednej a jednu vo východnej časti Slovenska. Tri skúmané obce patria veľkosťou do stredne veľkých obcí. Štvrtá obec, ktorú sme zaradili do vzorky, sa počtom obyvateľstva radí do kategórie malých obcí. Výber obcí bol uskutočnený v spolupráci so starostami obcí, ktorí prijali ponuku zapojenia sa do projektu. Do obcí bolo distribuovaných 400 dotazníkov, z ktorých sa nám vrátilo 219 dotazníkov, ktoré boli zaradené do súboru hodnotenia. Celkový počet respondentov, ktorí sa zúčastnili výskumnej sondy, bol 219 seniorov vo veku od 62 – 90 rokov. Vo vybraných obciach sme oslovili starostov, ktorí boli informovaní o distribúcii dotazníkov. Následne dotazníky distribuovali pracovníci, resp. dobrovoľníci obce, ktorí boli zaškolení ako anketári. Dobrovoľníci doručili alebo podľa potreby pomáhali pri jeho vyplňovaní seniorovi v domácnosti. Výberom seniorov sme sa snažili pokryť celú škálu vekovej kategórie obce. Anketári pracovali formou distribúcie dotazníkov po domácnostiach, v individuálnych prípadoch pomáhali seniorovi pri vyplňovaní dotazníka, hlavne pri vyššej vekovej hranici seniora, pretože vyplňovanie dotazníka bolo preňho náročnejšie a potreboval asistenciu.

4.3 Opis skúmaných obcí N1, N2, N3, N4

Obec N1

Veková a demografická štruktúra obyvateľstva obce

V súčasnosti obec eviduje 1284 obyvateľov. Z uvedeného počtu populácie je v predproduktívnom veku do 18 rokov 214 občanov. V produktívnom veku je 838 občanov a v poproduktívnom veku 232 občanov obce. V roku 2012 obec vykazovala 6 novonarodených občanov, 14 úmrtí a 8 svadieb. V obci sa nachádza základná a materská škola.

Poskytované sociálne služby

Obec poskytuje služby – klub dôchodcov pre 31 občanov obce. Ďalšou službou je rozvoz a dodávka stravy pre občanov nad 75 rokov, a to pre 11 občanov. Obec prevádzkuje jedno zariadenie Opatrovateľskej služby pre 12 občanov. Zariadenie je v správe obecného úradu, bolo zriadené v roku 1984 a následnou delimitáciou po roku 1989 prešlo pod správu obce. Obec naň ročne dostáva príspevok na chod zariadenia zo štátneho rozpočtu.

Zariadenie slúži seniorom danej obce, ale tiež poskytuje služby aj občanov zo susedných obcí, podľa počtu voľných miest.

Obec N2

Veková a demografická štruktúra obyvateľstva obce

Obec je radená svojou veľkosťou medzi malé obce s počtom obyvateľov do 500 občanov. V obci žije v predproduktívnom veku do 18 rokov 67 občanov, počet občanov

v produktívnom veku je 243, počet obyvateľov v poproduktívnom veku nad 62 rokov je 52. Počet novonarodených za rok 2011 boli traja občania, počet úmrtí v roku 2011 boli 4 občania, uzatvorili sa 2 sobáše. V obci je v súčasnosti 18 občanov vedených ako nezamestnaní. Vo veku od 65 – 69 rokov je 13 občanov, vo veku od 70 – 74 je 10 občanov, 75 – 79 je 9 občanov, 80 – 84 je 7 občanov, 85 – 90 je 6 občanov, nad 90 rokov 2 občania.

Poskytované sociálne služby

V obci je poskytovaná opatrovateľská služba jednému občanovi cez zmluvného partnera. Služba je dotovaná zo stany obce, ku ktorej si klient senior sám pripláca.

Obec N3

Veková a demografická štruktúra obyvateľstva obce

Počet občanov je v súčasnosti 1355. V predproduktívnom veku do 18 rokov je 286 občanov, v produktívnom veku je 881 občanov a v poproduktívnom veku od 62 rokov v počte 188 občanov. V roku 2011 bolo 15 svadiieb a 16 úmrtí. Narodených bolo 22 nových občanov. V rámci vekovej štruktúry obec vykazuje 33 občanov vo vekom zložení od 65 – 69 rokov, vo veku 70 – 74 rokov je 40 občanov, vo veku 75 – 79 rokov je 35 občanov, vo veku 80 – 84 je 19 občanov, vo veku 85 – 90 rokov je 8 občanov, nad 90 rokov sú traja občania. Počet domácností osamelo žijúcich občanov nad 65 rokov je 21.

Poskytované sociálne služby

V obci je poskytovaná opatrovateľská služba pre 3 občanov. Tiež je poskytovaná doňáškova služba stravy pre 21 občanov obce.

Obec N4

Veková a demografická štruktúra obyvateľstva obce

Obec má v súčasnosti 2005 obyvateľov. Počet občanov v predproduktívnom veku je 339, produktívny vek do 62 rokov je 1228 občanov, poproduktívny 438 občanov. Počet novonarodených detí za rok 2011 je 16, počet úmrtí za rovnaké obdobie je 28. Počet ľudí, ktorí uzatvorili sobáš v minulom roku, je 13, počet nezamestnaných v obci je 80. Podľa vekového zloženia obyvateľstva v poproduktívnom veku je od 65 – 69 rokov 115 občanov, v rozpätí od 70 – 74 je 89 občanov, vo veku od 75 – 79 je 70 občanov, vo veku od 80 – 84 je 45 občanov, 85 – 90 rokov je 16 občanov nad 90 rokov 10 občanov. Osamelo žijúcich nad 65 rokov je 66 občanov.

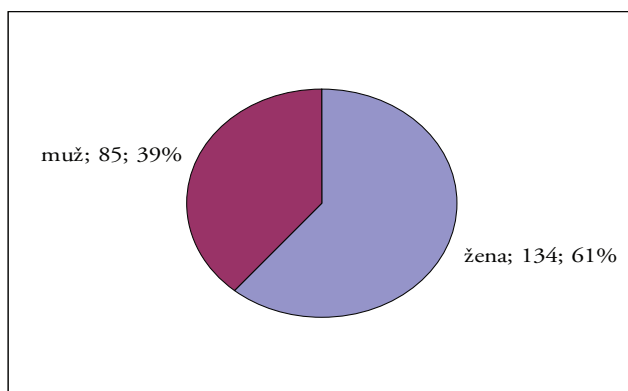
Poskytované sociálne služby

Obec poskytuje opatrovateľskú službu v domácnostiach pre 11 občanov. Opatrovateľky sú preškolené, majú certifikáty a sú zamestnankyňami obce na čiastočný úväzok. V zmysle schválenej smernice obce sa neposkytuje opatrovateľská služba blízkou osobou. Pokiaľ je občan odkázaný na celodennú starostlivosť, môže požiadať o príspevok na najbližšom Úrade práce sociálnych vecí a rodiny. Tento príspevok poberá v obci 12 občanov. Obec nemá svoje zariadenie sociálnych služieb, ale občania majú možnosť

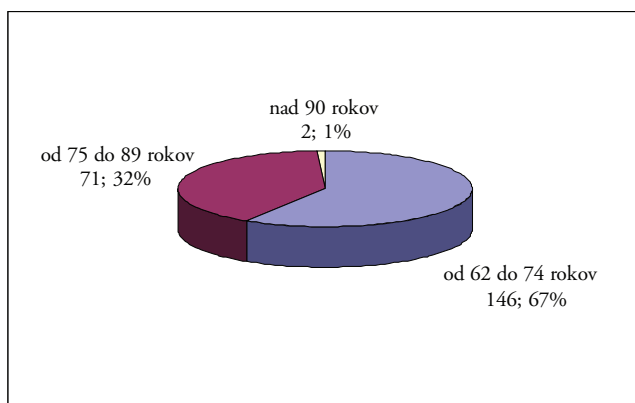
umiestniť sa v zariadeniach či už verejných alebo neverejných poskytovateľov, ktoré sa nachádzajú v blízkosti obce. V súčasnosti je v sociálnych zariadeniach 10 občanov obce.

4.4 Grafické vyhodnotenie respondentov a interpretácia výsledkov

Do výskumnej sondy bolo zapojených 219 respondentov. Z uvedeného počtu bolo 134 žien, čo tvorilo 61% z celkového počtu respondentov a 85 mužov, čo tvorilo 39% respondentov. V našej vzorke prevládajú ženy ako respondentky, čo vyplýva z demografickej skladby obcí, ale aj z celkovej ochoty respondentov zapojiť sa do výskumnej vzorky.

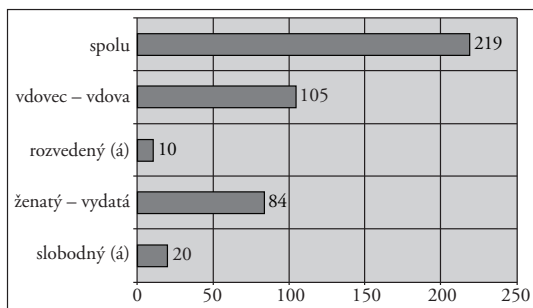
Graf 1. Pohlavie respondentov

Graf 2. Vek respondentov

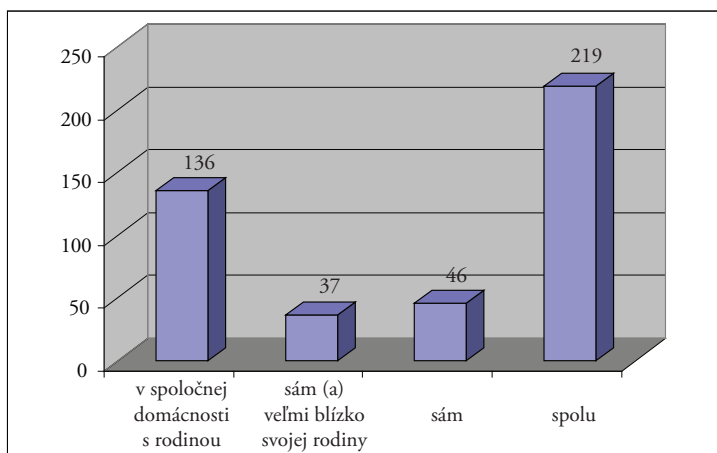
Uvedený graf poukazuje, že zo 146 respondentov, čo tvorí 67%, bolo vo veku od 62 – 74 rokov života. Druhou najväčšou skupinou boli respondenti od 75 – 89 rokov, ktorí tvorili 32% z celkového počtu respondentov. Tretou skupinou boli respondenti nad 90 rokov, ale tu sme mali iba 2 respondentov, čo tvorí 1 % skúmanej vzorky. Vypl-

nenie dotazníka bolo pre túto vekovú skupinu príliš náročné z pohľadu ich mentálnych schopností a náročnosti kladených otázok v dotazníku. Najväčšiu časť respondentov tvorili dôchodcovia vo veku od 62 – 74 rokov, čo predpokladá prvý alebo druhý stupeň podpory, teda nárazovú alebo limitovanú pomoc seniorovi.

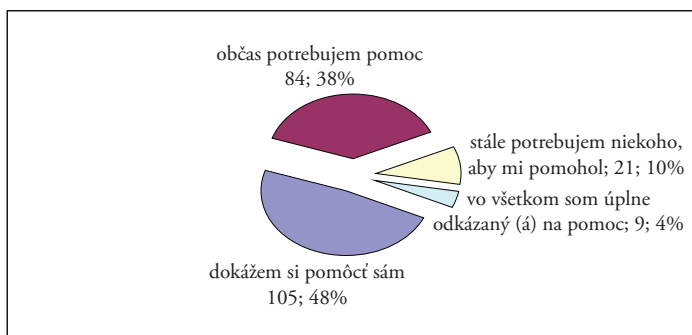
Graf 3. Rodinný stav respondentov

Z celkového počtu bolo 105 respondentov, teda 49% opýtaných, ktorí žijú ako vdova alebo vdovec, 84 respondentov, teda 38% vydatých alebo ženatých, ktorí žijú v spoločnej domácnosti, 10 respondentov, t.j. 4%, boli rozvedení a 20 respondenti, teda 9% z celkového počtu, boli slobodní.

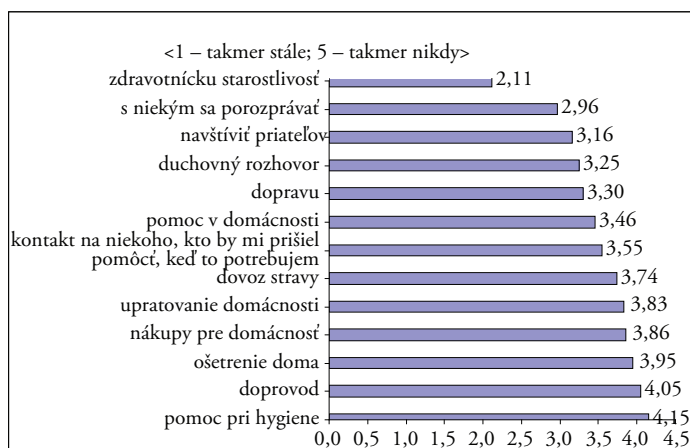
Graf 4. Život s rodinou

Z uvedeného grafu vidíme, že napriek tomu, že v predchádzajúcom grafe sme videli, že 49% respondentov žije ako vdova alebo vdovec, tu sa nám ukázalo, že 62% respondentov žije v spoločnej domácnosti s rodinou. Táto skutočnosť ukazuje, že seniori chcú žiť v blízkosti svojej rodiny, príbuzných aj ako vdovci či vdovy. Respondentom spoločné bývanie dáva istotu, že v čase potreby sa môžu obrátiť na rodinu, blízkych. Ďalších 17% respondentov žije veľmi blízko svojej rodiny, 21% respondentov žije samostatne.

Graf 5. Sebestačnosť respondentov

Pri otázke sebestačnosti klientov odpovedalo 48% klientov, že v súčasnosti nepotrebuje pomoc, pretože sú sebestační. Ďalej 38% respondentov uviedlo, že potrebuje občasnú pomoc, 21% uviedlo, že potrebuje stálu pomoc a 4 % uviedli, že sú vo všetkom úplne odkázaní na pomoc inej osoby.

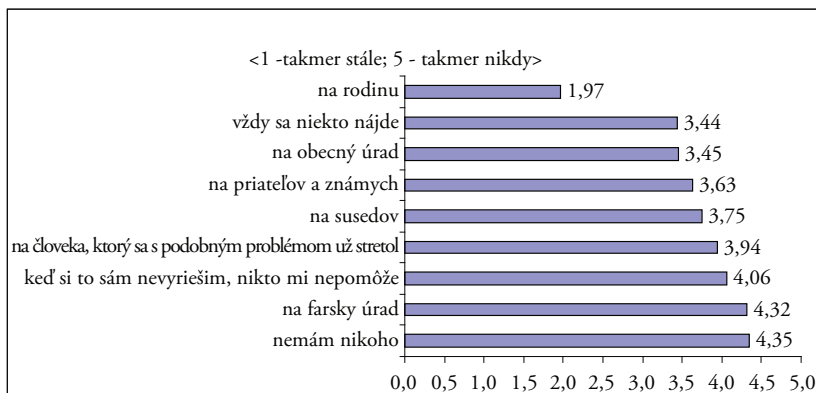

Graf 6. Záujem seniorov o typ sociálnej služby

Z daného grafu vyplýva, že seniori v daných obciach najviac preferujú zdravotnícku starostlivosť, druhou kategóriou, ktorá je preferovaná, je oblasť blízkosti s inými ľuďmi, možnosť porozprávať sa, návštevy priateľov, duchovné rozhovory. Tretiu kategóriu pomoci tvorí oblasť, ktorú by sme mohli zahrnúť do oblasti terénnych opatrovateľských služieb. Sú to služby ako donáška stravy, pomoc v domácnosti, upratovanie, ošetrovanie chorého v domácnosti, sprievod k lekárovi, pomoc pri hygiene.

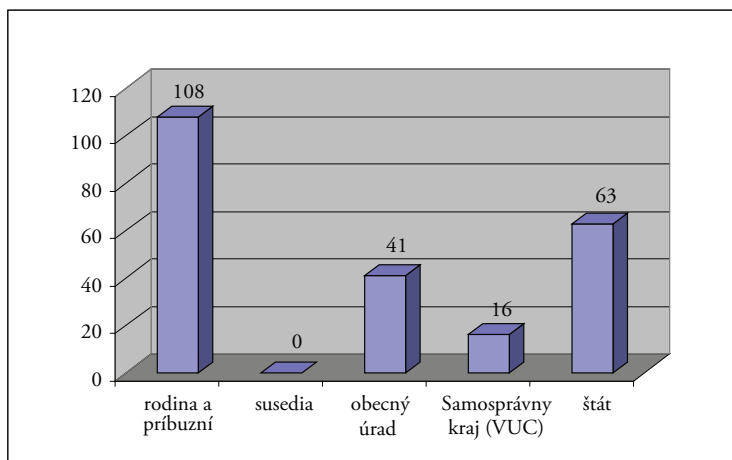
Z uvedených preferencií vidíme, že pomoc v oblasti zdravia považujú seniori za veľmi dôležitú. Pod touto oblasťou respondenti uvádzali hlavne blízkosť, rýchlosť a dostupnosť lekárskej starostlivosti. Táto skutočnosť poukazuje na dôležitosť plánovania komplexnej starostlivosti, ktorá má kombinovaný charakter zdravotno-sociálnych služieb. Charakter služieb musí byť riešený v holistickom prístupe inkluzívneho charakteru, zahŕňajúci

komplex služieb zdravotnej aj sociálnej starostlivosti. Dôležitým aspektom je vzdelávanie pracovníkov v systéme komunitných služieb, zriaďovanie bezbariérových objektov a tiež v sieťovaní jednotlivých subjektov a služieb.

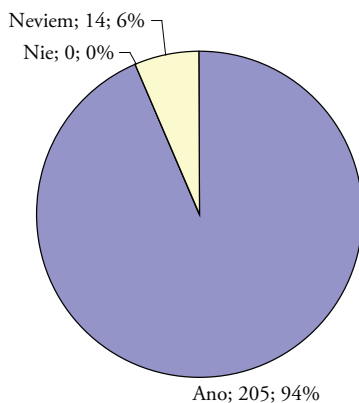
Graf 7. Pomoc seniorovi

V nasledujúcej otázke sme sa pýtali respondentov, na koho sa obracajú, ak potrebujú pomoc. Odpovede respondentov sme vyhodnotili rovnakým spôsobom ako predchádzajúcu otázku. Vložili sme odpovede do tabuľky pri každej odpovedi s platným číslom a vypočítali priemer. Odpovede sme potom zoradili od najpreferovanejších po najmenej využívanú pomoc. Z uvedenej sondy sme zistili, že respondenti žijú v blízkosti svojich príbuzných alebo priamo s príbuznými, pričom využívajú najviac služby príbuzných. Zaujímavým faktorom je, že ako tretie miesto pomoci respondenti uvádzajú obecný úrad. Na treťom mieste uvádzajú pomoc priateľov, známych a susedov. V oblasti pomoci najmenej využívajú farský úrad alebo služby farskej charity. Tu sa ukazuje, aké je dôležité, zapojiť do služby dobrovoľníkov, susedov, farské spoločenstvo. Posilniť súdržnosť a spolupatričnosť občanov obce za svojich spoluobčanov. Posilňovať spoluprácu a vzájomnú službu pomoci v rámci susedských vzťahov.

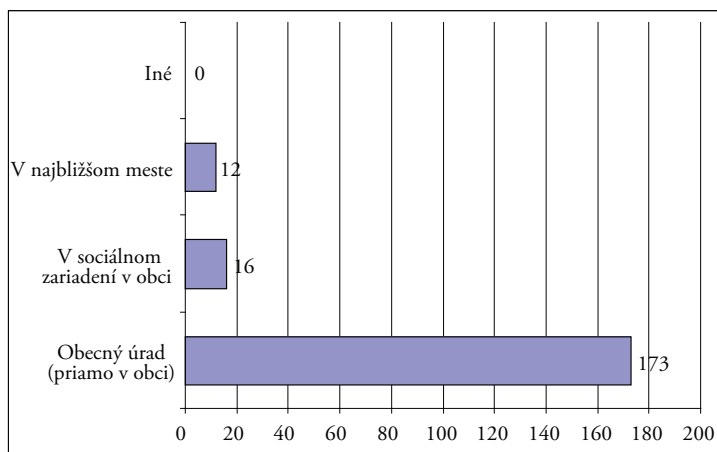
Graf 8. Zodpovednosť subjektu za poskytovanie sociálnej služby

Z grafu vidíme, že 47% odpovedí preferuje zodpovednosť pomoci na rodinu a príbuzných, 28% z možných odpovedí je podľa respondentov v kompetencii riešenia štátu, 18% z celkového počtu odpovedí je v kompetencii obecného úradu a 7% je na riešení samosprávneho kraja, „VUC“. Tu sa ukázalo zaujímavým zistením, že občania preferovali zodpovednosť za pomoc a poskytnutie služby, ktorú očakávajú, práve od rodiny. Prírodzene očakávajú, že ich najbližší príbuzní im pomôžu v čase, keď to budú najviac potrebovať. Ako druhý dôležitý faktor uvádzali respondenti štát a jeho postavenie v oblasti poskytovania služieb a koncepcie pomoci. Na treťom mieste sa uvádza obecný úrad ako dôležité kontaktné miesto pre rýchlu a blízku pomoc seniorovi. Vyšší územný celok je pomerne neznámy v oblasti pomoci. Niektorí respondenti mali problém so samotným termínom „VUC“.

Graf 9. Kontaktné miesto pre informovanosť občanov o sociálnych službách

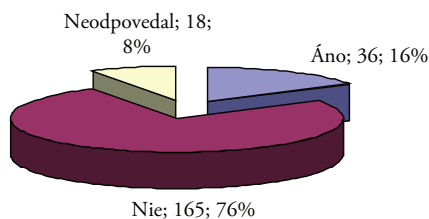
Na otázku *Myslíte si, že by k zlepšeniu informovanosti prispelo kontaktné miesto, kde by boli poskytované všetky informácie o poskytovaní služieb starším občanom?* Zo získaných odpovedí 94% opýtaných respondentov, uviedlo, že takéto miesto chýba a responden-

Graf 10. Vhodnosť lokalizácie kontaktného miesta

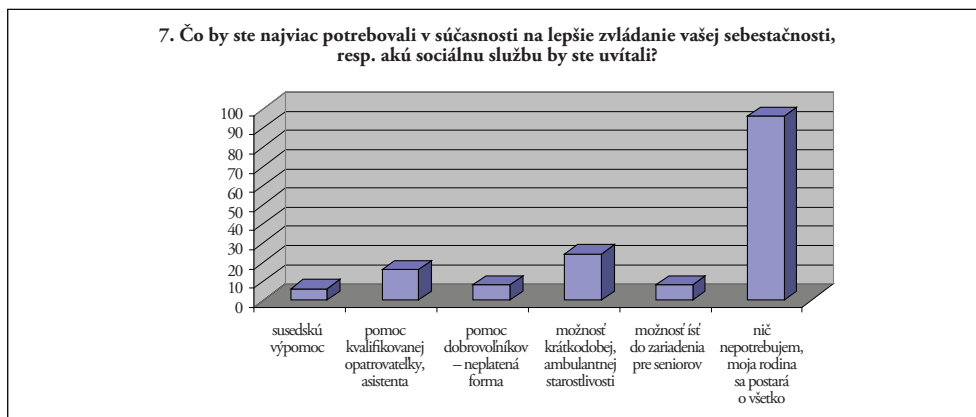
ti by uvítali, aby takéto miesto mali vo svojej blízkosti. 6% opýtaných respondentov sa vyjadrilo, že nevie. Nikto z opýtaných respondentov sa nevyjadril záporne. Zistenie poukazuje na, potrebu miesta kde by seniori získali informácie, alebo aspoň kontakt na osobu, ktorá by informácie sprostredkovala.

Na uvedenú otázku, *kde by malo byť kontaktné miesto*, odpovedalo 86% respondentov, že si žiadajú, aby takéto kontaktné miesto bolo na obecnom úrade. Ďalších 8% označilo sociálne zariadenie alebo nejaké sociálne zariadenie, ak také v obci funguje. Zvyšných 6% respondentov označilo za najbližšie kontaktné miesto mesto blízko obce. Obecný úrad tak zastáva stále dôležité miesto pre pôsobnosť obce, čo potvrdzuje legislatíva aj súčasná prax obcí, ktorej sa nemožno po presune kompetencií na obec vyhnúť. Posilnená kompetencia zodpovednosti obce je však iba časťou riešenia problému. Kľúčovým zostáva spoločné zainteresovanie do chodu a plánovania služieb obce, ako aj zmena postojov od paternalistického očakávania na aktívne zapojenie subjektu, resp. občana či seniora do pomoci, služby a rozvoja pre prítomnosť a budúcnosť obce či mestskej časti.

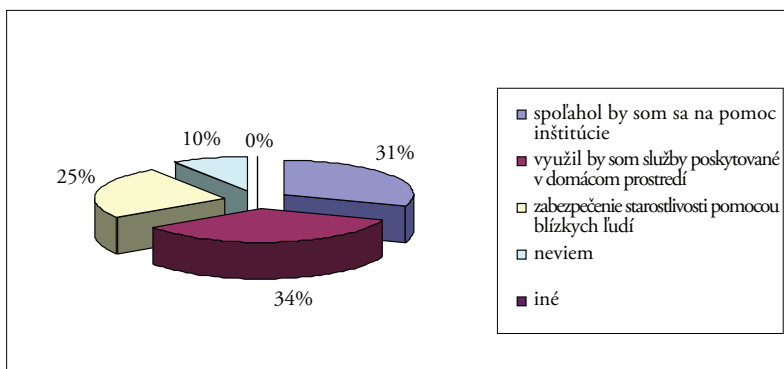
Graf 11. Posudok o odkázanosti na sociálnu službu

Graf ukazuje, že z 219 opýtaných respondentov má 16% respondentov posudok odkázanosti, 76% opýtaných momentálne nemá posudok odkázanosti od 1 do 6 stupňa. To poukazuje zároveň na stále istý stupeň sebastačnosti respondentov, a tiež slobodného vyjadrenia toho, aké sú predstavy seniorov o poskytovaní služieb do budúcnosti bez toho, aby boli pod tlakom rýchlych rozhodnutí. Vytvára to priestor na plánovanie a rozvoj služieb v obci podľa očakávaní a aktuálnych možností obce konkrétne, kde občania žijú.

Graf 12. Služby, o ktoré je záujem v súvislosti so sebastačnosťou respondentov

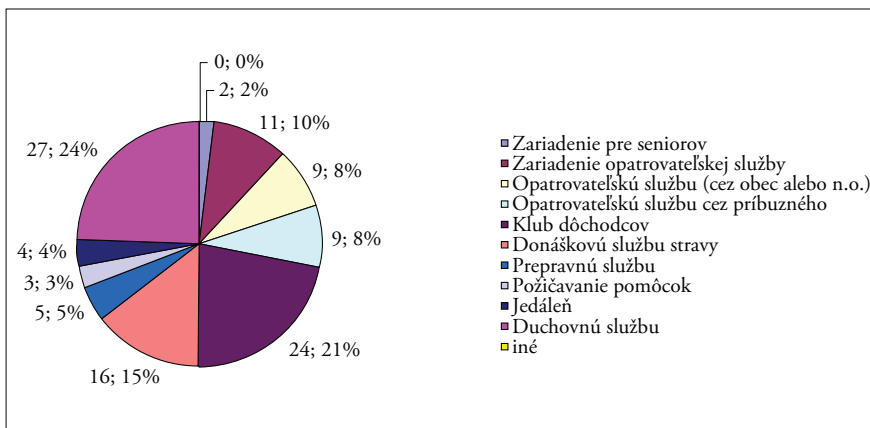
Na otázku *čo by ste najviac potrebovali k lepšiemu zvládaniu vašej sebestačnosti a akú sociálnu službu by ste uvítali* 60 % uviedlo, že v súčasnosti nič nepotrebuje, čo vyplýva už z predchádzajúcich informácií nízkeho počtu respondentov a ich posudku odkázanosti na sociálnu službu. Za druhú najväčšiu potrebu služby respondenti uviedli možnosť krátkodobej ambulantnej starostlivosti, alebo respitnej formy služby, čo predstavovalo 15% respondentov. Službu by využívali napríklad v čase, keď sa im stane nejaký úraz alebo sú po operácii, teda prechodne na krátky čas. Seniori uvádzali potrebu možnosti krátkodobo, t.j. prechodne byť v zariadení, kým sa ich zdravotný stav nezlepší. V ponímaní služieb by to bola respitná, odľahčovacia forma služby. Z uvedeného počtu 10% odpovedí žiadalo o možnosť opatrovateľa v domácnosti, resp. susedskú výpomoc, a 5% seniorov uviedlo zariadenie s 24 hodinovou službou, na poslednom mieste uvažovali seniori o susedskej výpomoci. Uvedené zistenie potvrdzuje doterajšie skúsenosti, že seniori využívajú susedskú pomoc v rámci sociálnych služieb len minimálne alebo okrajovo. Susedská výpomoc nie je v našich podmienkach zaužívaná a tým menej praktizovaná. Avšak z pohľadu komunitného rozvoja práve susedské vzťahy môžu byť silným potenciálom a zdrojom pomoci. Majú výhodu osobne známej osoby, poznania zázemia a kultúrnych zvyklostí či osobitostí vzhľadom na osobnú blízkosť. Otvárajú v nás tiež potenciál prosociálneho správania, ľudskosti a úcty k ľuďom, s ktorými žijeme v blízkosti (susedstve) alebo blízkej vzdialenosti od nášho domu či rodiny.

Graf 13. Postupovanie seniora pri trvalom zdravotnom postihnutí

V uvedenej otázke *ako by ste postupovali v prípade trvalého zdravotného postihnutia (dlhodobej choroby, stratou sebestačnosti a pod.)* sme skúmali, na koho by sa respondenti obrátili v prípade dlhodobej choroby alebo dočasnej straty sebestačnosti. V tejto oblasti 34% respondentov hovorí, že by preferovalo opatrovateľskú a zdravotnícku službu v domácom prostredí. 31% respondentov by hľadalo pomoc v inštitúcii a 25% by sa snažilo obrátiť na svojich príbuzných. Z uvedeného zistenia vidíme, že seniori preferujú pomoc príbuzných, až na treťom mieste uprednostňujú pomoc opatrovateľskej služby, dokonca aj zariadenia pred tým, aby zatažili rodinu na krátky čas. Je to zaujímavé zistenie napriek tomu, že seniori tak vysoko deklarovali záujem byť v blízkosti s príbuznými, ako dôležitý aspekt istoty v čase, keď to budú potrebovať. Tu sa ukázalo, že hlavne seniori, ktorí sú

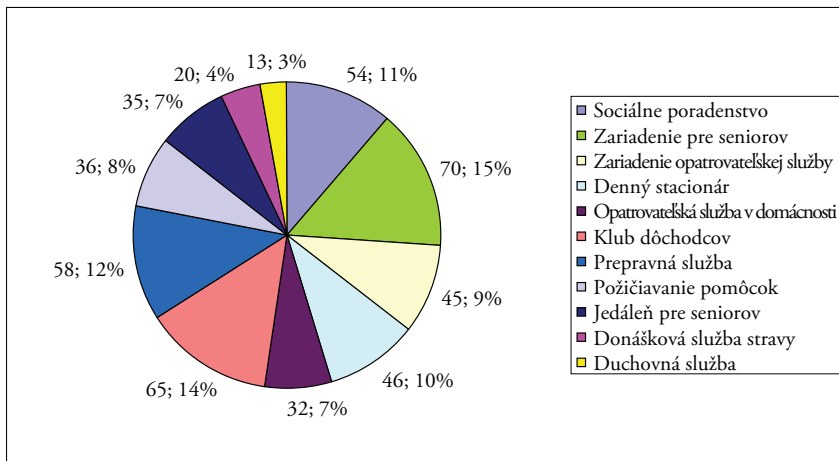
v súčasnosti relatívne sebestační, nechcú prechodne zaťažovať službou a staroslivosťou svoje rodiny alebo príbuzných. Tu sa utvára priestor osvety, posilňovania zodpovednosti samotných príbuzných o zodpovednosť za svojich rodičov a starých rodičov. Samozrejme s podporou služieb, ktoré v systéme podporia rodinu a seniora zostať čo najdlhšie vo svojom prirodzenom prostredí.

Graf 14. Využívanie sociálnej služby v súčasnosti

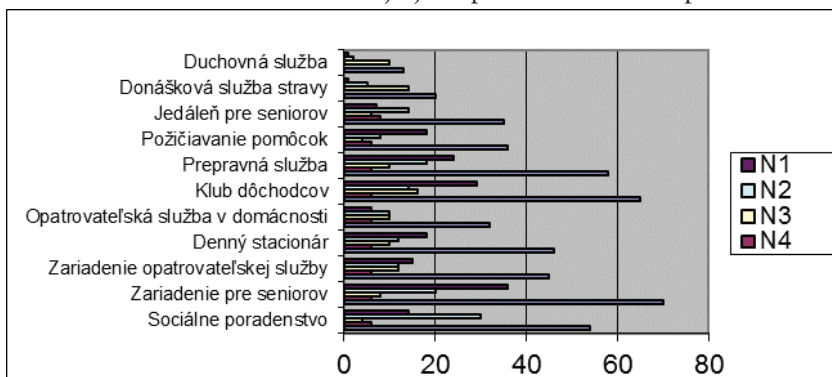
Na výzvu, aby *označili všetky sociálne služby, ktoré v súčasnej dobe využívajú*, respondenti uviedli, že v najväčšej miere využívajú duchovnú službu, to je 24% respondentov. Pod touto službou rozumieme služby kňaza v danej obci, sv. omše, rozhovory, vysluhovanie sviatostí. 21% respondentov uviedlo, že využíva v značnej miere klub dôchodcov, 15% uviedlo donášku stravy domov, 10% respondentov odpovedalo, že je to zariadenie rezidenčného typu – zariadenie opatrovateľskej služby. Ďalej 8% uviedlo opatrovateľskú službu prostredníctvom obecného úradu, resp. neziskovej organizácie alebo opatrovateľskej služby cez príbuzného. Ďalších 5% respondentov využíva prepravnú službu a 3% službu zapožičiavania pomôcok. Uvedené zistenie korešponduje so záujmom seniorov žijúcich v obci a ich možnosťami, akou je aj dôležitosť spirituálneho rozmeru potrieb v seniorskom veku. Zapožičiavanie pomôcok a prepravná služba nie sú bežnými službami v obci, ba mnohí seniori ani nemajú vedomosti o takýchto možnostiach.

Súčasná ponuka a možnosti obce sú pomerne zúžené vzhľadom na možnosti a finančné zdroje obce. Ak je prioritou obce reakcia na dopyt a snaha adekvátne vytvárať ponuky, je to úzko spojené s flexibilitou a ochotou ľudských zdrojov, samozrejme, v nadväznosti na finančné zdroje. Finančné zdroje majú však svoj potenciál práve v konkrétne stanovenom projekte a celi, ktorý musí mať charakter priority pre občanov alebo cieľovú skupinu. Musí dodržiavať transparentnosť procesu, odpovedať na aktuálne potreby, a tak následne môže mať silu mobilizovať jednotlivca ako aj neverejných poskytovateľov či subjekty pre podporu.

Graf 15. Chýbajúce služby v obci

Na uvedenú otázku *ktoré sociálne služby alebo zariadenie poskytujúce služby chýbajú v obci* odpovedali respondenti nasledovne: 15% uviedlo, že im chýba zariadenie pre seniorov rezidenčného typu, 14% služby klubu dôchodcov, 12% prepravnú službu, 10% denný stacionár, 11% sociálne poradenstvo, 8% zariadenie opatrovateľskej služby, denný stacionár, 7% jedáleň pre seniorov, opatrovateľskú službu v domácnosti, 4% donáškovú službu stravy a 3% duchovnú službu. To tiež korešponduje s tým, že respondenti uviedli, že najviac využívajú duchovnú službu. Z uvedených zistení respondenti uvádzajú, že najviac im chýbajú rezidenčné služby. Rezidenčné zariadenie by malo však odpovedať na posudok odkázanosti na túto službu, čo sa ale u našich respondentov nepreukázalo ako potreba v najvyššej miere. Z uvedených odpovedí predpokladáme, že seniori signalizujú túto potrebu ako potrebu istoty, že ich situácia bude riešená, ak to budú potrebovať v rámci obce a nie mimo obce, resp. vo vzdialenom meste. Tu sa ukazuje dôležitá spolupráca mikroregiónu tak, aby pokryla potreby niekoľkých obcí, ktorí by potrebovali pomoc a služby rezidenčného typu. Rezidenčné služby totiž už nespĺňajú kritéria komunitných služieb, ak budú umiestené vo veľkej vzdialenosti od miesta, kde senior doteraz žil, alebo kde sa nachádzajú jeho príbuzní, známi či priatelia.

Graf 16. Chýbajúce služby v jednotlivých obciach

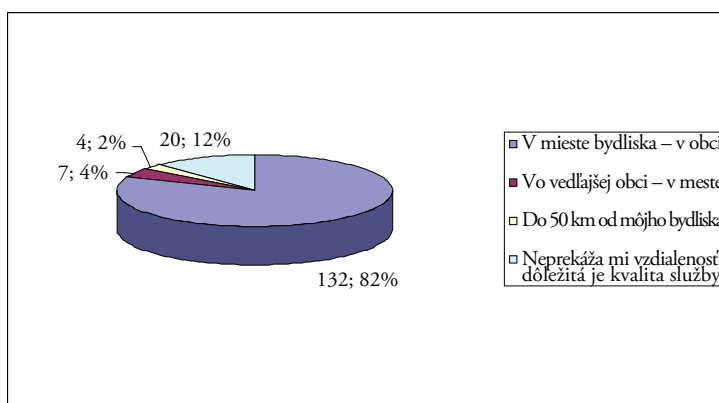
Na uvedenú otázku chýbajúcich služieb sme sa pozreli jednotlivo po obciach. Za najžiadanejšiu službu respondenti uviedli klub dôchodcov alebo nepostačujúce aktivity smerom k tejto službe.

V obci N1 za najviac žiadanú službu respondenti pokladajú jedáleň alebo služby, ktoré sa týkajú stravovania pre seniorov: 16%. Ostatné služby ako sociálne poradenstvo: 10%, rezidenčné služby pre seniorov: 10%, zariadenie opatrovateľskej služby: 10%, denný stacionár: 10%, opatrovateľskú službu v domácnosti: 10%, klub dôchodcov: 10%, prepravnú službu: 10%, požičiavanie pomôcok: 10% hodnotili respondenti rovnakou hodnotou, takže tu nevieme bližšie vyjadriť preferencie služieb. Záujem nebol o donáškovú službu stravy ani o duchovné služby.

V obci N2 za najžiadanejšiu službu považujú sociálne poradenstvo: 22%, na druhom mieste je zariadenie pre seniorov (rezidenčná forma) 14%, ďalej prepravnú službu 13%, jedáleň pre seniorov 10%, rozšírenie aktivít klubu dôchodcov 10%, denný stacionár 8%, opatrovateľskú službu v domácnosti 7%, požičiavanie pomôcok 6%, donáškovú službu stravy 3% a duchovnú službu 1%.

V obci N3 najviac chýbajú rezidenčná služba zariadenie pre seniorov: 21%, klub dôchodcov 17%, prepravná služba 14%, požičiavanie pomôcok 10%, denný stacionár 10%, zariadenie opatrovateľskej služby 9%, sociálne poradenstvo 8%, jedáleň pre seniorov 4%, opatrovateľská služba v domácnosti 3%, donášková služba stravy 1% a duchovná služba 1%.

V obci N4 klub dôchodcov 16%, donášková služba stravy 14%, zariadenie opatrovateľskej služby 11%, denný stacionár 9%, opatrovateľská služba v domácnosti 9%, duchovná služba 9%, prepravná služba 9%, zariadenie pre seniorov 7%, jedáleň pre seniorov 5%, sociálne poradenstvo 4% a požičiavanie pomôcok 3%.

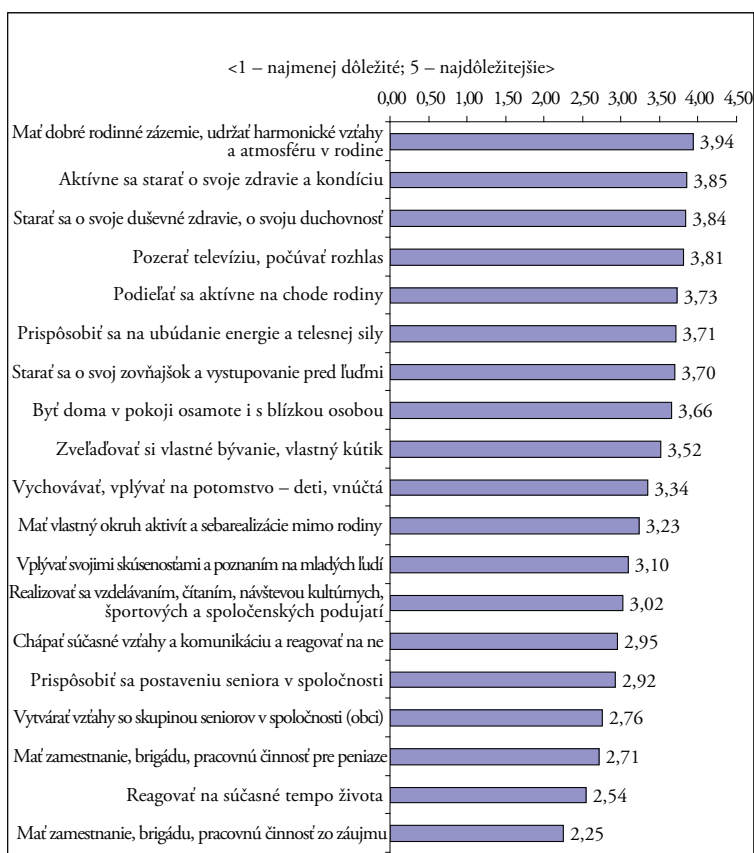

Graf 17. Vzdialenosť seniora od miesta rezidenčných služieb

Z opýtaných respondentov na otázku *ak by ste potrebovali sociálnu službu v zariadení za najideálnejšiu vzdialenosť považujete* 82 % odpovedalo, že za najoptimálnejšie považuje, aby služby boli poskytované v mieste ich bydliska, v obci 4%, vo vedľajšej obci 12% odpovedalo, že nevádi na vzdialenosti, dôležitá je kvalita služby.

Poslednú otázku sme formulovali smerom k aktívne prežívanej starobe a preferencií, ktorá oblasť je pre nich v seniorskom veku najdôležitejšia. Jednotlivé oblasti záujmu sme uvádzali v rozpätí škály od 1 do 5.

Seniori v skúmaných obciach najviac preferovali oblasť mať dobré vzťahy a zázemie, udržať si harmonické vzťahy a atmosféru v rodine. Ďalej to bolo aktívna starostlivosť o svoje zdravie, starostlivosť o duchovnosť a rodinu. Za najmenej preferovanú oblasť považujú seniiori zamestnanie, brigádu zo záujmu bez nároku na odmenu, čo by sme mohli definovať ako dobrovoľnícku činnosť. V zahraničí bežia projekty zamerané na komunitný rozvoj v rámci seniorskej pomoci smerom k susedským vzťahom, ako sú napr. *senior companions – starší ľudia ako spoločníci*.¹¹⁰ V našom výskume však susedské vzťahy vychádzajú vo veľmi nízkej preferencii záujmu o pomoc. Uvedené zistenie dávame do súvislosti s mentalitou domácich prác, prácou v záhrade prípadne okolo domu, čo iste závisí aj s trávením voľného času seniorov v obciach.

Graf 18. Najdôležitejšia oblasť a aktivita v seniorskom veku

¹¹⁰ Seniorský dobrovoľnícky program realizovaný Národnou spoločnosťou pre seniorov v štáte New York, Buffalo, ktorý je určený pomáhať ľuďom nad 55 rokov. Služba je zameraná na pomoc seniora seniorovi, pričom senior sa stáva dobrovoľníkom, mal by mať vek nad 60 rokov, odpracovať 20 hodín týždenne pre iného seniora, pričom si všíma svojich susedov a ľudí v blízkosti, ktorí by potrebovali pomoc. Služba je symbolicky honorovaná národnou spoločnosťou, pričom odmena má rôzny charakter od malého finančného príspevku, cez príspevok na cestovné až po morálne ohodnotenie a ocenenie dobrovoľníka pracujúceho v komunite.

Z odpovedí respondentov sme zistili, že najviac preferovaná oblasť záujmu je dobré rodinné zázemie seniora, harmonické vzťahy, ďalej starostlivosť o zdravie fyzickú kondíciu a starostlivosť o duchovnú oblasť, duševné zdravie seniora. Najmenej preferované boli: mať ešte zamestnanie, pracovnú činnosť, reagovať na súčasné tempo života. Z uvedeného vyplýva prirodzená túžba po stíšení a harmonickom prostredí v rodine. Vzhľadom na našu vzorku respondentov, kde 62% tvorili respondenti od 62 – 74 rokov, by sme mohli povedať, že seniori vo vysokej miere túžia po odpočinku bez záujmu o pracovnú činnosť či brigádu. Uvedené zistenie na jednej strane ukazuje, že seniori už nemajú veľmi záujem o pracovnú činnosť, na štvrtom mieste respondenti tiež uvádzali ako dôležité pozeráť TV či počúvať rozhlas. Vzhľadom však na relatívne mladší seniorský vek vo výskumnej vzorke javí sa dôležitým faktorom posilňovanie seniorov v prosociálnych aktivitách a svojpomocných programoch. Vysoké preferencie dobrých vzťahov po ktorých seniori túžia môžu realizovať v rámci susedských vzťahov, sociálnych aktivít, starostlivosti o vnúčatá, a tým dosahovať integráciu duchovných aj sociálnych potrieb.

4.5 Diskusia a zhodnotenie stanovených cieľov

Rozvoj a skvalitňovanie sociálnych služieb na úrovni obce bude stálou výzvou sociálnej politiky a stratégie rozvoja komunitných služieb. Sociálne služby na úrovni komunity súvisia s dynamikou života a pohybom, ktorý je v neustále meniacom sa procese ako život sám. Taktiež otázka posilňovania kompetencií štátu alebo delegovania kompetencií na nižšie subjekty hľadá svoje miesto v závislosti od politických preferencií a vízie sociálnej politiky štátu. Komunitné plánovanie je veľmi silno ukotvené v miestnych zdrojoch a miestnom potenciáli jednotlivcov a subjektov, ktoré sa na danom území nachádzajú. Starnutie a prežívanie kvalitného života závisí od prístupu a rešpektovania života od počatia až po prirodzenú smrť, ale aj od aktívnej sociálnej politiky daného štátu či individuálnej snahy každého občana.

Komunitné plánovanie zahŕňa viacero komponentov, ktoré môžu byť prínosom pre samotného seniora, ale aj pre obec, a to buď v priamom význame prostredníctvom plánovaného rozvoja služieb, ktoré reaguje na aktuálne potreby obyvateľov v obci, alebo nepriamo tým, že vytvára istý priestor na participáciu občanov v danom mieste, a tak robí občanov aktívnymi a spoluzodpovednými za život a jeho kvalitu prežívania v súvislosti s miestom, kde žijú.

Prostredníctvom komunitného plánovania sa služby stávajú pre občana dostupnejšie, konkrétnejšie, majú jasnejšie stratégie plánovania a vytvárajú obraz budúcnosti obce. Komunitné plánovanie v súvislosti s potrebami seniorov predpokladá efektívnejšie vynakladanie finančných prostriedkov, aktívne zapojenie občanov do rozhodovania, prináša transparentnosť do služieb, ponúka koncepciu poskytovaných služieb, vychádza z konkrétnych návrhov, opatrení a následne prispieva k tomu, že zmeny sú lepšie prijímané

verejnou, pretože cítia participáciu na plánovaní, ako o tom hovorí aj príručka metodického plánovania sociálnych služieb, vydaná MPSV v ČR v roku 2004.¹¹¹

Spolupráca v rámci procesu komunitného plánovania prináša otvorenejšie možnosti riešenia: viac nápadov a postupov, ako možno problém riešiť. Pomáha tým k originalite, objavovaniu nových myšlienok a prístupov ako riešiť problém či situáciu seniora v danej lokalite. Systém sociálnych služieb je zrozumiteľný, má jasné pravidlá procesu. Plánovanie je otvorené pre všetkých, ktorí majú záujem podieľať sa na procese plánovania a umožňuje do procesu opakovane vstupovať a vylepšovať ho. Hovorí o tom aj autorka Miková¹¹² vo svojej štúdií a praktických skúsenostiach komunitného plánovania v oblasti Baltimor v USA.

Skúmaná otázka Q1: *Aké sú preferencie seniorov v súvislosti s miestom poskytovaných služieb v mieste bydliska alebo aj do istej vzdialenosti?*

Na danú otázku odpovedalo viac ako 82% opýtaných respondentov, pričom seniori by uvítali, aby služba bola poskytovaná v mieste bydliska, či už je to služba, ktorá má charakter rezidenčnej alebo terénnej formy pomoci.

V jednotlivých skúmaných obciach považujú respondenti preferenciu medzigeneračnej blízkosti, svojich detí a najbližších príbuzných, za veľmi dôležitú. Zaujímavým fenoménom v našom prieskume však boli susedské vzťahy v obci, ktoré neboli deklarované ako významné pre pomoc seniora v čase odkázanosti na pomoc alebo službu.

Pri skúmaní čiastkového cieľa *zistiť preferencie medzigeneračných, susedských a ľudských väzieb v súvislosti s potrebami a rozvojom služieb v obci* sa ukázalo, že seniori žijúci v obciach susedskú pomoc vyhodnotili až na piatom mieste. Prvenstvo získali služby zdravotného charakteru, resp. interdisciplinárnosť služieb zdravotno-sociálnych tak, ako to uvádza Matoušek, a ako to uvádzame v kapitole o informovanosti a dostupnosti siete sociálnych a zdravotníckych služieb.

Skúmaná otázka Q2: *Obracajú sa seniori v prípade potreby viac na členov svojej rodiny alebo na služby, ktoré poskytuje obec, resp. iný subjekt?* O pomoc sa najviac senior obracia v prvom rade na členov svojej rodiny až následne na pomoc obce. Seniori sa obracajú v prvom rade na svojich príbuzných, ak potrebujú pomoc, resp. sociálnu službu. Obec je na treťom mieste v pozornosti seniora – občana, ktorý hľadá pomoc alebo službu.

Skúmaná otázkou Q3: *Aké hodnotové preferencie sú dôležité pre seniora?* Najdôležitejšie pre seniorov je mať v ich veku dobré rodinné zázemie, harmonické vzťahy a atmosféru v rodine. Dôležité je fyzické zdravie a starostlivosť o duchovno-spirituálnu oblasť.

¹¹¹ Porov. PRŮVODCE PROCESEM PLÁNOVÁNÍ KOMUNITNÝCH SLUŽEB. Príručka vydaná v rámci pilotného projektu „Podpora MPSV při reformě sociálních služeb“ je sumárom skúseností z komunitného plánovania sociálnych služieb pre mestá a regióny v Českej republike, vydaná v roku 2004. Dostupné na internete: http://komunitniplanovani.com/kp-metodiky_11/

¹¹² MIKOVÁ, K. *Community Visioning and Strategic Planning Process*. Three Baltimore's Case Studies. Baltimore, 1998. 11 s.

Skúmaná otázka Q4: *Aké miesto má susedská pomoc pri pomoci seniorom v rámci obce?* Ukázalo sa, že najvyššia zodpovednosť je na strane rodiny, na druhom mieste uvádzajú respondenti štát a na treťom mieste pôsobnosť obce a jej kompetencie. Tento postoj odráža aj úroveň informovanosti o kompetenciách obcí vzhľadom na legislatívne vymedzenie. Pôsobnosť obce a zodpovednosť za služby je vo vysokej miere prenesená na obec, čo ale v praxi nie je dostatočne obcou deklarované, preto seniori uviedli na druhom mieste po rodinných príslušníkoch štát. Tu vidíme istý rozpor medzi komunitnými princípmi, subsidiaritou a očakávaním občana dostať pomoc od štátu. Uvedené zistenie môže súvisieť s informovanosťou občanov, ktorí si spájajú pomoc obce s pomocou štátu. V rámci legislatívy a kompetencie je však obec kompetentným poskytovateľom sociálnej služby so samostatnými legislatívnymi právomocami aj zodpovednosťou. Možno je pomoc niekedy limitovaná finančnými možnosťami, tento fakt však vytvára tlak na aktívne hľadanie finančných zdrojov, projektovanie, sieťovanie a prehodnocovanie plánovaného rozpočtu financií, ktoré prerozdeľuje obec v rámci svojho rozpočtového roka.

Na základe našej prieskumnej sondy sociálnych potrieb seniorov v rámci prvého čiastkového cieľa *zistiť preferencie rodinných a susedských väzieb v súvislosti s potrebami a rozvojom služieb v obci* sa ukázalo zaujímavým, že seniori vysoko preferujú mať dobré vzťahy s príbuznými, ale nie so susedskými, čo považujeme za zaujímavý faktor, ktorému treba tiež venovať pozornosť. Iste poznáme aj výnimky veľmi dobrej susedskej spolupatričnosti, ale v našom výskume sa ukázalo, že to neplatí smerom k sociálnym službám. Tu viac respondenti preferujú rodinu, príbuzných, štát a obec.

V rámci druhého čiastkového cieľa *zistiť, ktoré sociálne potreby seniori považujú za vysoko dôležité a ktoré určujú kvalitu ich života v seniorskom veku* sa ukázalo, že za vysoko dôležité považujú rodinné vzťahy a harmonickú atmosféru v rodine. Uvedené zistenie súvisí so sociálnymi potrebami, ktoré uvádza Maslow vo svojej pyramíde potrieb. Sú to potreby, ktoré sa dotýkajú spolupatričnosti a lásky alebo potreba patriť ku skupine, ako to uvádza aj Hrozenská.¹¹³ V rámci Lichartovej škály ďalej respondenti na druhom mieste v rámci dôležitých priorít uviedli *aktívne sa starať o svoje zdravie a kondíciu*, potom *starať sa o svoje duševné zdravie o svoju duchovnosť*. Na štvrtom mieste *pozerať televíziu, počúvať rozhlas*, čo by sme v ponímaní sociálnych potrieb nazvali potrebou „*byť informovaní*“, rovnako ako to uvádza aj Hrozenská a hierarchia Maslowových potrieb. Na piatom mieste uviedli *podieľať sa aktívne na chode rodiny, vychovávať, mať vplyv na potomstvo*, teda sociálnu potrebu *byť začlenený, akceptovaný a vypočutý*.

V čiastkových cieľoch *sme porovnávali poskytované služby vo vybraných obciach so skúmanými potrebami a reálnymi službami* a tiež sme sa pokúsili načrtnúť priority tak, ako sme ich usporiadali v poradí záujmu sociálnych služieb, ktoré sú v obciach poskytované. Tu sa ukázal dopyt služieb enormne vyšší ako bola súčasná ponuka služieb. Občan tým dáva signál na aktívnejšie reagovanie jeho potrieb a hľadanie finančných zdrojov aj v spoluúčasti občana seniora, resp. príbuzných pri pomoci a poskytovaní sociálnej služby.

¹¹³ HROZENSKÁ, M. a kol. *Sociálna práca so staršími ľuďmi*. 1.vyd. Martin. Osveta, 2008.78-80 s.

V rámci zisťovania, či sú seniori spokojní s informovanosťou o možnostiach sociálnych služieb v obci a o poskytovaní adekvátnej sociálnej služby sme zistili, že v oblasti informovanosti o službách – 94% opýtaných respondentov odpovedalo, že chýba takéto miesto a že by malo byť priamo v obci.

Ďalej sme zisťovali záujem zostať bývať v obci a poberať službu priamo v obci. Naše zistenia sme porovnali s celoslovenskou štúdiou, realizovanou neziskovou organizáciou Fórum pre pomoc starším.¹¹⁴ Podľa štúdie rozhodnutie zotrvať vo vlastnom byte či dome je vyššia preferencia žien zostať vo svojom prostredí ako u mužov. Podľa uvedenej štúdie sa nepreukázala žiadna korelácia medzi vekom a rozhodnutím zostať vo vlastnom dome či obci. Čo sa týka bydliska 98% respondentov štúdie preferuje umiestnenie čo najbližšie k domovu.¹¹⁵ V našej výskumnej sonde jasne deklarovalo 82% respondentov, že má záujem zostať v mieste bydliska, len 4% uviedli, že by to mohlo byť v susednej obci a 12%, že im vzdialenosť neprekáža. V našej výskumnej sonde otázka lokalizácie zariadenia je veľmi dôležitým faktorom v rozhodovaní. Absolútna väčšina opýtaných ju považuje za prioritnú a jednoznačne preferuje zariadenie, ktoré je najbližšie k bydlisku, minimálne v regióne, v ktorom aktuálne senior žije. Z opýtaných respondentov, 94% odpovedalo, že chýba v obci miesto, kde by sa rýchlo a dostali k informáciám. Takéto miesto vidí na obecnom úrade až 86% respondentov. Vo výskumnej štúdii realizovanej organizáciou Fórum pre starších sa respondenti vyjadrovali k informovanosti o službách. Štúdia uvádza, že informovanosť je jednou zo základných podmienok uplatnenia vlastných práv a vytvorenia korektných vzťahov pri poskytovaní sociálnych služieb. Situácia rozhodne nie je uspokojivá. Je potrebné naďalej zvyšovať mieru informovanosti starších občanov o právnych normách a zmenách týchto noriem, ktoré môžu výrazne ovplyvňovať ich každodenný život.¹¹⁶

V našej výskumnej sonde sme rovnako zistili, že informovanosť a dostupnosť k informáciám by mali byť predovšetkým na obci.

¹¹⁴ Porov. GALISOVÁ, L. *Sociálne služby pre starších občanov – kvalita a prístup*. Bratislava. 2010.39s Analýza empirického výskumu realizovaného v rámci projektu akčný plán boja proti sociálnej exklúzii v SR a antidiskriminácie a sociálny program platformy AGE, pracujúcej pri EK v Bruseli, financovaný AGE – Európska platforma seniorov v Bruseli.

¹¹⁵ GALISOVÁ, L. *Sociálne služby pre starších občanov – kvalita a prístup*, 30-31s.

¹¹⁶ Porov. GALISOVÁ, L. *Kvalita sociálnych služieb pre občanov – kvalita a prístup*. Bratislava 2010. 35-36 s.

Odporúčania pre teoretickú a praktickú aplikáciu

Na základe realizovanej výskumnej sondy sme dospeli k záverom, ktoré by sme koncipovali do dvoch rovín:

1. smerom k mapovaniu potrieb seniora,
2. smerom ku komunitnému plánovaniu.

Smerom k mapovaniu potrieb seniora

Za podstatné a dôležité pri mapovaní potrieb seniorov v súvislosti so sociálnymi službami považujeme:

- osobný kontakt s cieľovou skupinou s možnosťou využitia asistencie tútora, resp. sociálneho pracovníka, ktorý pomáha seniorovi pri vyjadrení jeho potrieb;
- mapovanie potrieb môže byť aplikované smerom zameraným na problém, ktorý klient má, alebo smerom zameraným na riešenie problému tak, ako o tom hovoria autori Zatloukal – Havlík a kolektív vo svojej štúdií Komplexní posudzování potřeb klientů.
- možnosť využitia troch modelov podľa Smala a Tusona pre posudzovanie služieb, zameraných na individualitu jednotlivca, ktoré uvádzame ako dotazovací, výmenný, procedurálny model. Pri výbere modelov považujeme za najoptimálnejší model výmenný, ktorý stavia klienta, resp. seniora do pozície partnera, ktorý najlepšie pozná seba, svoju situáciu, potreby a ktorý má svoje prania;
- využitie prístupu podľa autorov Corbeta a Fikkerta, ktorí vychádzajú z poznania fundamentálnych potrieb pre stanovenie najoptimálnejších riešení, pričom zdroje sú v komunite a samotnom seniorovi, ktorý je participantom, resp. spolutvorcom zdrojov v každom období svojho životného úseku;
- využitie socio-demografickej analýzy na území väčšom ako 1000 obyvateľov seniorov v obci, v obci s menším počtom obyvateľov osobné kontaktovanie a mapovanie potrieb formou konferenčných stretnutí, dotazníkov či posudkami sociálnej odkázanosti;
- využitie SWOT analýzy, ktorá posilní komunitu v hľadaní vlastných zdrojov riešenia a identifikuje možné riziká a ohrozenia;
- využitie silných stránok existujúcich služieb, ako zdroje rozvoja v obci, záujem o duchovnú – spirituálnu oblasť ako zdroj služby a posilnenia medziľudských vzťahov cez dobrovoľnícke aktivity a programy medzi seniormi.

Smerom ku komunitnému plánovaniu

- komunitný plán je proces, ktorý je dynamický, stále otvorený, musí byť tvorený v súčinnosti s ľuďmi, žijúcimi v danej lokalite;
- plánovanie musí byť spracované na základe cyklického rozvoja, ktorý musí vychádzať z poznania komunity, zdrojov, stanovených priorít, cieľov, realizácie a pravidelnej evaluácie;
- identifikovať a mobilizovať schopnosti a zručnosti, ktoré má komunita;
- sila je v jednotlivcoch a prostriedkoch komunity;
- snaha vytvárať a obnovovať vzťahy medzi ľuďmi, posilnenie medziľudských a susedských vzťahov;
- ponúkajú dobrovoľníckych aktivít smerom k seniorským aktivitám;
- priestor na vzájomnú spoluprácu obce, farského úradu, školy – resp. všetkých zúčastnených subjektov v obci;
- rozvoj internetových stránok obce, ktoré budú zahŕňať aj informácie o sociálnych službách smerom k možnostiam a legislatíve, tak ako to funguje na stránkach miest;
- zverejňovanie zasadania zastupiteľstiev a stretnutí v obci na internetových stránkach, informovanie cez miestnu tlač;
- vzdelávať pracovníkov v oblasti komunitného plánovania a komunitných služieb;
- inšpirovať sa komunitnými službami a projektmi v zahraničí, inšpirovať sa skúsenosťou a materiálmi z Českej republiky;
- usporiadať medzinárodné seminára zamerané na príklady dobrej praxe v oblasti komunitného plánovania a služieb za účasti lektorov zo zahraničia;
- podporovať miestne aktivity zamerané na inovatívne projekty v rámci obce a miest špecificky zamerané na dobrovoľníctvo a posilňovanie medzisusedskej pomoci;
- zapájať mladých do komunitných aktivít, špecificky na pomoc starším občanom cez inovačné programy vzdelávanie v oblasti IT technológií;
- rozvíjanie projektov pomoc seniora seniorovi;
- stať sa viac finančne aktívnymi oblasti projektovania, fundraingu;
- spoluúčasť občana na platbách musí byť transparentná a otvorená pre sociálny audit občanov v obci.

Na základe uvedených zistení sme koncipovali závery a doporučená pre jednotlivé obce ako súčasť plánovania komunitných plánov a služieb. Odporúčania majú strednodobý a dlhodobý charakter. Stanovujú priority a opatrenia, ktoré môžu byť súčasťou komunitných plánov a následne by mali byť rozpracované ako krátkodobé, strednodobé a dlhodobé návrhy projektov rozvoja služieb v obci.

Obec N1	Odporúčania pre strednodobý a dlhodobý rozvoj sociálnych služieb v obci
Priority	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vytvorenie priestoru pre možnosť seniorov spoločného stravovania; 2. Poskytovanie sociálneho poradenstva; 3. Vytvorenie podmienok pre rezidenčné služby, resp. 24 hodinovú službu starostlivosti s možnosťou denného stacionára; 4. Posilnenie služieb opatrovateľskej služby v domácnosti; 5. Prepravná služba; 6. Požičiavanie pomôcok.
Opatrenia	<ol style="list-style-type: none"> 1.1 Vytvorenie spolupráce s MŠ v obci ohľadom možnosti stravovania seniorov. 2.1 Vytvorenie kontaktného miesta pre poskytovanie sociálneho poradenstva, poverenie osoby, zriadenie schránky na internetových stránkach obce (tlačivá, podmienky, formy, možnosti, informácie ohľadom možnosti zapožičiavania si zdravotných pomôcok) 3.1 Hľadať možnosti vytvorenia mikroregionálnej spolupráce ohľadom vytvorenia rezidenčných služieb a denného stacionára. 4.1 Venovať stálu pozornosť rozširovaniu opatrovateľskej služby v domácnosti – odporúčanie na UPSVaR, obec, zmluvný partner. 5.1 Hľadanie možnosti zriadenia prepravnej služby, resp. kontrahovanie služby formou podnikateľskej činnosti na prepravu seniorov.

Obec N2	Odporúčania pre strednodobý a dlhodobý rozvoj sociálnych služieb v obci
Priority	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vytvorenie podmienok poskytovania sociálneho poradenstva; 2. Rozšírenie rezidenčných služieb pre seniorov s možnosťou respitných lôžok starostlivosti na prechodný čas; 3. Zriadenie prepravnej služby; 4. Posilnenie opatrovateľskej služby v domácnosti ; 5. Možnosť zapožičiavania zdravotníckych pomôcok; 6. Posilniť donáškovú službu stravy.
Opatrenia	<ol style="list-style-type: none"> 1.1 Vyčlenenie miesta, poverenie osoby, ktorá bude oboznámená s problematikou aktuálnej legislatívy. Vytvorenie internetovej schránky so sociálnou problematikou na stránkach obce. 2.1 V rámci existujúcich rezidenčných služieb, ktoré už obec prevádzkuje v rámci zariadenia opatrovateľskej služby, hľadať možnosti rozšírenia služieb o ďalšie lôžka, tiež rozšíriť službu aj o respitné lôžka na kratší čas. 3.1 Zriadenia prepravnej služby, kontrahovanej služby, aj s možnosťou pre najbližšie okolité obce. 4.1 Posilnenie opatrovateľskej služby v domácnosti, odporúčanie na UPSVaR, zmluvný partner. 5.1 Na internetových stránkach informovať o možnostiach výmeny, zapožičania, vzájomnej spolupráce ohľadom požičiavania pomôcok, odporúčanie na ADOS – neziskových poskytovateľov ohľadom možnosti zapožičiavania pomôcok. 6.1 Na internetových stránkach obce a v obecných novinách informovať o možnostiach donáškovej služby.

Obec N3	Odporúčania pre strednodobý a dlhodobý rozvoj sociálnych služieb v obci
Priority	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vytvorenie možnosti zriadenia rezidenčnej služby pre seniorov; 2. Zriadenie klubu dôchodcov; 3. Vytvorenie podmienok prepravnej služby; 4. Požičiavanie pomôcok; 5. Zriadenie služby sociálneho poradenstva; 6. Jedáleň pre seniorov; 7. Opatrovateľská služba v domácnosti.
Opatrenia	<ol style="list-style-type: none"> 1.1 Hľadať možnosti spojenia s inou obcou, prípadne vytvorenie mikroregionálneho projektu. 2.1 Vytvorenie podmienok na zriadenie klubu dôchodcov, priestory, poverenie zodpovednej osoby. 3.1 Hľadanie zmluvného partnera cez podnikateľskú činnosť, ktorý by vykonával túto činnosť pre seniorov. 5.1 Vytvorenie schránky na internetových stránkach obce ohľadom informácií o sociálnych službách, poverenie pracovníka, ktorý bude v určenom čase poskytovať informácie z uvedenej oblasti. 6.1 Kontaktovanie existujúcich stravovacích prevádzok ZŠ a MŠ ohľadom možnosti vytvorenia spolupráce a využitia priestorov pre stravovanie. 7.1 Venovať stálu pozornosť možnostiam rozširovania opatrovateľskej služby cez príbuzného a UPSVaR alebo cez obec, resp. zmluvného partnera.

Obec N4	Odporúčania pre strednodobý a dlhodobý rozvoj sociálnych služieb v obci
Priority	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vytvorenie klubu dôchodcov; 2. Zvýšenie požiadavky na donáškovú službu stavy; 3. Zriadenie opatrovateľskej služby a služby denného stacionára; 4. Posilnenie opatrovateľskej služby v domácnosti; 5. Posilnenie spolupatričnosti – duchovná služba, duchovných rozhovorov; 6. Vytvorenie podmienok prepravnej služby; 7. Jedáleň pre seniorov; 8. Sociálne poradenstvo; 9. Požičiavanie pomôcok.
Opatrenia	<ol style="list-style-type: none"> 1.1 Vytvoriť podmienky pre pravidelné stretnutia seniorov formou organizovanej činnosti klubu dôchodcov. 2.1 Venovať stálu pozornosť mapovaniu záujmu občanov o donáškovú službu pre seniorov. 3.1 Hľadanie možnosti zriadenia 24 hodinovej rezidenčnej služby, spolupráca s inou obcou. 4.1 Hľadanie možnosti rozšírenia opatrovateľskej služby v domácnosti cez opatrovanie príbuzného, doporučené možnosti zamestať sa cez UPSVaR, obec, zmluvný partner. 5.1 Podporovať vzájomné stretnutia seniorov, využívanie priestorov pri farskom úrade aj pre seniorov, spirituálne prednášky, biblické stretnutia, organizovanie duchovných podujatí. 6.1 Hľadanie podnikateľského partnera pre prepravnú službu seniorov. 7.1 Vytvorenie miesta pre poskytovanie sociálneho poradenstva, využitie internetových stránok obce. Poverenie zodpovedného pracovníka na poskytovanie informácií v danej oblasti, informovať o možnostiach, miestach a podmienkach požičiavania zdravotníckych pomôcok.

Záver

Sociálny vývoj a zmeny sa vždy odohrávajú v istom špecifickom kontexte. Nie je preto možné univerzálne nastavenie všetkých komponentov obsahu komunitného plánovania. Plánovanie bude vždy podliehať vývojovým trendom a špecifickej dynamike komunity, ktorá závisí od ľudských zdrojov, ochoty samotnej komunity k mobilizácii a hľadaniu vlastných zdrojov riešenia. Dôležité však zostanú kroky a princípy, z ktorých je nevyhnuté pri plánovaní vychádzať a rešpektovať ich.

Cieľom výskumnej sondy bolo identifikovať a mapovať sociálne potreby seniorov v obciach v súvislosti s ich sebestačnosťou a väzbami ku komunite tak, aby čo najdlhšie mohli zostať seniori vo svojom prostredí komunity a zároveň, aby komunita bola podporou a zdrojom ako miesto, kde občania žijú a kde recipročne chcú byť akceptovaní, prijímaní v dávaní hodnôt a skúseností, ktoré počas života nadobudli. Táto kontinuita minulosti, prítomnosti aj budúcnosti môže byť zdrojom sily a nových dimenzií, ako vnímať život a vedieť efektívne zjednocovať a spájať staré s novým tak, aby sme budovali vzťahy a hodnoty medzigeneračných mostov, ktoré budú mať korene v zdravých vzťahoch a rodinách. V rodinách a vzťahoch, ktoré si vážia seba samých, svojich rodičov, aj generácie pred nimi. Iba táto stabilita a pokora kráčať tempom spájania nás môžu dvíhať k novým dimenziám kvality života.

Hodnoty ako akceptácia, prijímanie, úcta, spirituálny rozmer načúvania človeku a jeho potrebám v celej šírke odlišností a zároveň jednoty, sú dôležitým predpokladom vzájomnej spolupráce v rámci komunity, kde patríme a sme osobne známi.

V teoretickej časti monografie sme sa venovali vývinovým zmenám v staršom veku, predstavili sme pohľad na komunitu v súvislosti s plánovaním služieb, strategickým plánovaním, demografickou analýzou a postavením obce v rámci legislatívy. Pomerne veľký rozsah sme venovali problematike sociálnych potrieb seniorov, na ktoré sme sa pozreli z rôznych uhlov pohľadu. Predstavili sme Maslowu pyramídu potrieb, poukázali sme na dôležitosť sociálnej siete seniora, na dôležitosť medzigeneračných väzieb, predstavili sme modely mapovania potrieb podľa Smala a Tusona, ale aj mapovanie potrieb zameraných na problém a jeho riešenie. Všetky tieto dimenzie mali jeden spoločný aspekt, poznávať potreby seniora pre jeho čo najvyššiu sebestačnosť, autonómiu a zároveň prioritu čo najdlhšie zotrvanie vo svojom prirodzenom prostredí v obci, kde žije.

Realizovaná výskumná sonda ukázala potrebu venovať pozornosť posilňovaniu medziľudských susedských väzieb v obci, posilňovať vzájomnú spoluprácu jednotlivých subjektov, prepájať duchovno-spirituálneho záujmu so záujmom služby a pomoci formou dobrovoľníckej služby seniora - seniorovi. Seniori považujú za dôležité mať spolupatričnosť k miestu a ku skupine, aktívne sa starať o svoje zdravie a kondíciu, ďalej starať sa o svoje duševné zdravie, o svoju duchovnosť, byť informovaní, vypočutí.

Za potrebné považujeme vzdelávanie starostov v oblasti komunitného plánovania, uprednostňovanie vnútorných zdrojov komunity pred vonkajšími zdrojmi, vytváranie metodík pre vzdelávanie kľúčových lídrov v komunite.

Nie menej dôležitým faktorom je aj financovanie sociálnych služieb, ktoré úzko súvisí s možnosťami rozvoja a kreovaním nových foriem sociálnych služieb. Na jednej strane sú financie veľmi dôležité, povedali by sme priam kľúčové pre rozvoj a vytvorenie nových služieb. Na druhej strane práve lokálne a miestne aktivity môžu byť dobrým zdrojom vlastného mobilizovania komunity, finančných zbierok, dobrovoľníckych aktivít, prosociálnych aktivít či projektov zameraných na vzájomnú pomoc, ako je napr. sprevádzanie seniora seniorom. Tieto aktivity otvárajú nový potenciál možností, ktoré sa v našich podmienkach realizujú iba v minimálnej miere. Výhodou svojpomocných aktivít a služieb je, že zdroje ako aj bohatstvo zostávajú v danej obci. Občania ich môžu priamo využívať, sú adresné, mobilizujú postoj byť prosociálny, ale dávajú priestor aj podnikateľskej činnosti priamo z radov občanov miestnej lokality. Samozrejme, že nosným zostane legislatívny rámec financovania služieb, tlak na zrovnoprávnenie dotácie neverejných poskytovateľov oproti verejným poskytovateľom, teda stála pozornosť na vylepšovanie zákona o sociálnych službách. Súbežne však s očakávaním zmien z pozície štátu je potrebné meniť a mobilizovať vlastný potenciál občanov pre nový obraz našej obce v prítomnosti aj budúcnosti. Nie zanedbateľným faktorom je aj vytvorenie konkurenčného prostredia, ktoré práve v komunitnom priestore môžeme dosiahnuť na základe svojpomoci a zveladenia svojej vlastnej obce, resp. miesta, kde žijeme. Napriek migračným zmenám, ktorými sa dnes otriasa celý svet a ani Slovensko nie je výnimkou, myslíme aj na migráciu medzi mestom a dedinou, zostávame pripútaní k miestu, koreňom, kde sme sa narodili, vyrastali chodili do školy. Miesto kde by sme eventuálne radi prežili aj svoj čas odpočinku, senu, alebo prijali služby starostlivosti v čase nevládnosti. V priestore, lokalite, kde sa cítíme bezpečne, máme osobne známych ľudí, miesta, ktoré sú pozitívne v našich retro-spomienkach.

Dôležitým zdrojom pre našu monografiu boli metodiky spracované v Českej republike, ktoré podrobne popisujú proces práce s komunitou pre celkové zostavenie komunitného plánu. Spracované manuály, ktoré ponúkajú postupnosť krokov a procesov, sú výbornou inšpiráciou pre systematizovanie vzdelávacích príručiek aj pre Slovenskú republiku o to viac, že boli realizované za podpory štrukturálnych fondov v spolupráci s Ministerstvom práce Českej republiky. Dôležitou inšpiráciou boli tiež zahraničné zdroje, webové stránky pre oblasť regiónu New York z USA, z časti Niagara, v rámci rozvoja a regionálneho plánovania služieb pre občanov v komunite.

Nasadenie a úsilie, hľadať nové nástroje, prístupy, metódy a techniky preto, aby bolo komunitné plánovanie čo najefektívnejšie, vytváranie nových manuálov a publikácií, ktoré by pomohli starostom a komunitným pracovníkom pri profesionálnom poznávaní a spájaní členov komunity veľmi úzko súvisia aj s decentralizačným procesom a otvorenosťou občanov k spoločnej participácii na riešení problémov. Proces vzájomnej spolupráce, otvorenosti a transparentnosti je rovnako dôležitý ako spoločný výsledok, ktorý pri budovaní služieb v komunite dosiahneme.

Za zaujímavý fakt pokladáme zistenie, že susedské vzťahy na úrovni skúmaných obcí a vzájomná pomoc sa ukázali rozvinuté iba v minimálnej miere. Uvedená skutočnosť nás vedie ku konštatovaniu, že posilňovanie susedskej spoluzodpovednosti by mala byť predmetom stálej pozornosti, jednotlivých subjektov pôsobiacich na území obce – resp. komunity. Pri dobrej a otvorenej komunikácii možno oblasť spoluzodpovednosti určite posunúť smerom k vyššiemu záujmu pozornosti a spolupatričnosť nielen v situácii, keď sa občania musia zmobilizovať proti vzniku služby či objektu v obci, ktorý pokladajú za ohrozujúci, ale aj v situácií, keď ich vzájomná súdržnosť môže mať preventívny charakter alebo posilní inkluzívnosť poskytovaných služieb. Vyjadrenie seniorov „*mať dobré harmonické vzťahy s rodinou*“ by malo byť predmetom individuálnej aj spoločenskej snahy o zlepšenie medzigeneračných vzťahov, pre vzájomný rozvoj, rast a posilňovanie vzťahov. Komunitné plány ako nástroj zmeny a posilnenia subsidiarity obce môžu veľmi pozitívne ovplyvniť nové služby v obci, ale aj spoločnú súdržnosť občanov v obci. Dôležitý je prístup ktorý je realistický a efektívny smerom ku komunitnému plánovaniu, aby plánovanie nebolo iba umelo nastavenou legislatívnou normou, ale reálne vytýčeným plánom s konkrétnymi strategickými cieľmi a postupmi, za ktorými stojí zastupiteľstvo aj občania, ktorí sú ochotní spoločne komunitný plán tvoriť, realizovať, znova otvoriť, prehodnocovať a tiež evaluovať.

Pružne reagovať na nové zmeny, výzvy a trendy, ktoré obec aktuálne potrebuje a ktoré vznikajú vďaka dynamike života občana, ktorý žije na danom území alebo do neho prichádza za účelom integrácie v rámci spoločenských zmien je výzvou na dynamické a niekedy radikálne reagovanie postaviť sa za hodnotu života a ľudskej dôstojnosti ako to vidíme aj v kontexte aktuálnej potreby dneška a súčasných zmien spoločnosti.

Zoznam grafov

- Graf 1. Pohlavie respondentov
- Graf 2. Vek respondentov
- Graf 3. Rodinný stav respondentov
- Graf 4. Život s rodinou
- Graf 5. Sebestačnosť respondentov
- Graf 6. Záujem seniorov o typ sociálnej služby
- Graf 7. Pomoc seniorovi
- Graf 8. Zodpovednosť subjektu za poskytovanie sociálnej služby
- Graf 9. Kontaktné miesto pre informovanosť občanov o sociálnych službách
- Graf 10. Vhodnosť lokalizácie kontaktného miesta
- Graf 11. Posudok o odkázanosti na sociálnu službu
- Graf 12. Služby o ktoré je záujem v súvislosti so sebestačnosťou respondentov
- Graf 13. Postupovanie seniora pri trvalom zdravotnom postihnutí
- Graf 14. Využívanie sociálnej služby v súčasnosti
- Graf 15. Chýbajúce služby v obci
- Graf 16. Chýbajúce služby v obci jednotlivo po obciach
- Graf 17. Vzdialenosť seniora od miesta rezidenčných služieb
- Graf 18. Najdôležitejšia oblasť a aktivita v seniorskom veku

Zoznam diagramov

- Diagram 1. Znázornenie potreby
- Diagram 2. Zisťovanie potrieb v prístupe zameranom na problém
- Diagram 3. Zisťovanie potrieb v prístupe zameranom na riešenie
- Diagram 4. Kroky plánovania v komunite

Zoznam príloh

- Príloha A. Dotazník mapovania potrieb seniorov
- Príloha B. Základné sociálno-demografické údaje o obci a obyvateľoch

Literatúra

- BALOGOVÁ, B. *Senior v spektre súčasného sveta*. 2.dopl. vyd. Prešov : Akcent, 2009. s.13 ISBN 978-80-89295-19-7.
- BEBLAVÝ, M. a kol. *Manuál pre tvorbu verejnej politiky*. Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť. Bratislava : Róbert Vico. 2002. s.40- 41. ISBN 80-89041-51-5.
- BENJAN, M.B. : *Starnutie a staroba – príčiny, príznaky, problémy prevencia a pomoc pri problémoch*. 1.vyd. Zvolen : Bratia Sabovci s.r.o. 2009, s. 3. ISBN 978-80-89241-27-9
- BERGER, P. I. – LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality*. Praha : 1999. 25 s.
- BRENKUS, J. a kol. *Sociálna práca v obci*. Študijné texty č. 2. Bratislava: ŠEVT, 2005. s. 46- 47. ISBN 80-967908-5-4.
- CANGAR, M - KRUPA, S. *Mimovládne neziskové organizácie*. Bratislava : SOCIA, 2006. s.6.
- CORBET, S - FIKKERT, B. *Keď pomoc škodí*. Bratislava : Porta Libri, 2012. 137 s. ISBN 978-8089067-70-1.
- DEEKEN, A. *V jeseni života*. 1. vyd. Trnava : Dobrá kniha, 1995. 21-26 s. ISBN 80-7141-079-9.
- DRLÍKOVÁ , E. a kol. *Učiteľská psychológia*. 1.vyd. Bratislava : SNP, 1992. 90- 91 s . ISBN 80-08-00433-9.
- FYRAND, L. *Sosialt nettverk – teory on practis*. Otta: Tano, 1998.
- GABURA, J. *Sociálne poradenstvo*. 1.vyd. Bratislava : Občianske združenie Sociálna práca, 2005. 11- 12 s. ISBN 80-89185-10-X.
- Galisová, L. *Kvalita sociálnych služieb pre občanov – kvalita a prístup*. Bratislava 2010 s. 35-36.
- GRUSS, P. *Perspektivy stárnutí*. (ed.) Praha : Portál, 2009. 28 s. ISBN 978-80-7367-605-6.
- HARTL, P. *Komunita občianska a komunita terapeutická*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997. 145 s. ISBN 80-85850-45-1.
- HENDERSON, P. a THOMAS, D.N. *Zručnosti komunitnej práce v susedstvách*. 3. vyd. Nitra : Slovak edition, 2007. 69-70 s. ISBN 978-80-969638-4-3.
- HOLÚBKOVÁ, S. a kol. *Sociálne služby pre občanov*, Manuál pre obecné a mestské úrady, Bratislava, 2001.
- HROZENSKÁ, M. a kol. *Sociálna práca so staršími ľuďmi*. 1. vyd. Martin : Osveta, 2008. 20 s. ISBN 978-80-8063-282-3.

- IAN STUART-HAMILTON. Psychologie stárnutí. 1.vyd. Praha : Portál. 1999. 22 s. ISBN 80-7178-247-2.
- KAILING, P. *Kvalita života*, školiaci seminár : Školenie pracovníkov úradov práce a vytypovaných zamestnávateľov pre spoluprácu s občanmi so ZPS alebo ŤZP. Bratislava 1998. s. 1-3.
- KLENOVSKÝ, L. *Terénna sociálna práca*. 1.vyd. Bratislava : Občianske združenie Sociálna práca, 2006. 12 s. 80-89185-18-5.
- KOŠKOVÁ, Š.-ANTALOVÁ, I. *Príručka objavovateľa stratených území*. Manuál pre všetkých, ktorí sa venujú komunitnému rozvoju. 1.vyd. Bratislava : Nadácia Milana Šimečku, 2003. 18 s. ISBN 80-89008-15-1.
- KOVAL, Š. *Tyranie starých ľudí*. 1.vyd. Košice : PonT, s.r.o. 2001. 17-18 s. ISBN 80-967611-2-9.
- KOVEROVÁ, Š.: *Sociológia životného cyklu*. 1.vyd. Bratislava : Občianske združenie sociálna práca, 2003. 122 s. ISBN 80-968927-4-6.
- KRUPA, S. a kol. *Kvalitné sociálne služby I*, 1.vyd. Bratislava : Rada pre poradenstvo v sociálnej práci, 2000. 26 s. ISBN 80-88922-17-8.
- KRUPA a kol. *Rozvoj komunitných sociálnych služieb*, 1.vyd. Bratislava: Rada pre poradenstvo v sociálnej práci, 2006. 82 s. ISBN 80-969581-7-8.
- KRUPA, S. a kol. *Kvalitné sociálne služby II*. 1.vyd. Bratislava: Karnat, Košice. Rada pre poradenstvo v sociálnej práci. 2003. 8 s. ISBN 80-968586-5-3.
- PRUDKÁ, Š. Sociální služby pro seniory v kontextu sociální politiky. Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2015. 14-16 s. ISBN 978-80-7478-839-0.
- LEŠKOVÁ, L. *Polia sociálnej práce, vybrané kapitoly III*. Košice : Vienala, 2009. 63-64 s. ISBN 978-80-89232-63-5
- MACHÁLOVÁ, M. *Biodromálna psychológia*, 1.vyd. Brno : Institut medziodborových štúdií, IMS, 2010, s. 159-163 ISBN 978-80-87182-10-9.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. 1.vyd. Praha : Portál, 2005. 172-176 s. ISBN 80-7367-002-X.
- MATOUŠEK, O. *Metódy a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. 292-293 s. ISBN 80-7178-548-2.
- MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1.vyd. Praha : Portál, 2003, 200 s. ISBN 80-71785490.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální služby*. 1.vyd. Praha : Portál, 2007, 113-117 s. ISBN 978-807367-310-9.
- MICHANČOVÁ, S. Spôsob trávenia voľného času u seniorov, In Paľa, G. *Voľný čas seniorov na počiatku 21.storočia*, zborník prednášok z vedeckej konferencie, Prešov : 2009. 151 s. ISBN 978-80-8068-949-0.
- MIKOVÁ, K. *Community Visioning and Strategic Planning Process*. Three Baltimore's Case Studies. Baltimore 1998. 11 s.
- NIŽŇANSKÝ, V. a kol. *Medziobecná spolupráca a zlučovanie obcí na Slovensku*. Výskumná štúdiá. Bratislava : Merkury s.r.o. 2009. 21,31, 37 s.
- ONDRUŠEK, D. a kol. *Čítanka pre neziskové organizácie*. 1.vyd. Bratislava : Centrum pre prevenciu a riešenie konfliktov, Partners for democratic Change, 1998. 53-54 s. ISBN 80-967890-5-8.

- PAVLÍČEK, J.-DOBŘÍKOVÁ, P. *Sociálny výskum a štatistické spracovanie dát*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n.o. 2007. 41 s. ISBN 978-80-89271-16-0.
- PORTNER, M. *Na osobu zameraný prístup v práci s ľuďmi s mentálnym postihom a s klienty vyžadujúcimi trvalou péču*. 1. vyd. Praha : Portál, 2009. s.16-18 ISBN 978-807367-582-0.
- SOCIOKLUB. *Obce, města, regiony a sociální služby*, Sociopress, Praha, 1997, 48 s.
- ŠMIDOVÁ, M. *Dozrievanie v láske*. 1.vyd. Trnava: Dobrá Kniha, 2014, 88 s. ISBN 978-80-7141-853-5.
- STRIEŽENEC, Š. *Slovník sociálneho pracovníka*. 1.vyd. Trnava: Sapiencia, 1996. 195 s. ISBN 80-967589-0-X.
- STRIEŽENEC, Š.: *Úvod do sociálnej práce*. 2 vyd. Trnava : Tripsoft, 2001. ISBN 80-967589-6-9
- TANNER, D. - HARRIS, J. *Working with Older People*. Routledge Abingdon : Oxfordshire, 2008, ISBN 978-0415-35421-9
- WOLEKOVÁ, H. *Minipríručka pre Komunitné plánovanie sociálnych služieb*. Bratislava : SOCIA – nadácia na podporu sociálnych zmien, 2004. 23s.
- ŽILOVÁ, A. Význam komunity pre osoby vyššieho veku. In *Kvalita života a rovnosť príležitostí – z aspektu vzdelávania dospelých a sociálnej práce* : Prešov, 2005. 402 s.

Dokumenty

Ján Pavol II. *List starším ľuďom*. Trnava : SSV. 1999, [2011.06.03]. Dostupné na internete: <http://www.kbs.sk/?cid=1117287380>

Časopisy a internetové zdroje

- GOJOVÁ, A. a kol. Komunitní práce-cesta od nadávani k lepšímu bydlení. In *Sociální práce/ sociálna práca. Asociácia vzdelávateľa v sociálnej práci*. 2012 č. 1. roč. 12. 83-84s.
- MAŠÍNOVÁ, a kol. *Deset kroku procesem komunitního plánování*. Centrum komunitní práce Ústí nad Labem. 2004. Dostupné na internete: [2010.09.03] http://komunitniplanovani.com/kp-metodiky_11/
- WORLD HEALTH ORGANISATION. Commission on Social Determinants Health. *Closing the Gap in a Generation, Final report*. Geneva. 2008. Dostupné na internete: [cit. 2011.07.05] http://www.searo.who.int/LinkFiles/SDH_SDH_FinalReport.pdf
- KRUPA, S. Aktuálne k zákonu o sociálnych službách. In : *Integrácia*, Interdisciplinárny odborný časopis o inováciách riešení nepriaznivých sociálnych situácií občanov, 2008, č. 3, 3s.
- KUBALČÍKOVÁ, K. Individuální plánování v sociálních službách pro seniory : příklad vybrané organizace Pečovatelské služby. In *Sociální práce/Sociálna práca*, 2001, roč. 11, č. 3, 59 s.
- MARGOVÁ, J. Tímová práca a budovanie komunitného partnerstva v sociálnej práci. In *Integrácia*, 2008, č. 3, 32-33 s.
- Niagara Region. Ontario, Canada. Dostupné na internete : [online 2012.06.06.] The National Senior Service Corps. *Seniors Companion program*. New York. Buffalo.14202.

Delaware Avenue. http://www.peopleinc.org/senior_services_home/senior_service_outreach_program/index.html

ŠTETINOVÁ, H. Prečo je plánovanie dôležité. In *Integrácia 2008*, č. 1- 2, 8-11s.

WOLEKOVÁ, H. Komunitné sociálne služby na Slovensku. In. *Humanita plus*. 3/2014. Špecializovaná príloha pre zdravotne postihnutých a znevýhodnených ľudí.

In: *Humanita*, Slovenská humanitná rada, Bratislava: Versus.a.s. ISSN 1336-2208.

ZATLOUKAL, L.- HAVLÍK, M.- DOLEČEK, Z.- ŠOTOLA, J. Komplexní posudzo-
vaní potřeb klientu v rámci poradenského rozhovoru z hlediska přístupu zaměřeného
na řešení. In . *Sociální práce*. 2011, roč.11.č.1, s.82

Normy / pramene

Zákon č.448/2008 Z. z. - o sociálnych službách v znení neskorších predpisov

Zákon č. 211/2000 Z. z. - o slobodnom prístupe k informáciám v znení neskorších
predpisov

Zákon č. 369 /1990 Z. z. – o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov

Summary

The aging process is the period in the life span that confronts the person to deal with the external and internal changes in her life. Philosophy and the culture of working together in a community is based on ownership, inclusiveness, transparency and responsibility. The goal of this monography was to find out the needs of seniors who are living in villages or in the city and would like to stay with community where they spend most of their life time. Planning should respond to typical and unrepeatable conditions of local municipalities in completely unique and special way. The seniors were participants in the study and based on their needs, new initiatives and planning for services in the community were developed. The important element in social policies is the position and competency of the municipality responsible for the services.

Therefore the municipality needs to find the resources which will support the desired results for the people living in the community. Belonging is primarily expressed in social relationship and with interaction with the environment in which the person lives. The basic needs for the elderly are security and safety; these needs are satisfied from social relationship and a stable environment. If the elderly do not have their basic needs met by community, they experience insecurity and apprehension. Fellowship with others is an expression of the fact that one belongs to a particular environment, at a specific place and to specific individuals and is encouraged for the mutual giving and receiving. All of these factors encourage mutual freedom and shared responsibility. In the end of our work we considered conception of authors Corbet and Fikkert (2009), that the community needs and planning are providing relief, creating remedies, or the development of services and potential target groups and communities. Community planning is important process which requires subsidiary by the local government, mayors, civil society, social workers and all those involved to further identity needs and internal resources of each community.

An important factor for the development and planning of services is also funding services. On one hand, the finances are very important, we would say almost essential for development and creation of new services. Secondly, the local law and local activities can be a good source of mobilizing their own community and thus of great benefit for non-financial resources that can bring big changes to the services. Local activities may open new potential opportunities which are still not implemented in the village.

SUMMARY

Of course, there remains the legislative framework for financing services legislation as basic, which equalizes subsidies for non-public and public providers of social services. In parallel, however, with the expectation of changes of position and state laws we need change and mobilize our own potential citizens for a new image of our community and for the presence of future community services. The planning should respond to typical and unrepeatable conditions of local municipalities in completely unique and special way.

Prílohy

Príloha A

Dotazník mapovania potrieb seniorov

Pohlavie

- a) žena
- b) muž

Vek

- a) od 62 do 74 rokov
- b) od 75 do 89 rokov
- c) nad 90 rokov

Váš rodinný stav?

- a) slobodný /á/
- b) ženatý – vydatá
- c) rozvedený /á/
- d) vdovec – vdova

Žijete

- a) v spoločnej domácnosti s rodinou
- b) sám(a), veľmi blízko svojej rodiny
- c) sám

1. Sebestačnosť

- a) dokážem si pomôcť sám
- b) občas potrebujem pomoc
- c) stále potrebujem niekoho, aby mi pomohol
- d) vo všetkom som úplne odkázaný(á) na pomoc

2. Čo by ste najviac potrebovali

	takmer stále	veľmi často	občas	málo kedy	takmer nikdy
a) pomoc v domácnosti	☐	☐	☐	☐	☐
b) zdravotnícku starostlivosť	☐	☐	☐	☐	☐
c) ošetrovanie doma	☐	☐	☐	☐	☐
d) s niekým sa porozprávať	☐	☐	☐	☐	☐
e) duchovný rozhovor	☐	☐	☐	☐	☐
f) navštíviť priateľov	☐	☐	☐	☐	☐

g) dopravu	☐	☐	☐	☐	☐
h) dovoz stravy	☐	☐	☐	☐	☐
i) upratovanie domácnosti	☐	☐	☐	☐	☐
j) nákupy pre domácnosť	☐	☐	☐	☐	☐
k) pomoc pri hygiene	☐	☐	☐	☐	☐
l) doprovod	☐	☐	☐	☐	☐
m) kontakt na niekoho, kto by mi prišiel pomôcť, keď to potrebujem	☐	☐	☐	☐	☐
n) iné (napíšte)					

3. Na koho sa obraciate, ak potrebujete pomoc ?

	takmer stále	veľmi často	občas	málo kedy	takmer nikdy
a) na rodinu	☐	☐	☐	☐	☐
b) na človeka, ktorý sa s podobným problémom už stretol	☐	☐	☐	☐	☐
c) na priateľov a známych	☐	☐	☐	☐	☐
d) na obecný úrad	☐	☐	☐	☐	☐
e) na farský úrad	☐	☐	☐	☐	☐
f) na DOS	☐	☐	☐	☐	☐
g) vždy sa niekto nájde	☐	☐	☐	☐	☐
h) keď si to sám nevyriešim, nikto mi nepomôže	☐	☐	☐	☐	☐
i) nemám nikoho	☐	☐	☐	☐	☐
j) na susedov	☐	☐	☐	☐	☐

4. Kto je (podľa Vás) zodpovedný za poskytnutie sociálnej služby, keď ju potrebujete?

- a) rodina a príbuzní
- b) susedia
- c) obecný úrad
- d) Samosprávny kraj (VÚC)
- e) štát

5. a) Myslíte si, že by k zlepšeniu informovanosti prispelo kontaktné miesto, kde by boli poskytované všetky informácie o poskytovaní služieb starším občanom?

☐ áno	☐ nie	☐ neviem
------------------------------	------------------------------	---------------------------------

5. b) Ak áno, kde by to malo byť ?

- a) Obecný úrad (priamo v obci)
- b) V zariadení opatrovateľskej služby
- c) V najbližšom meste
- d) iné (napíšte)

6. Máte posudok o odkázanosti na sociálnu službu?

☐ áno	☐ nie
------------------------------	------------------------------

6. a) Ak ste odpovedali áno, na aký stupeň odkázanosti ste momentálne posúdený? (zakrúžkujte)

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
----	-----	------	-----	----	-----

7. Čo by ste najviac potrebovali v súčasnosti k lepšiemu zvládaniu vašej sebestačnosti, resp. akú sociálnu službu by ste uvítali? (zakrúžkujte)

- susedskú výpomoc
- pomoc kvalifikovanej opatrovateľky, asistenta
- pomoc dobrovoľníkov – neplatená forma
- možnosť krátkodobej, ambulantnej starostlivosti, tak aby som nezaťažoval/a rodinu
- možnosť ísť do zariadenia pre seniorov s 24 hodinovou starostlivosťou
- nič nepotrebujem, moja rodina sa postará o všetko čo potrebujem bez väčších problémov
- iné (napíšte)

8. Ako by ste postupovali v prípade trvalého zdravotného postihnutia (dlhodobej choroby, stratou sebestačnosti a pod.)

- spoľahol/la by som sa na pomoc inštitúcií, ktoré by mohli zaistiť trvalú starostlivosť (domov dôchodcov, domov sociálnych služieb, domov opatrovateľskej služby)
- využil/a by som služby poskytované v domácom prostredí (opatrovateľská služba, osobný asistent)
- snažil/a by som sa zaistiť starostlivosť sám/sama, príp. využiť pomoc blízkych ľudí
- neviem
- iné (napíšte)

9. Prosíme, označte všetky sociálne služby, ktoré v súčasnej dobe užívate vy osobne.

	áno	nie
zariadenie pre seniorov (domov dôchodcov)	☐	☐
zariadenie opatrovateľskej služby (DOS)	☐	☐
opatrovateľskú službu (cez príbuzného)	☐	☐

klub dôchodcov	☐	☐
donáškovú službu stravy	☐	☐
prepravnú službu	☐	☐
požičiavanie pomôcok	☐	☐
Jedáleň	☐	☐
duchovnú službu	☐	☐
Iné (napíšte)		

10. Aké sociálne služby alebo zariadenie poskytujúce služby chýbajú podľa Vás v obci

	áno	nie	neviem
sociálne poradenstvo	☐	☐	☐
zariadenie pre seniorov (24 hod. služba)	☐	☐	☐
zariadenie opatrovateľskej služby	☐	☐	☐
denný stacionár pre seniorov	☐	☐	☐
opatrovateľská služba v domácnosti	☐	☐	☐
klub dôchodcov	☐	☐	☐
prepravná služba	☐	☐	☐
požičiavanie pomôcok	☐	☐	☐
jedáleň pre seniorov	☐	☐	☐
donášková služba stravy	☐	☐	☐
duchovná služba	☐	☐	☐

11. Ak by ste potrebovali sociálnu službu (24-hodinovú starostlivosť v zariadení) za najideálnejšie považujete:

- aby služba bola poskytovaná v mieste bydliska – v obci
- vo vedľajšej obci, meste
- do 50 km od môjho domu a obce, kde som doposiaľ žil/žila
- nevadí mi na vzdialenosti išiel/išla by som aj do iného mesta, obce len aby služby boli na dobrej úrovni

Uvedte dôvod vášho rozhodnutia, prečo je pre Vás uvedená možnosť dôležitá.

12. Určte, prosím, čo je pre Vás v seniorskom veku najdôležitejšie (načo kladiete dôraz) z nižšie uvedených skutočností – označte číslo dôležitosti od 1 do 5, pričom 1 znamená najmenej dôležité a 5 najviac dôležité.

Oblasti rozvoja v seniorskom veku podľa Machalová, 2008¹¹⁷

A. Prispôsobiť sa na ubúdanie energie a telesnej sily	1	2	3	4	5
B. Aktívne sa starať o svoje zdravie a kondíciu	1	2	3	4	5
C. Mať dobré rodinné zázemie, udržať harmonické vzťahy a atmosféru v rodine	1	2	3	4	5
D. Podieľať sa aktívne na chode rodiny	1	2	3	4	5
E. Vychovávať, vplývať na potomstvo – deti, vnúčatá	1	2	3	4	5
F. Vplývať svojimi skúsenosťami a poznáním na mladých ľudí	1	2	3	4	5
G. Mať vlastný okruh aktivít a sebarealizácie mimo rodinu	1	2	3	4	5
H. Mať zamestnanie brigádu, pracovnú činnosť zo záujmu	1	2	3	4	5
I. Mať zamestnanie, brigádu pracovnú činnosť pre peniaze	1	2	3	4	5
J. Vytvárať vzťahy so skupinou seniorov v spoločnosti (obci)	1	2	3	4	5
K. Prispôsobiť sa postaveniu seniora v spoločnosti	1	2	3	4	5
L. Reagovať na súčasné tempo života	1	2	3	4	5
M. Chápať súčasné vzťahy a komunikáciu a reagovať na ne	1	2	3	4	5
N. Realizovať sa vzdelávaním, čítaním, návštevou kultúrnych, športových a spoločenských podujatí	1	2	3	4	5
O. Byť doma v klude osamote či s blízkou osobou	1	2	3	4	5
P. Pozerať televíziu, počúvať rozhlas	1	2	3	4	5
R. Zveľaďovať si vlastné bývanie, vlastný kútik	1	2	3	4	5
S. Staráť sa o svoj zovňajšok a vystupovanie pred ľuďmi	1	2	3	4	5
T. Staráť sa o svoje duševné zdravie, o svoju duchovnosť	1	2	3	4	5

¹¹⁷ Porov. Machalová, M : *Biodromálna psychológia*, Brno. 2008, ISBN 978-80-87182-10-9.

Príloha B

Základné sociálno-demografické údaje o obci a obyvateľoch

1. Názov obce	
časti obce	
vzdialenosti od najbližšieho mesta	
okres	
kraj	
2. Základné demografické údaje	
počet obyvateľov v obci spolu	
3. Veková štruktúra obyvateľov	
predproduktívny vek do 18 rokov	
produktívny vek od 19 – 62 rokov	
poproduktívny vek nad 62 rokov	
4. Celkový počet rodín	
počet novorodencov za rok	
počet úmrtí za rok	
počet svadiieb za rok	
počet neúplných rodín s deťmi	
počet nezamestnaných občanov	
5. Štruktúra obyvateľov nad 65 rokov	
65 – 69 rokov	
70 – 74 rokov	
75 – 79 rokov	
80 – 84 rokov	
85 – 90 rokov	
90 a viac rokov	
počet domácností jednotlivcov osamelo žijúcich nad 65 rokov	
6. Počet občanov s ŤZP	

PhDr. Renáta Jamborová, PhD.

Seniori a komunitné služby

Prvé vydanie

Jazyková úprava Mária Lívia Marková CJ
Návrh obálky a grafickej úpravy Peter Gvozdjak
Technický redaktor Ivan Janák

Vydala Dobrá kniha
pre Teologickú fakultu Trnavskej univerzity
ako svoju 1 185. publikáciu, na Slovensku 927.

Dobrá kniha
P. O. Box 26
Štefánikova 44, 917 01 Trnava
tel.: 033/59 34 211
fax: 033/59 34 226
www.dobra.kniha.sk

Strán 98 – AH 5,26

ISBN 978–80–7141–967–9

V edícii DIALÓGY doteraz vyšli

1. Ladislav CSONTOS
Základná antropologická línia v encyklikách Jána Pavla II.
2. Ladislav CSONTOS
*Celostné chápanie vzťahu človeka k Bohu
v Duchovných cvičeniach svätého Ignáca z Loyoly*
3. Ján BABJAK
P. Michal Lacko SJ – informátor a formátor gréckokatolíkov
4. Jozef KYSELICA
Obnova farnosti cez neokatechumenát
5. Andrej FILIPEK
*Ježiš Kristus – Počiatok, Plnosť a Završenie všetkého
v dielach Czesława Stanisława Bartnika*
6. Aurel ŠTEFKO
Eutanázia z pohľadu katolíckej morálky
7. Ladislav CSONTOS, Jozef VATEHA
Rozlišovanie duchov
8. Emil KRAPKA
*Mysteria Regni Dei
Tajomstvá Božieho kráľovstva
nazerané v Duchovných cvičeniach svätého Ignáca*
9. Alžbeta DUFFEROVÁ
Nomos Európy podľa Carla Schmitta
10. Cyril VASIE
Patriarchálne cirkvi v Kódexe kánonov východných cirkví
11. Juraj DOLINSKÝ
Cirkev a štát na Slovensku v rokoch 1918 – 1945
12. Ján ĎAČOK
*Človek, utrpenie, nemocnica
Niektoré hladiská pastoračnej služby*
13. Marian MRÁZ
Problém utrpenia a jeho riešenie v medicínskej etike
14. Cyril VASIE
*Kánonické pramene byzantsko-slovanskej katolíckej cirkvi
v Mukačevskej a Prešovskej eparchii
v porovnaní s Kódexom kánonov východných cirkví*

DIALÓGY

15. Karol ĎURČEK, Mikuláš BLAŽEK
Filozofický a fyzikálny pohľad na kozmológiu
16. Andrej FILIPEK
Cez symbolickú reč liturgických znakov bližšie ku Kristovi
17. Juraj DOLINSKÝ
Problematika vyučovania náboženstva na Slovensku v rokoch 1948 – 1973
18. Helena PANCZOVÁ
*Vplyv Biblie na kresťanskú latinčinu
Grécizmy a hebrejizmy pri používaní predložky in*
19. Josef BLAHA
Tóra a moderní židovská filozofie
20. Ľubomír PILARČÍK
Liturgický rok v katechéze
21. Aurel ŠTEFKO
Dôstojnosť človeka v starobe, chorobe a zomieraní
22. Juraj DOLINSKÝ
*Antiklerikalizmus
Niektoré aspekty antiklerikalizmu v Európe v 19. a 20. storočí*
23. Dominika Alžbeta DUFFEROVÁ
Európa – priestor práva a spravodlivosti
24. Jozef JURINA
Postmodernizmus a jeho civilizačno-kultúrne konzekvencie
25. František SOČUFKA
Diakonia slova v slovenskom vysielaní Vatikánskeho rozhlasu
26. Ľuboš ROJKA
*The Eternity of God
Comparative Study of Bernard Lonergan SJ and Richard Swinburne*
27. Jozef KYSELICA
Odvzdávať vieru v súčasnej spoločnosti
28. Šimon MARINČÁK
*Štruktúra byzantskej utierne („orthros“)
podľa hudobných rukopisov 14. – 15. storočia „taxis tôn akolouthiôn“*
29. Ján ĎAČOK
*La postmodernità nel dibattito bioetico
Il caso delle questioni di fine vita*

DIALOGY

30. Vlastimil DUFKA
Cantus Catholici (1655)
*Il primo libro stampato dei canti cattolici per la liturgia
e per la catechesi in Slovacchia*
31. Pavol ZEMKO
Homiletické smérnice
Z dejín homiletiky na Morave, v Čechách a na Slovensku
32. Alexander PUSS
*A szűzesség eszménye a II. Vatikáni Zsinat utáni egyházi
dokumentumokban és annak bemutatása az ifjúsági pasztorációban*
33. Miroslav KARABA
Filozofické implikácie kvantovej teórie vo filozofii prírody
34. Rastislav NEMEC
Whiteheadova procesuálna filozofia
35. Peter DUFKA
L'arte musicale come espressione e stimolo della fede
La Passione secondo Giovanni di J. S. Bach
36. Ján ĎURICA
Mária – Hviezda novej evanjelizácie
Z vybraných apoštolských listov a homílií Jána Pavla II.
37. Peter BUJKO
Hľadať Boha vo všetkých veciach
Kontemplatívni v činnosti
38. Stanislava PRÍTRSKÁ
Syndróm vyhorenia a duchovné cvičenia Ignáca z Loyoly
39. Martin ŠARKAN
Ku koncepcii prirodzeného a nadprirodzeného u Tomáša Akvinského
40. Miloš LICHNER, Šimon MARINČÁK, Peter ŽEŇUCH
Kultúrna identita gréckokatolíkov vo svetle cyrilo-metodského dedičstva I
41. Miloš LICHNER, Šimon MARINČÁK, Peter ŽEŇUCH
Kultúrna identita gréckokatolíkov vo svetle cyrilo-metodského dedičstva II
42. Mária ŠMIDOVÁ, Janka MARKOVÁ, Krzysztof TREBSKI
Perspektívy pomoci ľuďom s postihnutím a ich rodinám
43. Martin CSONTOS
Slobodný človek v spravodlivej spoločnosti
Pohľad na človeka v myslení Johna Rawlsa

TRIALOGY

44. Miloš LICHNER
Lev Velký a jeho Tomus ad Flavianum
Preklad a analýza textu
45. Marián GAVENDA
Fortes in fide
Skúsenosť a odkaz kňazskej formácie na Slovensku v rokoch 1969 – 1989
46. Mária ŠMIDOVÁ
Dozrievanie v láske
47. Marcela ANDOKOVÁ, Miloš LICHNER, Michal CHABADA, Rastislav NEMEC
Pluralita myslenia v tradícii kresťanského staroveku a stredoveku
48. Andrej FILIPEK
Návrat k Otcovi
49. Gloria BRAUNSTEINER, Ladislav CSONTOS, Andrej FILIPEK
Nové formy pastorácie a spirituality rozvedených katolíkov
po Druhom vatikánskom koncile
50. Lukáš JENÍK, Miroslav KARABA, Rastislav NEMEC
Filozofické východisko profamily stratégie
51. Miroslav KARABA
Božie pôsobenie vo svete
Reflexia koncepcií J. Polkinghorna, A. Peacocka a I. Barboura
52. Rastislav BEDNÁRIK, Mária ŠMIDOVÁ, Jozef ŽUFFA
Empirické a metodologické východiská profamily stratégie
53. Józef KULISZ, Anton ADAM, Gloria BRAUNSTEINER
Vybrané pohľady na konštitúciu Lumen gentium
54. Jozef MATULNÍK, Ladislav CSONTOS, Martin FERÓ, Roman KOLLÁR,
Margita KOLLÁROVÁ, Michal KRATOCHVÍLA
Analýza religiozity mladých katolíkov na Slovensku
Poznatky zo sociologického výskumu
55. Miloš LICHNER, Miroslava JUSKOVÁ, Ján BENKOVSKÝ
Rehoľné sľuby v konfrontácii spiritualít
56. Ivan KÚTNY
Špecifická morálneho svedomia
Koncept morálneho svedomia podľa Druhého vatikánskeho koncilu
a jeho využitie vo vybraných dokumentoch magistéria Jána Pavla II.
57. Miloš LICHNER
Kontextuálny pohľad na sviatosť krstu v sermones svätého Augustína
58. Ivan KÚTNY
Pokoj a náboženská sloboda v rodine
Špecifická a súčinnosť – päťdesiat rokov Dignitatis humanae

59. Miloš LICHNER (editor)
Sväté písmo ako duša teológie
60. Jozef KYSELICA SJ, Juraj DOLINSKÝ SJ, Ján ĎURICA SJ
*Inšpirácie pre nové formy pastorácie a spirituality rozvedených katolíkov
po Druhom vatikánskom koncile*
61. Ivan KÚTNY
*Svedomie ako najskrytejšie jadro a svätyňa človeka
Pastorálna konštitúcia Gaudium et spes – cesta k dialogickému
uchopeniu transcencie svedomia*

DIALOGY

